

Vybrané přednášky z dějin tělesné výchovy a sportu v českých zemích do roku 1918

sestavil doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

V 19. stol. byly české země součástí Rakouského císařství, od roku 1867 Rakouska-Uherska a v jeho rámci pak tzv. Předlitavsko. V tomto mohutném státním útvaru o ploše 676 615 km² žilo v roce 1910 více jak 51 milionů obyvatel rozdělených do velkého množství národů a národností. Plných 68 let mu vládl až do své smrti v roce 1916 císař František Josef I.

Národnostní složení Rakouska-Uherska podle tzv. obzvací řeči:

(data z roku 1910)

Němčina 23,36 %

Maďarština 19,57 %

Čeština 12,54 %

Polština 9,68 %

Srbština a Chorvatština 8,52 %

Ukrajiniština a rusiniština 7,78 %

Rumunština 6,27 %

Slovenština 3,83 %

Slovinština 2,44 %

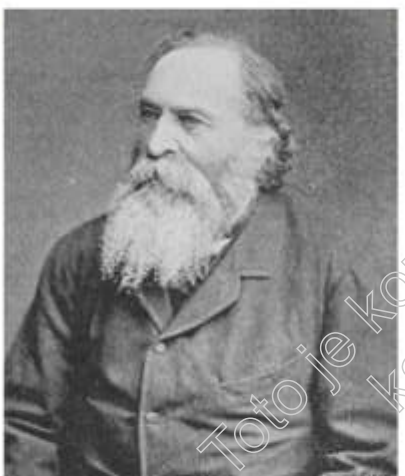
Italština 1,5 %

Ostatní 4,51 %

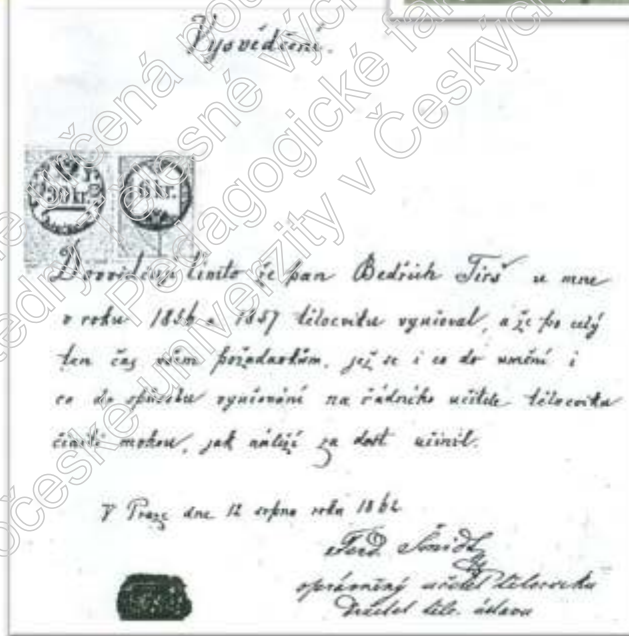

Počátky tělovýchovného hnutí v českých zemích.

Předzvěstí a impulsem ke vzniku tělovýchovného hnutí v českých zemích bylo zakládání soukromých tělocvičných ústavů. První soukromý tělocvičný ústav na našem území založil v Praze ve 30. letech J. Hirsch. V jeho náplni byl obsažen hlavně tzv. ortopedický tělocvik a cvičení podle soustavy německé a švédské. Na fotografii vpravo nahoře je hostinec *U Doušů* na Václavském náměstí, ve kterém sídlil další pražský soukromý tělocvičný ústav – Schmidtův. Uprostřed dole je kopie dokladu o působení Miroslava Tyrše v tomto ústavu v letech 1856–1857 a vpravo dole je jeho portrét pořízený v době založení Sokola. Na fotografii z roku 1895 vlevo dole je **Jan Malýpetr** (1815–1899), první úředně jmenovaný zemský učitel tělocviku v Čechách. Fotografie byla pořízena v době jeho 80. narozenin. Ten byl také majitelem dalšího soukromého tělocvičného ústavu v Praze, jenž sídlil v Panské ulici.

Jan Malýpetr,
učitel tělocviku.
K 80. jeho narozeninám.
(Dle fotografie H. Fiedlera v Praze.)

Vznik samostatného českého tělocvičného spolku byl v tehdejší Rakousku možný až v období určitého politického uvolnění. To nastalo počátkem 60. let po pádu tzv. *Bachova absolutismu*.

Dne 13. 2. 1862 vyšla v Národních listech informace o ustavující valné hromadě *Tělocvičné jednoty Pražské* svolané na 16. 2. 1862 (vlevo dole). Prvním starostou Tělocvičné jednoty Pražské byl zvolen Jindřich Fügner (1822–1865) (na obrázku uprostřed). Místostarostou a náčelníkem se stal Miroslav Tyrš (1832–1884). Vpravo je titulní list prvních stanov jednoty z července 1862. Kromě vlastních stanov s nimi vyšlo i české tělocvičné názvosloví navržené Miroslavem Tyršem. V roce 1864 změnila jednota název na *Sokol Pražský*.

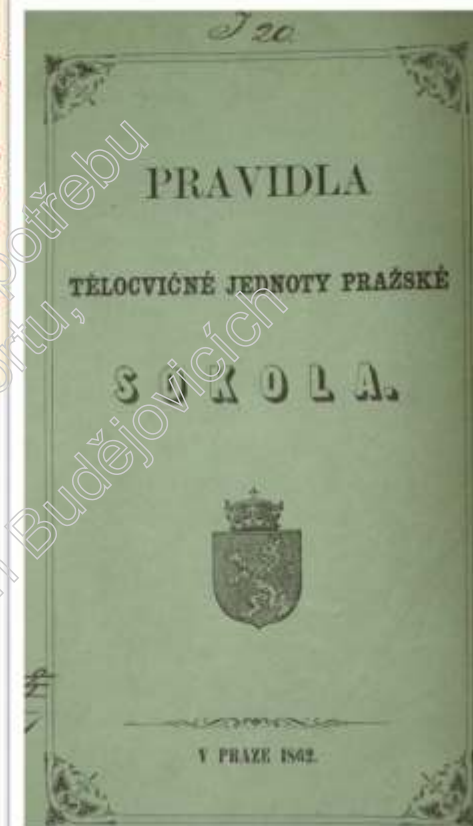
Spolek tělocvičné jednoty Pražské bude odhývat v neděli dne 16. února o 10 hodině předpolední valnou schůzku v tělocvičném ústavě pana Malýpetra v panské ulici, v II. poschodí domu české realky. Poněvadž se v schůzce této voliti bude výbor a starosta jednoty, tedy se očekává hojně účastenství.

O účelu a prospěsnosti tělocvičné jednoty netřeba zde šířiti slov, toliko podotýkáme, že do tělocvičné jednoty vstoupiti může každý bez rozdílu stavu; zejména upozorňujeme na tuto příležitost zdravého cvičení těla – mělce, obchodníky, průmyslníky a takové řemeslníky, kteří za svým povoláním málo příležitosti mají tělu svému dostatečného poskytnouti pohybu. Též studentstvo naše k četnému vyzýváme přistoupení.

Kdo se ještě za úda jednoty nepřihlásí, může to učiniti buď v administraci Národních Listů v uršulinské ulici v tiskárně Jerábkové, aneb v tělocvičném ústavě v panské ulici, v domě české realky. Před valnou schůzkou budou též vyloženy archy, do nichž se budou moci nově přistupující opět zapisovati.

JUDr. Julius Grégr,
redaktor „Národ. Listů.“

V Praze dne 13. února 1862.

Slavné portréty zakladatelů Sokola.
Vlevo Jindřicha Fügnera od Josefa Mánesa a vpravo Miroslava
Tyrše od Františka Ženíška.

Prapor Sokola Pražského z roku 1862. Autorem jeho návrhu byl Josef Mánes. Vpravo je obraz z jeho slavnostního svěcení v sále Apolla v roce 1862. Vedle praporu na něm stojí spisovatelka **Karolína Světlá** – jeho hlavní patronka. Vlevo dole jsou obrázky s návrhy různých podob sokolského kroje. Jejich autorem byl taktéž Josef Mánes.

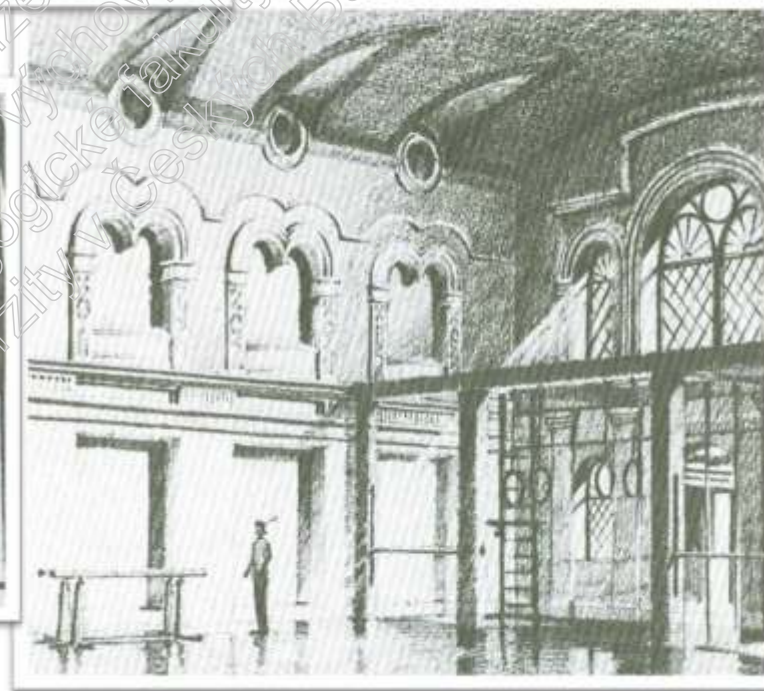
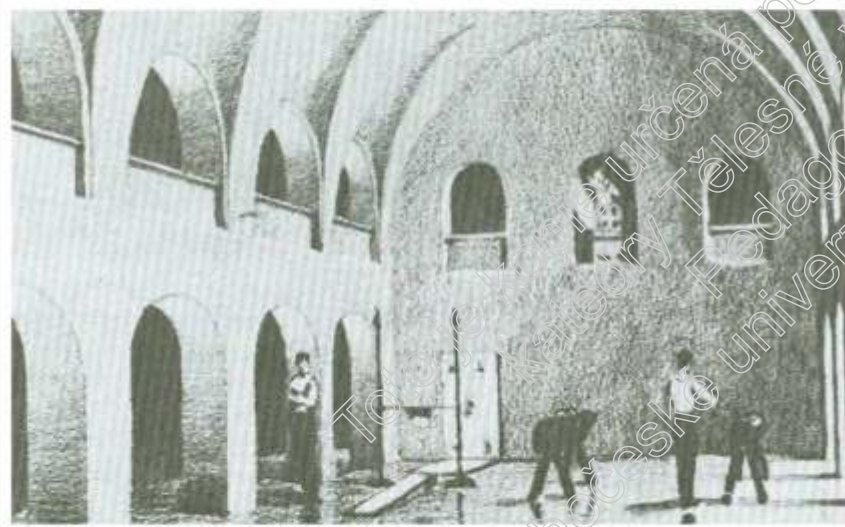
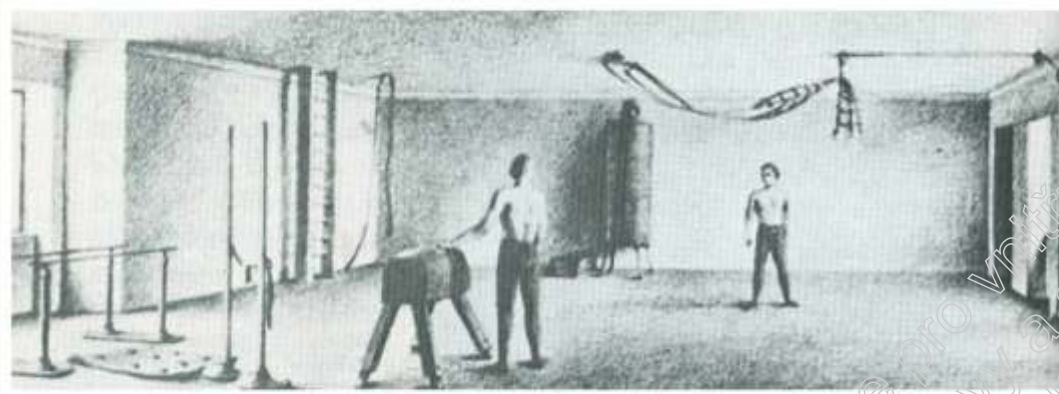
První sokolský prapor je vyroben z hedvábí. Na jeho bílé straně, lemované slovanskými motivy, je umístěn velký nápis Sokol. Na jeho červené straně je bílý sokol a nad ním heslo Tužme se.

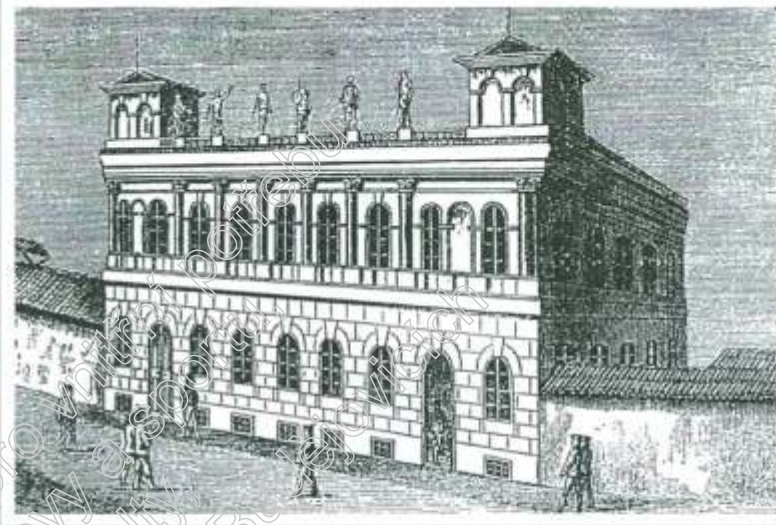
Skupinové turistické výlety patřily v počátcích Sokola k jeho hlavním činnostem. Jeho prvním veřejným vystoupením byla v roce 1862 národní pouť na Říp. Vlevo je kopie oznámení výletu členů Sokola Pražského na Žebrák 31. 8. 1862. Žebrák a Točnick na Berounsku jsou na litografii Augusta C. Hauna z roku 1864 vlevo dole. Uprostřed nahoře sokolští výletníci na Řípu. Vpravo dole je Říp na kresbě Karla Liebschera z 80. let 19. stol. A vpravo nahoře je barevný diapozitiv z roku 1910, na kterém je detail rotundy svatého Jiří a svatého Vojtěcha, která patří mezi nejstarší dochované stavby v českých zemích.

S vlastní cvičební činností začal Sokol Pražský v roce 1862 nejprve v tělocvičně Malypetrova tělocvičného ústavu v Panské ulici (vlevo nahoře). Od května 1862 do dubna 1863 Sokol využíval sál v *Apollu* v Ječné ulici (vpravo dole). Následně pak do konce roku 1863 cvičil v sále *Konviktů* na Starém městě (vlevo dole).

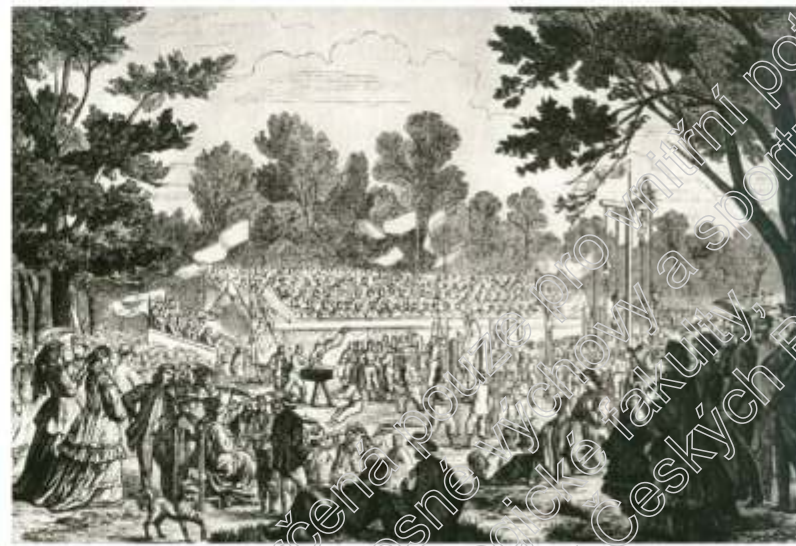
Původní exteriér (vpravo nahoře) a interiér (vlevo dole) vlastní tělocvičny Sokola Pražského na kresbě od F. Chalupy. Ta byla postavena v neorenesančním slohu podle návrhu známého architekta Ignáce Ullmanna v Sokolské ulici čp. 1437. Rozlohou tělocvičného sálu a svým vybavením byla v té době unikátní. Na tělocvičnu navazoval trakt s byty. Zde žil s rodinou Jindřich Fügner, později i Miroslav Tyrš. V přízemí se nacházela kancelář, v suterénu šatny. Cvičit se v ní začalo 9. prosince 1863. Vpravo dole je velmi cenná momentka prvního cvičitelského sboru Sokola pražského z roku 1862. Sokolská metodika, nazvaná *Tyršova tělocvičná soustava*, vycházela ideově z antiky. Proto se od počátku staly její součástí běhy, skoky, hod diskem, hod oštěpem a zápas. V letech 1867–1869 do ní Tyrš zařadil další atletické disciplíny a také vzpírání. Cvičení na náradí do ní přibylo v roce 1871 a následně i šerm, jízda na koni a výjimečně i plavání a bruslení. Tyršovi následovníci ale její obsah značně omezili a k jejímu opětovnému rozšíření a k modernizaci jejího obsahu došlo až v polovině 20. let 20. stol.

Hned v roce 1862 se Tyrš snažil iniciovat zakládání sokolských jednot v dalších městech, což ale odporovalo schváleným stanovám Tělocvičné jednoty Pražské a její představitelé se tak dostali do hledáčku rakouských policejních orgánů. Přesto ale byly ještě v tomto roce v Čechách založeny sokolské jednoty v Jaroměři, Kolíně, Nové Pace, Turnově, Příbrami, Jičíně a Kutné Hoře. Jako první na Moravě byla již v lednu 1862 založena sokolská jednota v Brně (původně jako *Moravský tělocvičný spolek*) a v témže roce také jednota v Olomouci. V roce 1863 vzniklo pod názvem *Sbor pro pěstování vzájemnosti tělocvičných spolků slovanských* i jakési neoficiální sokolské ústředí. Na pohlednici vlevo je *Besední dům* v Brně, v němž byla od konce roku 1872 tělocvična brněnské jednoty Sokola. Vpravo je na fotografii z 80. let 19. století zachycena původní podoba sokolovny v Kolíně. Dole je současná fotografie dosti zničeného původního praporu Sokola Příbram, který je po praporu Sokola Pražského druhým nejstarším.

Veřejné cvičení Sokola Pražského na Rohanském ostrově 19. 5. 1867 bylo prvním veřejným vystoupením Sokola mimo tělocvičnu (nahore). Kromě skupinových cvičení bylo na programu i cvičení na náradí, skok do dálky, skok o tyči a šplh na laně. Sokolský jízdní oddíl při slavnosti kladení základního kamene Národního divadla 16. 5. 1868 (vpravo). Píseň ze sokolského zpěvníku z roku 1863 (vlevo dole). *Píseň sokolského dorostu* (uprostřed dole).

Píseň Sokolů:
 Slova Karol Tůma; nápěv
 Ludvík Procházka
 Hej Sokolci: mužně vpřed,
 Ty prapore náš, tu síly sířed,
 Tu tábor českých bratrů!
 Těď v pěstech činky držme jen,
 Než koryž zasvítně činů den,
 Tu statně k dlu bratrů!
 Tu nádo nevěř náhodě
 Jen svou silou k svobodě,
 Vždyť na nás národ patří!
 Hamá, jen chutě do skoku,
 Pak tam v bujném útoku,
 Kde ců nám kyne, bratrů!
 A byť i cestu daleká,
 Tož Sokolky neleká,
 Vždyť na nás národ patří!
 Še tužme, tužme, tužme se!
 Jen vlastní síla povzneše,
 Jen to nás v pravdě sbratrů!
 Jen před tou zřime maloby
 arok.
 A neztrhne-li, nuže pak
 Ať na nás národ patří,
 Ať na nás národ patří!

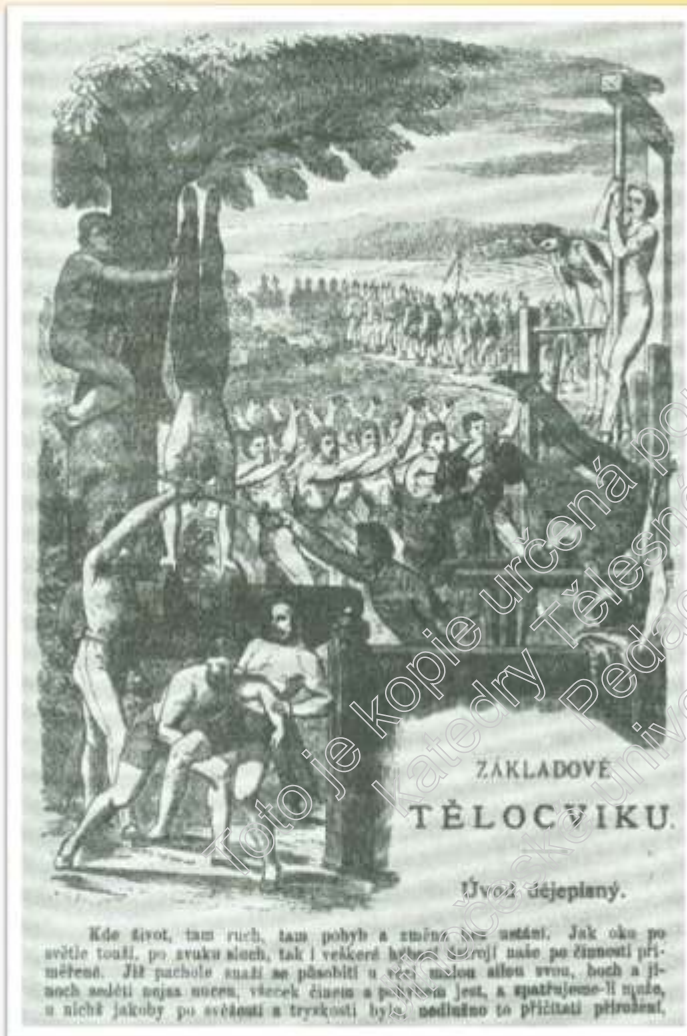
Kotlo
 Druhý dle druhá šli jsme lidu učty složit,
 Byl jsem, co že chceme a kam že spěcháme,
 By v mladých svých našich viděl opět ožít
 To všechno, co v nich spí, co k jiskře křesáme.
 Jen jednu písničku jsme všichni měli asi,
 Jak od svých učitelů slycháme ji pět:
 „V ně jeden mohutný ty různé spojit hlasy,
 Jen vyššíme vždy z prava, z levá jásat, hřmět ...“

Vlevo nahoře je momentka cvičitelského sboru Sokola Pražského z roku 1864, na kterém jeho jednotliví členové symbolicky předvádí i tehdejší doplňkovou cvičební činnost Sokola – zápas, šerm, vzpírání a také atletické disciplíny jako hod oštěpem, diskem a skok o tyči. Vpravo nahoře je snímek správního sboru Sokola Pražského z roku 1865. Dole je fotografie cvičitelského sboru Sokola Pražského z roku 1876, opět s různým náčiním. Na všech třech snímcích je Miroslav Tyrš. Ten pózuje v sokolském kroji i na snímku vpravo dole.

Vlevo je titulní list Tyršova stěžejního díla z roku 1867 – *Základové tělocviku*. V něm podrobně rozpracoval tzv. *Sokolskou tělocvičnou soustavu*.

Vpravo je první strana prvního čísla časopisu *Sokol* z ledna 1871. To obsahovalo i ideovou tezi Miroslava Tyrše *Náš úkol, směr a cíl*. Časopis *Sokol* Tyrš sám dlouho redigoval.

Na snímku vlevo je skupina členek **Tělocvičného spolku paní a dívek pražských** v době jeho vzniku v roce 1869. Uprostřed na něm stojí **Klemaňa Hanušová (1845–1918)**, spolupracovnice Tyršova, spoluzakladatelka a dlouhodobá vedoucí cvičitelka tohoto spolku, který je považován za první ženský tělocvičný spolek v Evropě. Tento formálně samostatný spolek byl až v roce 1902 přímo začleněn do ČOS. Klemaňa Hanušová (na portrétu uprostřed), upravila Tyršovu tělocvičnou soustavu pro potřeby žen, prosazovala estetická hlediska ženského tělocviku, cvičení při hudbě, ortopedický tělocvik, pečovala o rozvoj dívčí školní tělesné výchovy. Také psala metodické spisy, vychovávala cvičitelky a celkově ovlivnila postavení žen v tehdejší společnosti. Na fotografii vpravo pózuji sestřenice Klemaňa a Hana Hanušovy (vpravo) – první cvičitelky spolku. Na fotografiích z přelomu století dole jsou členky blíže neurčených ženských odborů Sokola. Je z nich patrné jak byl tehdy ženský tělocvik stále svázán přísnými konvencemi v oblasti tělocvičných úborů.

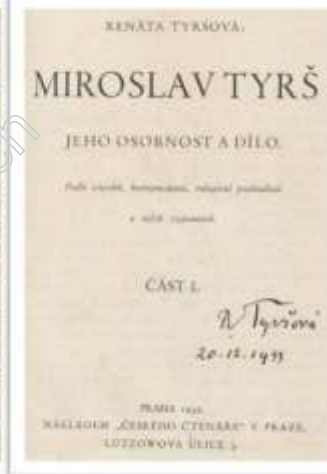
Mimořádný prof. PhDr. Miroslav Tyrš (1832–1884). Vpravo nahoře jsou Miroslav Tyrš jako ženich v roce 1872 ve věku 40 let a Renáta Fügnerová jako jeho nevěsta ve věku 18 let. Uprostřed je diplom čestného členství udělený M. Tyršovi *Národní jednotou sokolskou* ve Spojených státech amerických 3. září 1880. Vpravo dole je na staré kolorované pohlednici tyrolské alpské turistické centrum Oetz, místo posledního pobytu a smrti M. Tyrše. Uprostřed nahoře je na obrázku hostinec *Tobiase Haida k. k. Post* v Oetz, ve kterém byl M. Tyrš v létě roku 1884 ubytován. Na pohlednici vlevo dole je malým bílým křížkem označeno místo uprostřed dravé alpské řeky Ötztaler Ache, kde byl Tyrš 27. 8. 1884 nalezen mrtev.

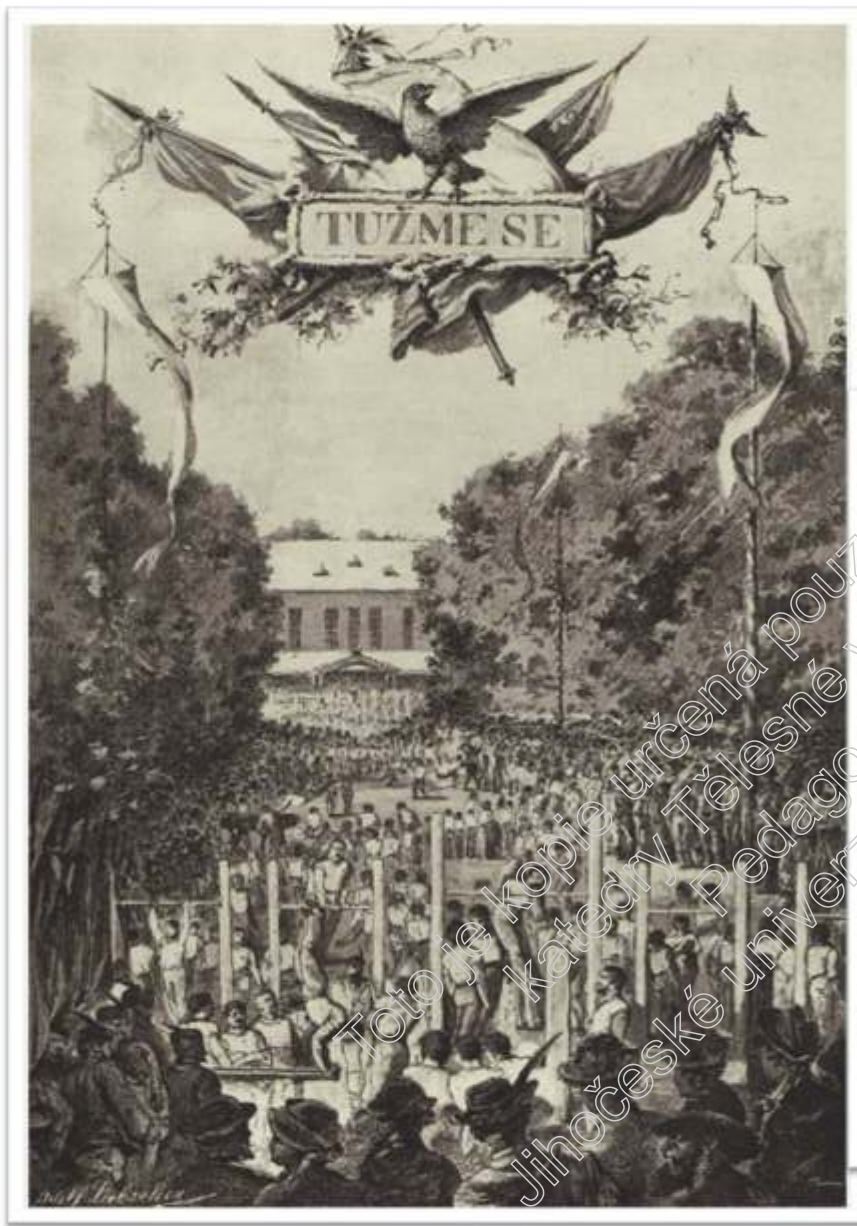

Kresba z pohřbu Miroslava Tyrše uspořádaného 9. listopadu 1884 a fotografie pohřebního průvodu procházejícího zcela zaplněným Václavským náměstím. Tyrš byl v té době mimořádně známou a uznávanou osobností. Byl mimo jiné poslancem *Českého zemského sněmu* (oficiálně Sněmu Království českého) a *Říšské rady* (zákonodárneho sboru předlitavské části Rakouska-Uherska). Vpravo je fotografie pomníku Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera v Praze na Olšanech.

Renáta Tyršová (1854–1937), dcera Jindřicha Fügnera a manželka Miroslava Tyrše, byla významnou sokolskou pracovnící a odbornicí v oboru vzdělávání a národopisu. Podílela se na výstavách a na vzniku Sokolského muzea. Spolupracovala s manželem a po jeho smrti utřídila jeho spisy. V roce 1931 jí byl udělen čestný doktorát na Univerzitě Karlově. Na fotografii vpravo dole je zachycena při slavnostním otevření ústředí Sokola na Malé Straně – Tyršova domu v roce 1925. Na fotografii z roku 1932 vlevo dole sedí uprostřed mezi hosty IX. sletu.

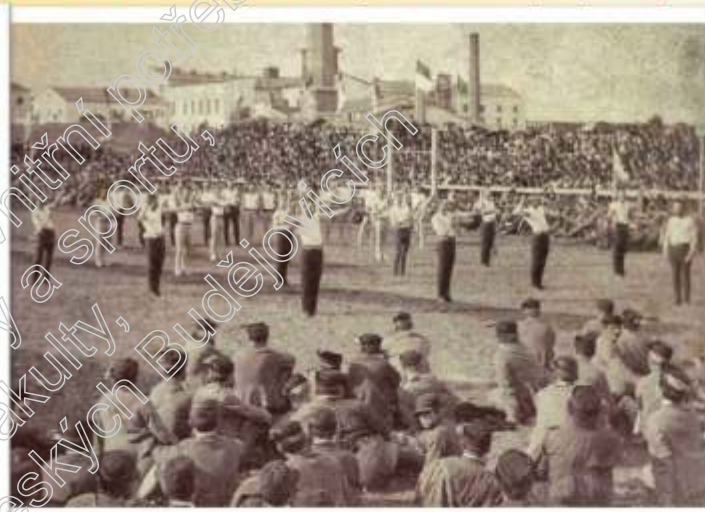

I. všesokolský slet byl uspořádán v roce 1882 na Střeleckém ostrově v centru Prahy. Tento slet ještě organizoval Miroslav Tyrš. Vlevo je známý obraz Adolfa Liebschera s motivem z tohoto sletu. Vpravo je fotografie cvičitelského sboru Sokola Pražského na tomto sletu s Miroslavem Tyršem uprostřed.

II. sokolský slet měl být uspořádán v roce 1887 k 25. výročí založení Sokola v Praze. Vlevo dole je původní sletový plakát od Františka Ženíška. K jeho uskutečnění byly vykonány rozsáhlé přípravy, avšak úřady chtěly navrhovaný program značně oklestit. Nepovolily ani slavnostní průvod a stanovily řadu dalších omezujících podmínek. Proto se funkcionáři Sokola rozhodli místo sletu uspořádat v červnu 1887 v Českém Brodu **Tělocvičné závody sokolské**. Toto náhradní řešení sokolské myšlenky neublížilo, spíše naopak přispělo k většímu úsilí a rozšíření činnosti v jednotách. Do Č. Brodu nakonec přijeli i krajané z Ameriky. Vpravo jsou fotografie z této slavnosti.

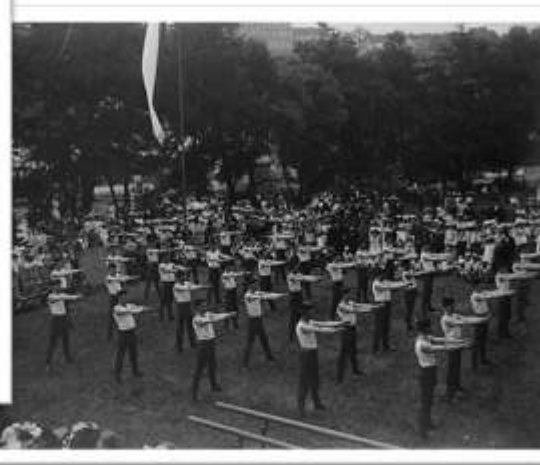
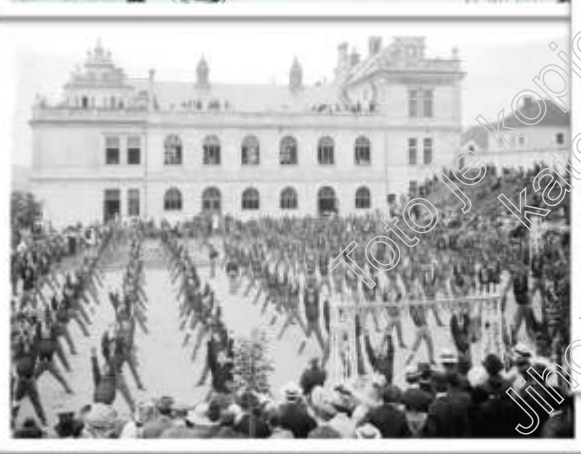
Vznik župního zřízení a vznik České obce sokolské. Po rychlém rozvoji sokolského hnutí v 60. letech došlo v 70. letech ke značnému utlumení sokolské činnosti. To bylo zapříčiněno zejména hospodářskou krizí, kterou odstartoval krach na vídeňské burze v roce 1873. Po jejím překonání došlo opět k nárůstu sokolské aktivity. Základním problémem dalšího rozvoje sokolského hnutí ale byla jeho chybějící funkční organizační struktura. Proto bylo v roce 1884 uspořádáno shromáždění sokojských funkcionářů, které se zabývalo hlavně zavedením župního zřízení podle vzoru německých turnerů. Ještě téhož roku vznikly v Čechách první tři župy a rychle vznikaly další. Župní organizační systém se okamžitě projevil jak nárůstem členské základny, tak i počtu sokolských jednot. V roce 1889 se podařilo tehdejší sokolské župy v Čechách (Krkonošská župa, Podkrkonošská župa, župa Havlíčkova, župa Plzeňská, župa Podřípská, župa Fügnerova, župa Tyršova, Středočeská župa, Východočeská župa, župa Žižkova a Sokol Pražský) spojit do jednotné organizace s názvem Česká obec sokolská (ČOS). V roce 1892 vznikla Moravsko-slezská obec sokolská sdružující sokolské župy na Moravě a ve Slezsku. V roce 1901 vzrostl počet žup v Čechách na 25, na Moravě a Slezsku na 11, přičemž Praha a Vídeň tvořily samostatnou župu. Až teprve v roce 1904 se podařilo spojit českou a moravskou organizaci do jednotné České obce sokolské (ČOS). Na fotografiích dole jsou nejvýznamnější funkcionáři Sokola. Zcela vlevo je JUDr. Tomáš Černý (1840–1909), starosta Sokola Pražského, primátor Prahy a poslanec Českého zemského sněmu. Druhý zleva je JUDr. František Čížek (1850–1889), od roku 1884 náčelník Sokola Pražského, od roku 1889 první náčelník České obce sokolské. Třetí zleva je JUDr. Jan Podlipný (1848–1914), první starosta České obce sokolské 1889–1906, primátor Prahy a poslanec Českého zemského sněmu. Druhý zprava je JUDr. Jindřich Vaníček (1862–1934), mnohaletý náčelník ČOS, pokračovatel díla Tyršova. Ten zmodernizoval sokolský tělocvik a zavedl do něj sportovní disciplíny. V období 1895–1926 řídil celkem šest letů. Zcela vpravo je JUDr. Josef Scheiner (1861–1932). Ten se zasloužil o vznik jednotné České obce sokolské, jejím starostou byl v letech 1906–1932, v období 1912–1932 byl také starostou Svazu slovanského sokolstva.

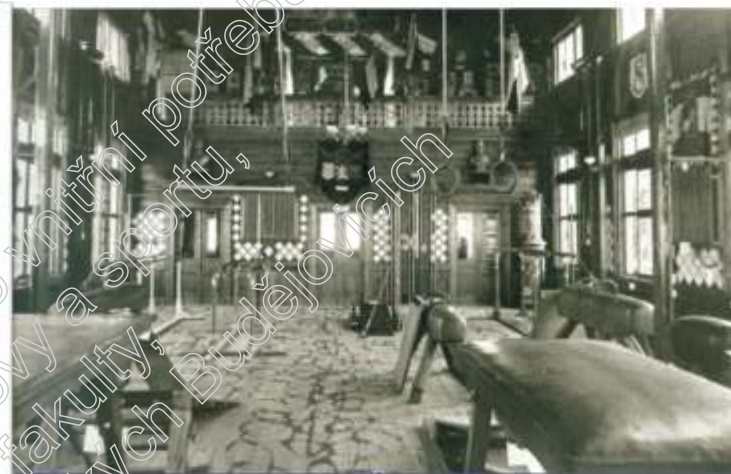
Řádný II. všesokolský slet se nakonec konal až v roce 1891 v Královské oboře (dnešní Stromovce) v rámci Jubilejní zemské výstavy. Na fotografiích vlevo je zachycen celkový pohled na sletišťe, vpravo je momentka ze sletové soutěže v nářadovém tělocviku.

I v sokolských župách byly pořádány slety a tělocvičné slavnosti, či veřejná cvičení pořádaly při nejrůznějších příležitostech i sokolské jednoty. Vlevo je na archivní fotografii zachyceno cvičení mužů na župním sletu uspořádaném v roce 1893 v Českých Budějovicích. Improvizované cvičiště zřízené na louce proti dnešnímu pivovaru Budvar pojalo kromě cvičících až 20 000 diváků. Vpravo nahoře je fotografie pořízená při veřejném cvičení uspořádaném v roce 1892 k 25. výročí založení Sokola ve Lvově. Cvičilo zde 600 mužů včetně šedesáti hostů z Čech. Dole uprostřed a vpravo jsou fotografie z veřejného cvičení Sokola Tábor v roce 1903. Vlevo dole je momentka z veřejného cvičení srbských sokolů u tábořské sokolovny v roce 1917.

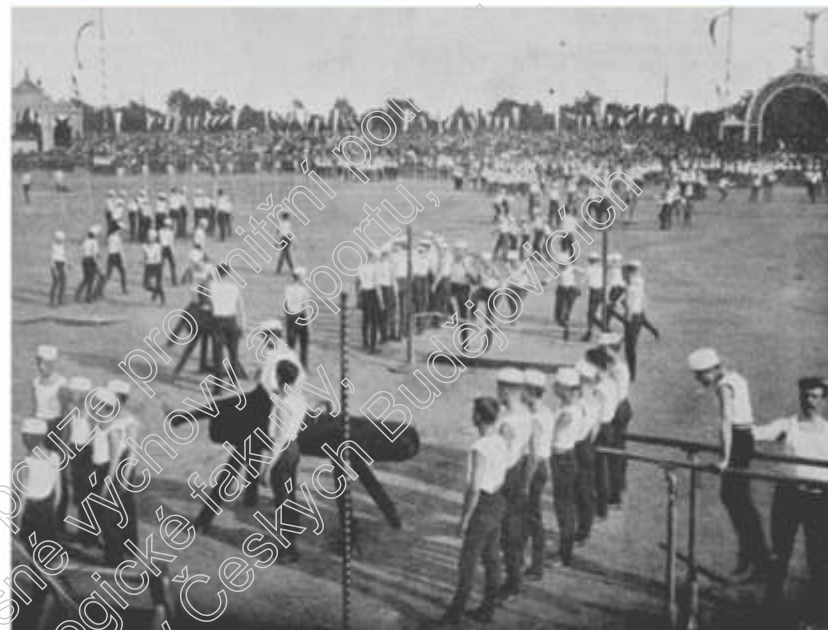
III. všesokolský slet se konal v roce 1895 již na nově zřízeném sletovém cvičišti na Letenské pláni. Tento slet byl programovou součástí *Národopisné výstavy československé* uspořádané na výstavišti v Královské oboře. Na fotografiích vlevo je zachycen nahoře nástup a dole cvičení 4 000 mužů. Vpravo nahoře je interiér tělocvičny v sokolském pavilonu Národopisné výstavy a vpravo dole je momentka ze cvičení dorostu.

Na fotografii vlevo nahoře pořízené během III. sletu a Národopisné výstavy pózují tehdejší význační sokolští pracovníci s doprovodem. Na fotografii vlevo dole je sokolský pavilon na Národopisné výstavě 1895. Na fotografiích vpravo je zachyceno cvičení dorostu na III. sletu.

Na třetím sletu roku 1895.

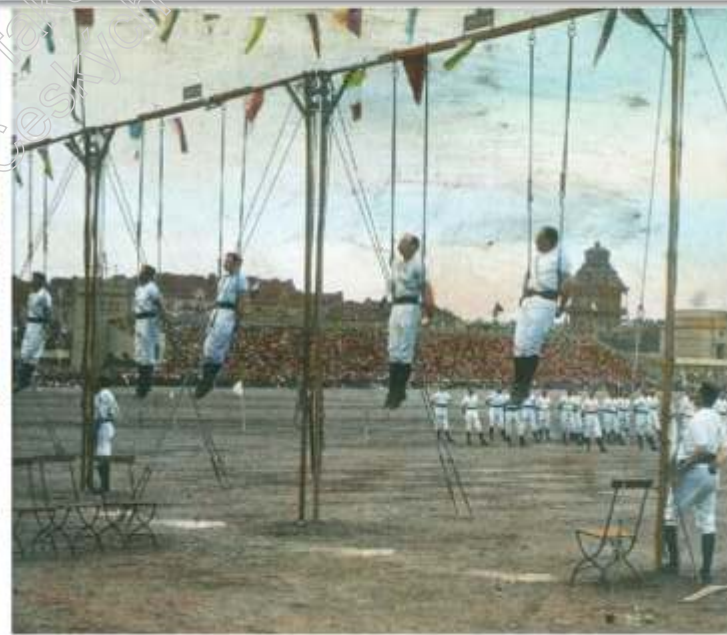
IV. všesokolský slet se konal v roce 1901 opět na Letenské pláni. Vpravo jsou fotografie z nástupu a vlastního cvičení 6 705 mužů. Vlevo dole jsou účastníci slavnostního sletového průvodu před Staroměstskou radnicí. Toho se zúčastnilo 11 000 krojovaných sokolů a četné zahraniční delegace. V ulicích jej sledovaly tisíce diváků.

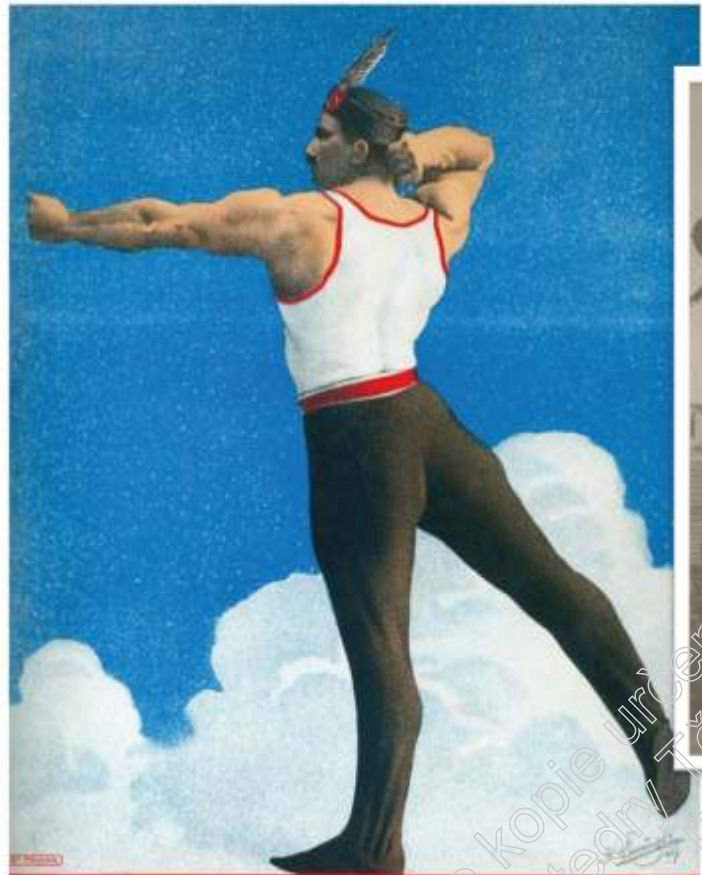
Ukázky gymnastických cvičení mužů na IV. sletu.

IV. slet byl prvním, na kterém měly svoji vlastní skladbu ženy. Vlevo je fotografie a pod ní diapozitiv z jejich cvičení. Vpravo nahoře jsou francouzští gymnasté na skupinové fotografii a na diapozitivu dole pak při ukázce cvičení na kruzích.

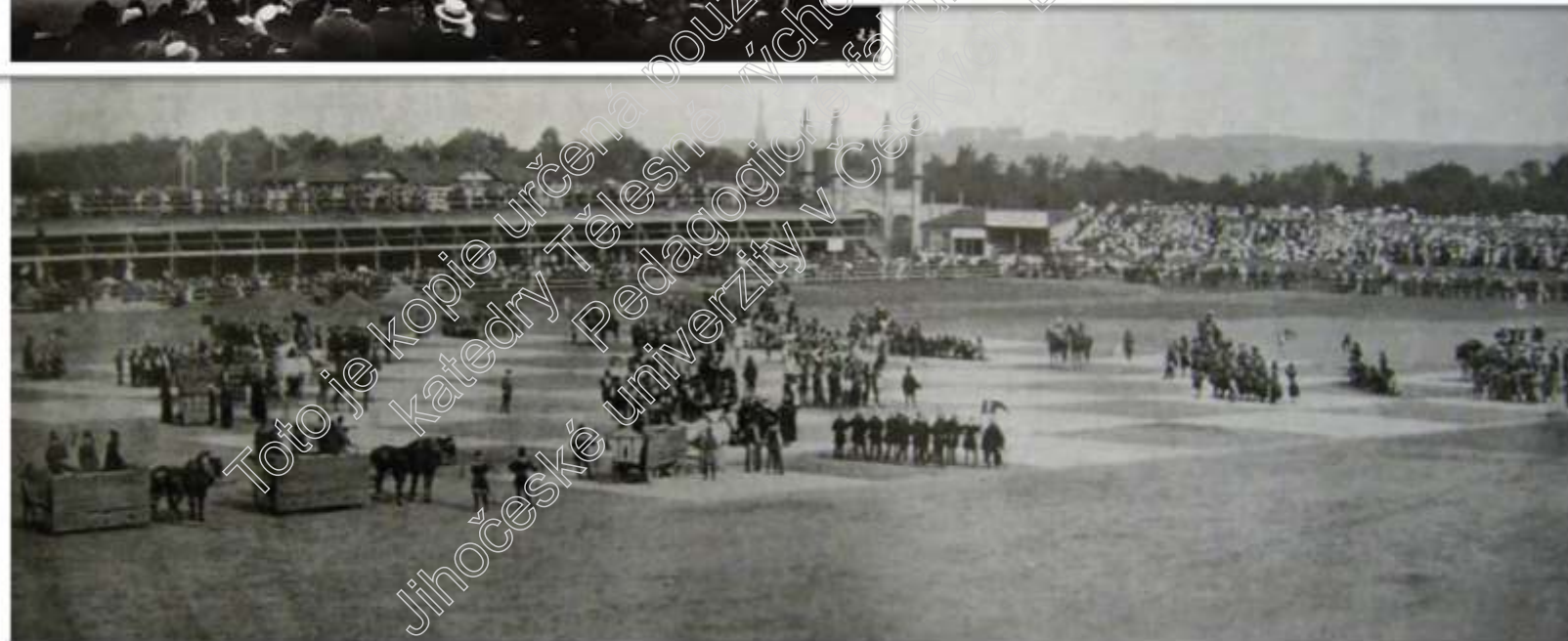
V. všesokolský slet se konal v roce 1907 a opět na cvičišti na Letenské pláni.

**PÁTÝ SLET
VŠESOKOLSKÝ
V PRAZE**
VE DNECH 28. 29. 30. ČERVNA
1. ČERVENCE R. 1907

Fotografie z jednotlivých vystoupení na V. sletu. Vlevo nahoře ze cvičení žen, vpravo nahoře ze cvičení mužů a dole ze sletové scény nazvané Šachový turnaj.

Nahoře nástup hostů na cvičišť.

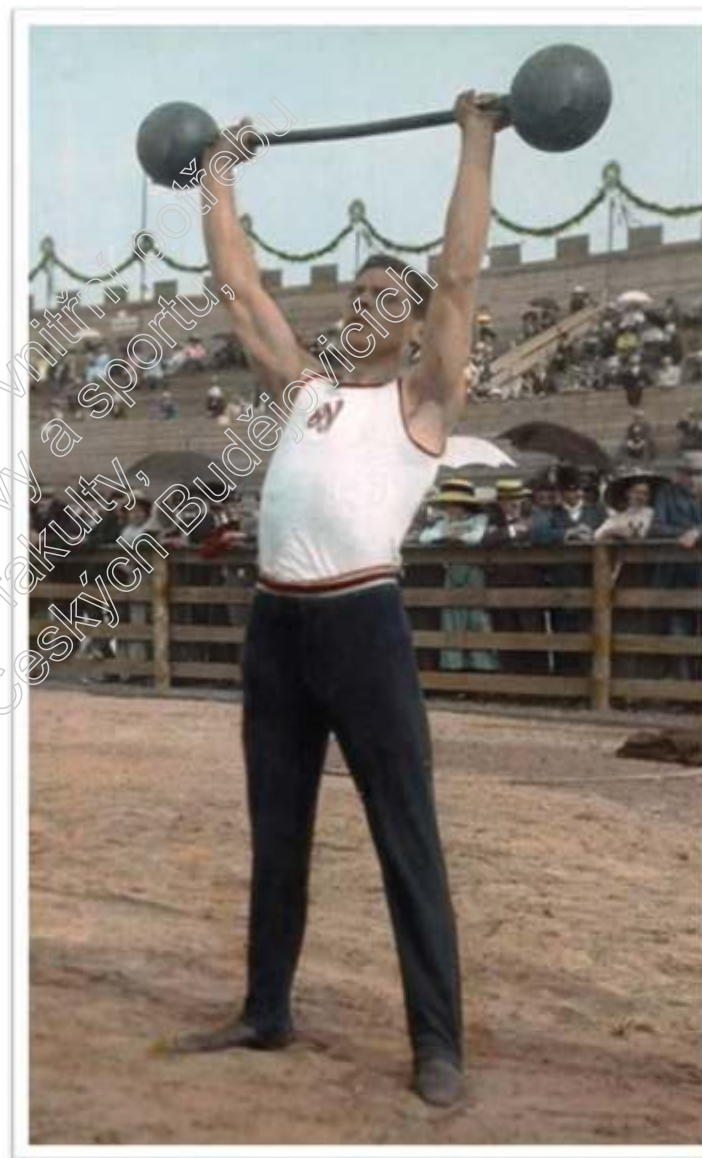
Dole je fotografie od známého fotografa Rudolfa Brunera-Dvořáka nazvaná Cvičení na bradlech.

V. slet všesokolský v Praze r. 1907. *Čidom a adom 427 Na. som*
Cinquième fête fédérale Technique de Gymnastique Prague 1907. *Rudolf Bruner-Dvořák* Vydala Česká Obec Sokolská

Na těchto barevných diapozitivách jsou zachyceni účastníci
V. sletu s různým tělocvičným náčiním.

Na fotografiích nahoře jsou američtí sokolové na V. sletu při ukázce u nás tehdy prakticky neznámé pálkové hry *indoor base ball*. Vlevo dole vjíždí na cvičišti jízdní odbor. Vpravo dole jsou maďarští gymnasté na V. sletu.

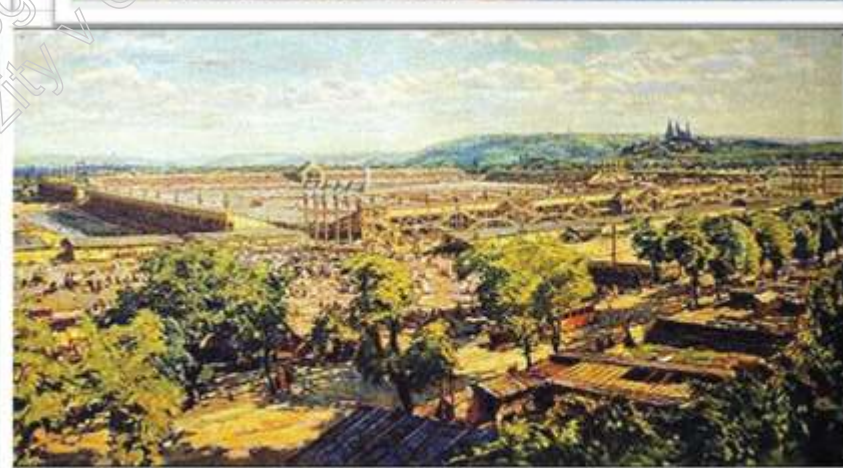
Na tomto krásném kolorovaném diapozitivu pózují na V. sletu Američanky s tenisovými raketami.

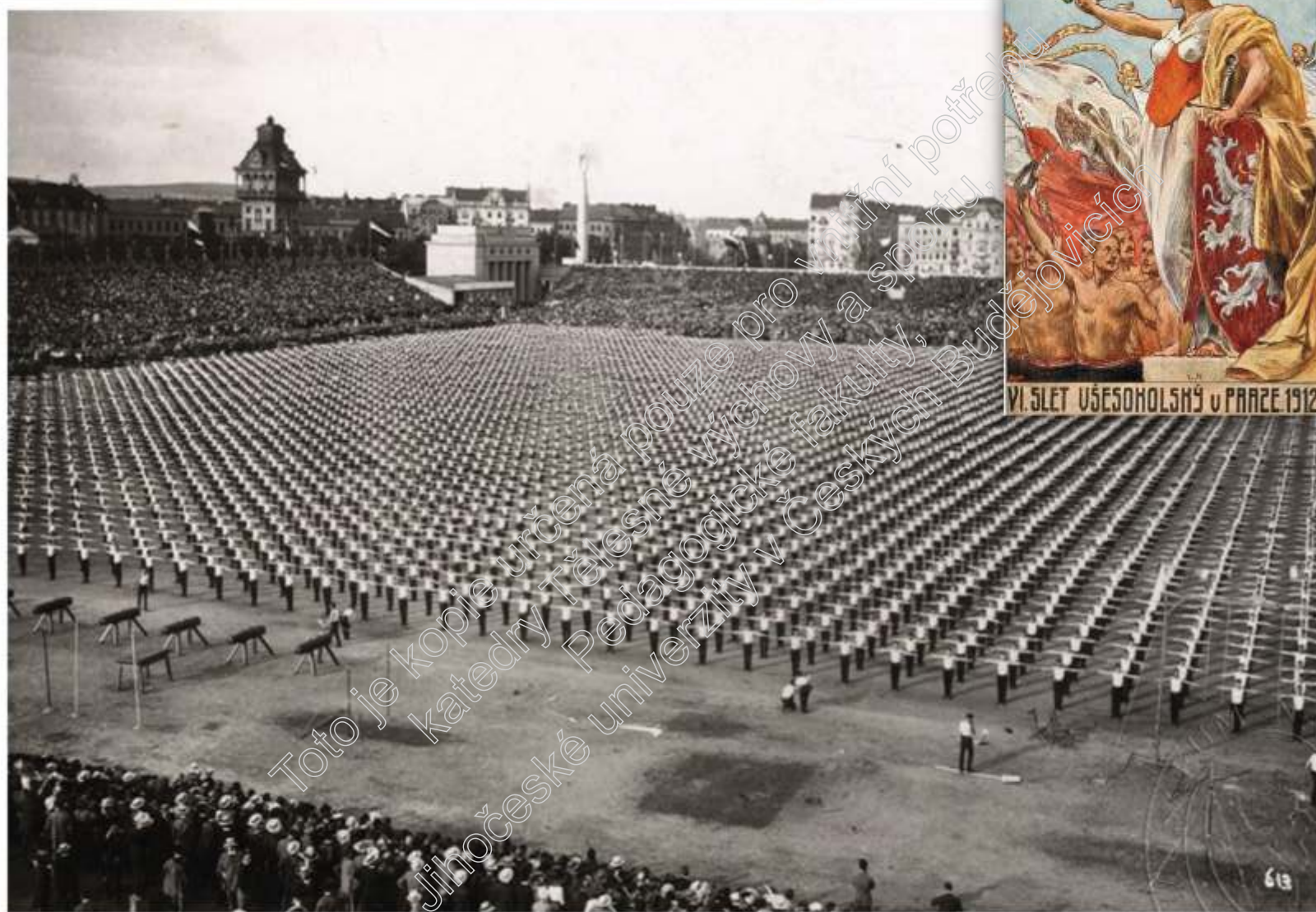
Hosté V. sletu se připravují na slavnostní průvod. Vlevo nahoře jsou srbští sokolové, vpravo nahoře sokolové z Berlína, vlevo dole sokolové z Budapešti. Na fotografii vpravo dole jdou v průvodu Prahou Hanáci.

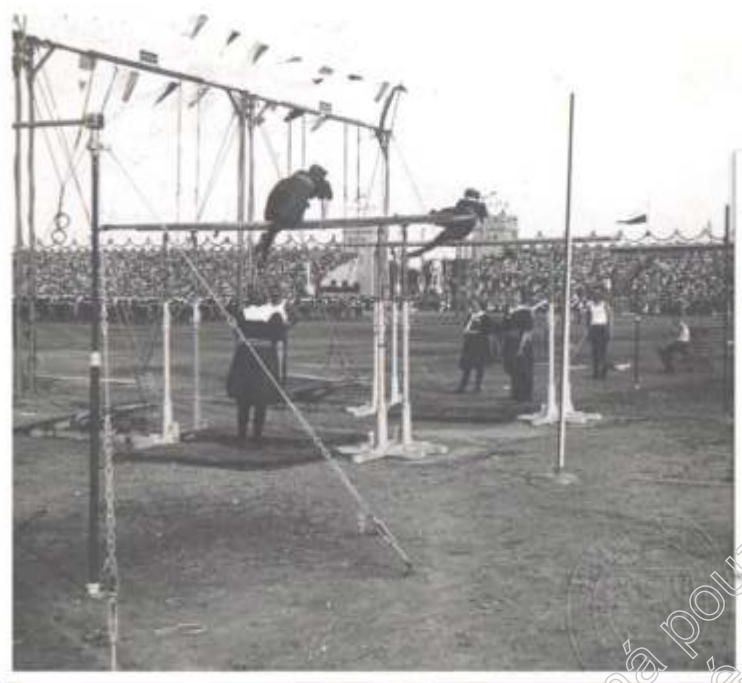
VI. všesokolský slet se konal v roce 1912 zároveň jako I. slet Svazu slovanského sokolstva založeného v roce 1908. Sletišťe na Letenské pláni bylo rozšířeno a modernizováno. Jeho hlediště bylo schopno pojmout až 100 000 diváků. Ze zahraničí na slet přijelo okolo 4 000 hostů.

Fotografie pořízená během hlavní sletové skladby mužů.

Vlevo nahoře je fotografie pořízená při cvičení žen na nářadí. Vpravo je fotografie ze cvičení žákyň. Dole je fotografie z nástupu mužů k jejich skladbě.

Toto je kopie určená pouze pro vnitřní potřebu katedry Tělesné výchovy a sportu, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Součástí programu sletu byla výpravná dramatická scéna *Marathon*.

Na sletech kromě hlavní náplně, kterou tvořily hromadná vystoupení, probíhaly soutěže i v dalších sportovních odvětvích. Nejoblíbenější bývaly zejména atletické disciplíny. Pro atletiku tehdy sokolové používaly název tělocvik prostý. Vyvrcholením sletů vzhledem k veřejnosti byly sletové průvody Prahou.

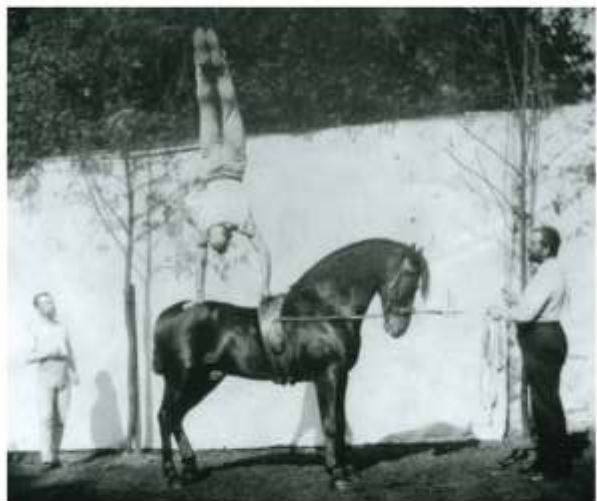
Sletovní průvod na Staroměstském náměstí.

VI. Slet Sokolstva v Praze.

Rasové v průvodu.

Sokolové občas předváděli i ukázkou cvičení na živém koni. Fotografie nahoře je z roku 1889. Fotografie dole byla pořízena během IV. sletu v roce 1901. Již na II. sletu vystupoval první jezdecký odbor z Prahy. Jezdecké odbory vznikaly i při dalších jednotách a následně vytvořily *Jezdeckou župu sokolskou*. Ta pak byla v roce 1910 přejmenována na *Jízdu sokolskou*. Vpravo je plakát s motivem *Jízdy sokolské*.

Sokolovny. Pro každodenní činnost jednotlivých sokolských jednot měly největší význam jejich vlastní tělocvičny – sokolovny. Již do I. světové války vzniklo v českých zemích velké množství sokoloven. Jejich velikost, styl i architektonická úroveň byly ovšem velmi rozdílné. Jednou z nejvýstavnějších postavených do roku 1900 byla sokolovna v Plzni, která je na dobové pohlednici vlevo nahoře. Navržena byla v novorenesančním stylu, měla bohatou sochařskou výzdobu a dokončena byla v roce 1896. Na pohlednici vlevo dole je sokolovna na Žižkově dokončená v roce 1898. Na pohlednici uprostřed je secesní budova sokolovny v Libni, jež byla dokončena v roce 1910. Vpravo nahoře je bohatě zdobená a do strmého svahu zdařile zasazená budova sokolovny v Táboře z roku 1905. K velice zdařilým se řadí i sokolovna v Rakovníku, která je na fotografii vpravo dole. Ta byla otevřena v květnu 1914, pouhý rok po zahájení stavby.

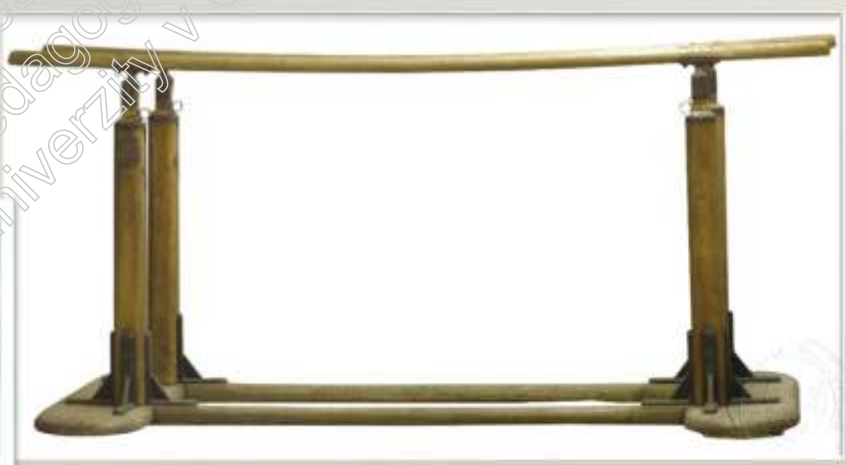
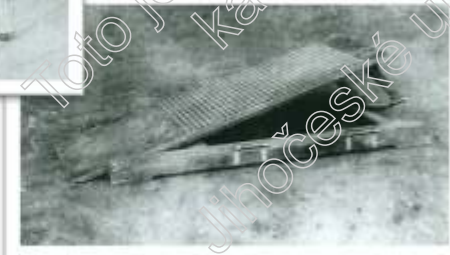
Sokolovny v jednotlivých místech měly velmi rozdílnou velikost i architekturu. To bylo často dáno nejenom velikostí mateřské sokolské jednoty, ale i velikostí a umístěním získaného pozemku. Vlevo nahoře je fotografie poměrně honosné sokolovny v Nové Pace z roku 1905, vpravo nahoře je již značně skromnější budova sokolovny v Lanškrouně z roku 1910. Vlevo dole je ve venkovském stylu pojatá sokolovna v Českém Bohdíkově z roku 1910. Dole uprostřed je průčelí okolní zástavbou značně sevřené sokolovny v Trhových Svinech a vpravo dole je na fotografii průčelí budovy Sokola v Českém Dubu.

Ve vybavení tělocvičným nářadím již takové rozdíly mezi sokolovnyami nebyly. To bylo většinou obdobné a umožňovalo všechny tehdejší druhy nářadového tělocviku. Vlevo nahoře je pohled do vnitřku tzv. letní tělocvičny Sokola Příbram z 80. let 19. století. Vpravo nahoře je známý obrázek interiéru sokolovny v Karlíně z roku 1887. Vlevo dole je na pohlednici z období před I. světovou válkou interiér sokolovny v Českém Brodě postavené v letech 1884–1886. Vpravo dole je na fotografii z roku 1908 vnitřek tělocvičny Sokola Židenice.

Na fotografii vlevo nahoře je vnitřek tělocvičny Sokola Písek dokončené v roce 1896. Opět je na ní vidět tehdejší obvyklé vybavení sokoloven tělocvičným náradím a v pozadí je za oponou skryté malé jeviště. Tehdy obvyklé tělocvičné náradí je i na fotografii interiéru tělocvičny Sokola Tišnov dokončené v roce 1898. Do běžného vybavení sokoloven patřily na konci 19. stol. i metací stoly a pérové můstky. Fotografie tohoto náradí dole jsou z roku 1892. Vpravo dole jsou bradla z jasanového dřeva z konce 19. století.

Činnost českého Sokola měla i značný mezinárodní ohlas. Sokolské jednoty a župy vznikaly a fungovaly v blízkém i dalekém zahraničí. V roce 1908 byl založen Svaz Slovanského sokolstva, do kterého vstoupily kromě ČOS i *Zwiazek polskich gymnastycznych Towarzystew sokolich* v Austrii, *Hrvatski sokolski savez*, *Slovinska sokolska zveza*, *Župa Fruškogorská*, *Dušan Silni*, *Župa Bosensko-hercegovská* a *Zveza bogarskich Junakov*. Obdivovatelem sokolského systému byl i Pierre de Coubertin a zejména z jeho iniciativy obdržela ČOS v roce 1910 od MOV velmi prestižní mezinárodní ocenění – Olympijský pohár (vlevo nahoře). Vlevo dole je pozvánka na šibřinky pařížského Sokola v roce 1899. Uprostřed nahoře je pozvánka na gymnastické slavnosti Sokola v Petrohradě v roce 1908. Vpravo je plakát zvoucí na slavnosti ukrajinského Sokola v roce 1914 a uprostřed dole je plakát zvoucí na závody *Západní sokolské župy* v USA v roce 1916.

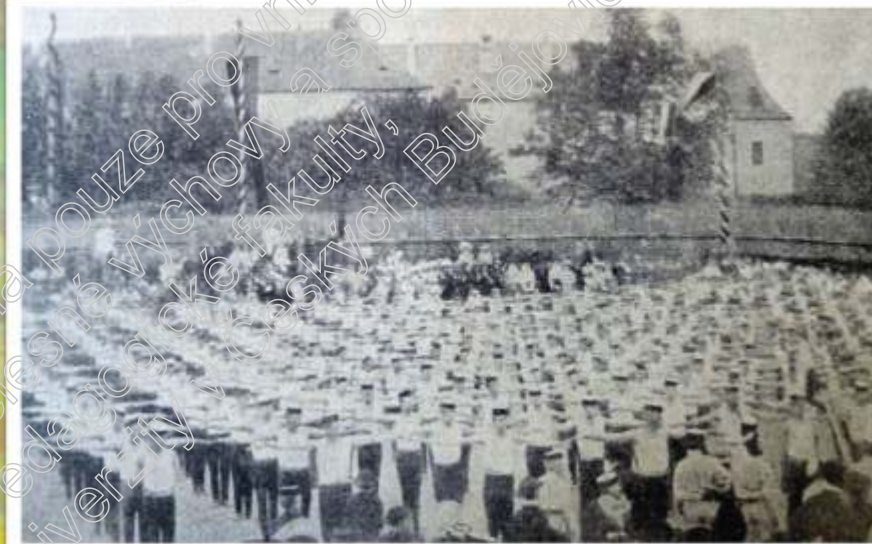
Tyto nádherné barevné diapozitivy byly pořízeny při sletech jihoslovanských Sokolů. Ty nahoře při sletu, který pořádala v Lublani v roce 1904 *Slovinska sokolska zveza*. Ty dole pak při sletu, který pořádal v Zagrebu v roce 1906 *Hrvatski sokolski savez*.

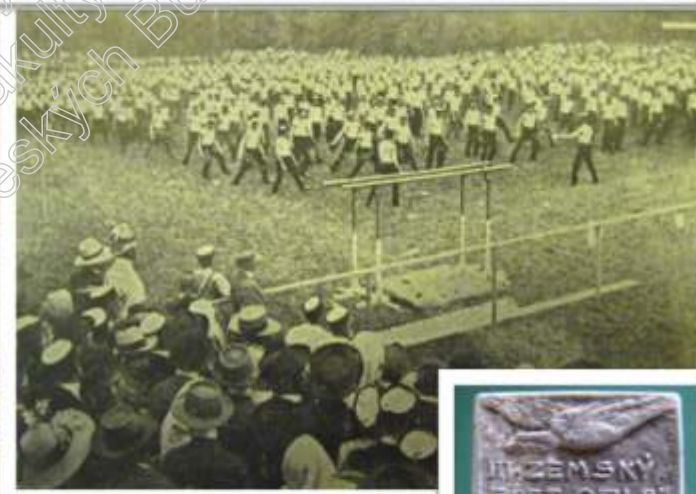
Po vypuknutí I. světové války si ústředí ČOS uvědomovalo, že vzhledem k národnímu charakteru Sokola a také vzhledem k jeho přátelským vztahům v nyní z hlediska státu převážně nepřátelském zahraničí, se sokolské hnutí dostane do hledáčku rakouských úřadů. Z těchto důvodů se Sokol zpočátku snažil alespoň navenek zachovat svoji loajalitu k Rakousku-Uhersku. Například většinou dobrovolně zapůjčil řadu sokoloven pro vojenské lazarety, dámské odbory v nich pečovaly o raněné vojáky a mládež byla připravována pro vojenskou službu. Přes tuto snahu 24. listopadu 1915 c. k. *Ministerstvo vnitra* vydalo výnos o rozpuštění ústředí ČOS. Činnost sokolských jednot, jakožto samostatných právních subjektů, sice mohla alespoň v omezené míře pokračovat dál, ale v těch stejně zůstali jen starší muži, ženy, dorostenci a žáci. Ostražitost monarchie vůči sokolskému hnutí ale byla v podstatě oprávněná. Již v roce 1914 tvořili sokolové ve Francii významnou část české vojenské družiny *Nazdar*, která se stala součástí *Francouzské cizinecké legie*. Velké množství sokolů během války vstoupilo do československých zahraničních legií, do kterých pak pronikl sokolský duch, smysl pro sokolský řád, ale i třeba oslovení *bratře* a sokolský pozdrav *nazdar*. Odpor sokolského hnutí vůči monarchii však postupně rostl i doma a v samotném závěru války a po Rakousko-Uherské kapitulaci zde přešel do ozbrojené podoby. Na fotografii vlevo je lazaret zřízený již v roce 1914 v táborské sokolovně. Na fotografii vpravo pózuji čeští dobrovolníci s praporem pařížského Sokola před svým vstupem do *cizinecké legie*.

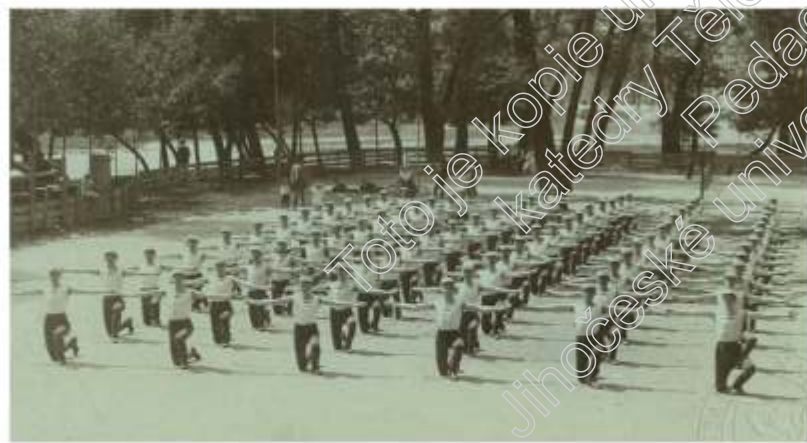
Křesťanská tělovýchovná organizace Orel. Předchůdcem Orla byly křesťansko-sociální tělovýchovné odbory. Vůbec první vznikl v roce 1896 v Praze, a to při *Jednotě katolických tovaryšů*. V důsledku přetrvávajících náboženských pnutí v české společnosti a nejednotného pohledu na náboženskou výchovu mládeže v Sokole, se silněji věřící katoličtí členové Sokola začali postupně z této organizace vyčleňovat a v letech 1902–1909 zakládat při katolických spolcích křesťansko-sociální strany tělocvičné odbory. Největšího rozvoje dosáhly tyto spolky na Moravě. Ústředí tělocvičných odborů při straně křesťansko-sociální rozhodlo na jaře 1909 nadále používat pro své tělocvičné odbory název Orel, a to podle vzoru katolického Orla slovinského. Neúnavným propagátorem katolického Orla byl zejména vyškovský kaplan Štěpán Kvapil. Hlavně jeho zásluhou byl v roce 1909 ve Vyškově uspořádán I. zemský slet Orla. O dva roky později byla zvolena první *Ústřední rada orelská* v čele s Janem Šrámkem. Vlevo je plakát Orla z roku 1910. Vpravo je fotografie ze cvičení mužů na I. zemském sletu Orla ve Vyškově v září 1909.

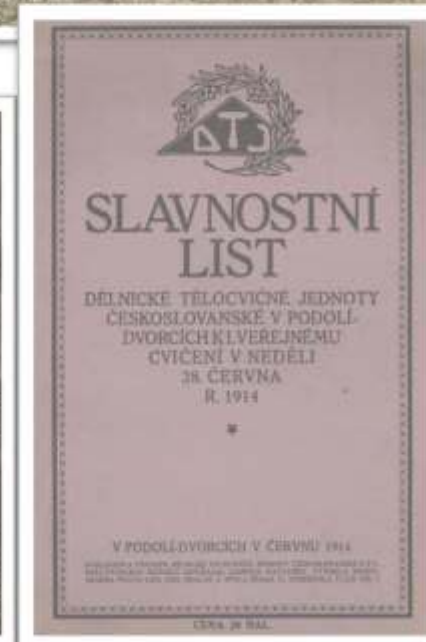
Fotografie pořízené na náměstí a při cvičení mužů na III. zemském sletu Orla v Kroměříži v roce 1912. Vpravo dole je fotografie sletového odznaku.

Dělnické tělocvičné jednoty – DTJ. Politické rozpory v Sokole vedly i k zakládání samostatných dělnických tělocvičných spolků, které v roce 1897 přijaly název Dělnické tělocvičné jednoty. V roce 1903 byla ustanovena jejich zastřešující organizace – Svaz dělnických tělocvičných jednot (SDTJ). Fotografie jsou z prvního veřejného cvičení Svazu DTJ uspořádaného v Praze na Štvanici při příležitosti jeho ustavujícího sjezdu v roce 1903. Tělocvičný obsah DTJ tvořila Tyršova tělocvičná soustava. Veřejná vystoupení DTJ se později nazývaly Dělnické olympiády. První byla plánována na rok 1915. DTJ vydávalo svůj vlastní časopis nazvaný Tělocvičný ruch.

Na skupinové fotografii vlevo nahoře jsou členové jednoty DTJ Kopřivnice založené v roce 1907. Vpravo nahoře je fotografie z druhého veřejného cvičení DTJ dne 28. června 1912. Dole jsou na skupinové fotografii členové jednoty DTJ Podolí (Praha – Podolí) v roce 1914 a vedle je líc slavnostního listu vydaného touto jednotou k jejímu veřejnému cvičení naplánovanému na 28. června 1914, tedy na den kdy byl spáchán atentát na Františka Ferdinanda d'Este.

Německé tělocvičné organizace v českých zemích. Ty zde tvořily významnou část tělovýchovného hnutí. Jejich kořeny zcela vycházely z turnerského hnutí v Německu (Deutsche Turnerschaft – DT). Jako první zde a zároveň první v celém Rakousku, byla založena již v roce 1849 turnerská jednota v Aši. K hromadnému zakládání turnerských jednot v českých zemích však došlo až v 60. letech po pádu Bachova absolutismu. Z hlavního turnerského proudu se v Předlitavsku postupně oddělil národně radikální proud (Jahner), dále křesťanský proud a dělnický tělocvičný svaz. Vlevo nahoře je fotografie pořízená koncem 19. stol. při cvičení budějovických turnerů s typickými krátkými tyčemi v zahradě Německého domu. Turněři buď využívali vyhrazených prostor ve většinou honosných tzv. německých spolkových domech, jako tomu bylo např. v Č. Budějovicích či v Brně (vlevo dole), nebo měli vlastní tělocvičny – Turnhalle. Mezi největší z nich patřily Turnhalle v Olomouci (vpravo nahoře) a v Liberci (vpravo dole).

V březnu 1868 byl založen *Krajský svaz turnerských spolků Rakouska* (Kreisverband der Turnvereine Deutschosterreich), který byl následně začleněn jako *XV. kraj* do Deutsche Turnerschaft (Turnkreis XV. der DT). V roce 1871 se konala v Brně první krajská cvičební slavnost XV. kraje (Kreisturnfest). Tyto cvičební slavnosti XV. kraje pak byly pořádány každé tři roky v některém z měst Předlitavska. V pořadí šestá se konala na Střeleckém ostrově v Českých Budějovicích v roce 1892. Vpravo nahoře je oficiální plakát, zvoucí na tuto slavnost, vlevo nahoře je skupinový snímek části účastníků. Na pohlednici uprostřed je vstup na Střelecký ostrov a na fotografii z tohoto období vpravo dole je pohled na Střelecký ostrov z druhého břehu Vltavy a vlevo dole je plánek slavnostního průvodu účastníků tohoto sletu.

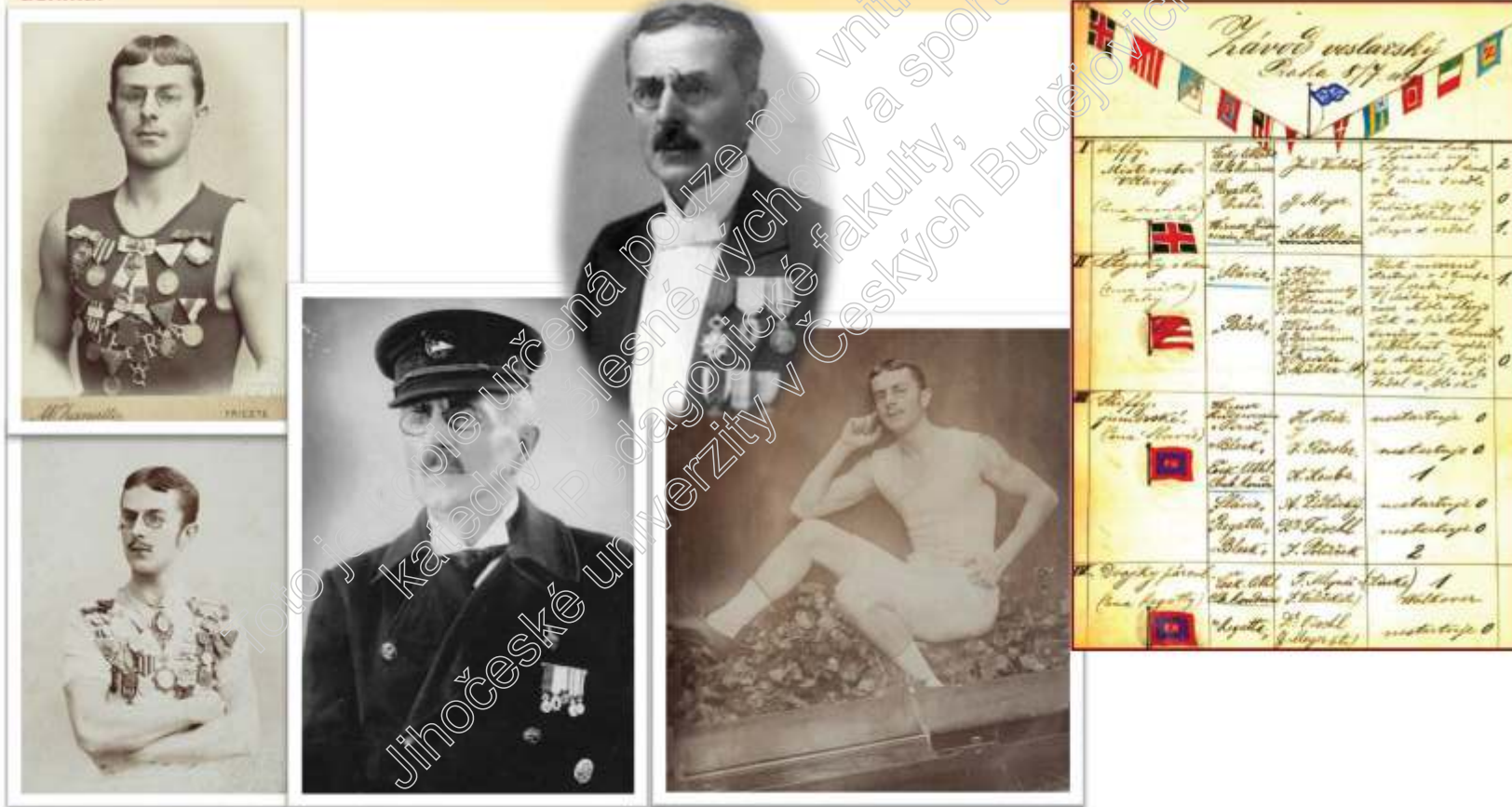

Vznik sportovního hnutí v českých zemích

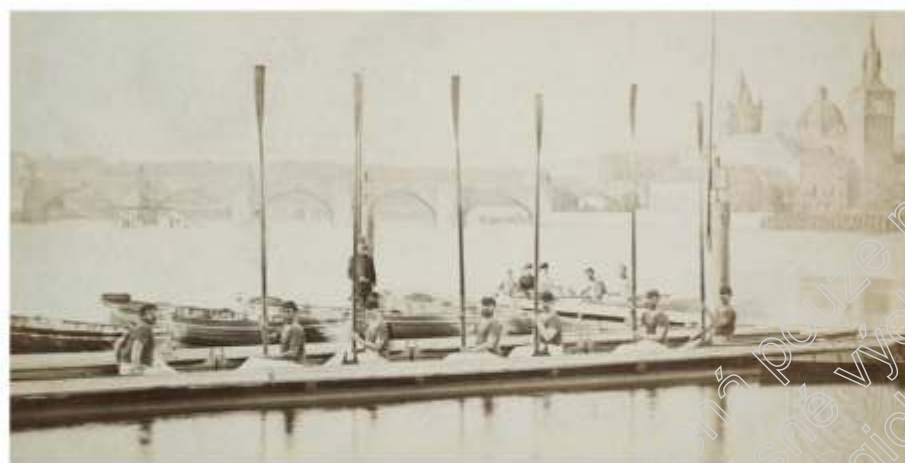
Sport jako společenský a institucionální jev se v českých zemích začal formovat již v 60. letech 19. století pod vlivem zahraničních vzorů a částečně i pod vlivem činnosti Sokola. Za první skutečně sportovní odvětví u nás můžeme považovat veslování, následované bruslením, protože tehdy také již existující šermířské a střelecké spolky neměly sportovní charakter. K významnějšímu nárůstu sportovních spolků v českých zemích došlo po roce 1880, kdy zde zaznamenala bouřlivý rozvoj zejména cyklistika. Skupinový snímek členů ČAC Roudnice z roku 1882 dokumentuje širokou škálu v něm provozovaných sportů.

Josef Rössler-Ořovský (1869–1933) – hlavní zakladatel sportovního hnutí v českých zemích. Tento všestranný sportovní nadšenec, vynikající organizátor a dlouhodobý sportovní funkcionář a diplomat začal ve prospěch rozvoje českého sportu pracovat již na konci 80. let. Stál u rozvoje, či přímo u vzniku řady našich sportovních odvětví – veslování, bruslení, lyžování, kanoistiky, jachtingu, ledního hokeje, fotbalu a zasloužil se také o vznik řady našich sportovních spolků a národních federací a také o jejich začleňování do mezinárodních sportovních federací. Snímek vlevo nahoře byl pořízen v Terstu v roce 1891, kdy mu bylo 22 let. Snímek vlevo dole je z roku 1893. Na obou má hrud' posetou medailemi ze sportovních klání. Na snímku z roku 1891 dole uprostřed je se svým skifem. Byl mimo jiné náruživým a také úspěšným veslařem. V roce 1893 a 1894 se stal *Mistrem Čech ve skifu*. Na skifu dokázal zvítězit i na mezinárodních závodech v Terstu a Benátkách. Uprostřed dole je jako předseda Českého Yacht Clubu (ČYK) v námořní uniformě a uprostřed nahoře je na snad nejnámějším snímku s řády a vyznamenáními. Vpravo je ukázka z jeho pečlivě vedeného deníku.

Veslování. Naším nejstarším sportovním odvětvím je veslování. Jeho kořeny u nás sahají až do 60. let 19. století. Na fotografii z období okolo roku 1870 vlevo nahoře je zachycena posádka International Rowing Clubu před vyplutím na Vltavu v centru Prahy. Notoricky známá fotografie vpravo dole je ze 70. let a zachycuje projížďku gigové šestiveslice Concordia pražského utrakvistického (do roku 1875) veslařského klubu Regatta. Po vystoupení členů české národnosti z Regatty, byl v roce 1875 založen Český veslařský a bruslařský klub Praha (ČVaBK). Vpravo nahoře je zachycena projížďka lodi VK Slavia u Střeleckého ostrova. Na fotografii vlevo dole je Ferdinand Zinke, jeden z nejúspěšnějších veslařů své doby a dlouholetý předseda ČAC Roudnice nad Labem, pokračovatele v roce 1875 založeného veslařského spolku Lev Roudnice.

Veslování patřilo nejenom mezi nejstarší, ale zároveň i mezi nejrychleji se rozvíjející sporty na našem území. Už v srpnu 1884 byla za účasti pěti klubů (VK Blesk, VK Lev Roudnice nad Labem, KV Mělnických, ČAC Roudnice nad Labem, ČVaBK Praha) založena Ústřední jednota veslařů z Čech – po cyklistice náš druhý národní svaz. Josef Rössler-Ořovský se zúčastnil jako zástupce ÚJV I. kongresu Mezinárodní veslařské federace (FISA), na kterém se mu podařilo dosáhnout, aby se čeští veslaři mohli zúčastňovat mezinárodních soutěží. Tehdejší dobrou úroveň českých veslařů dokumentoval na mistrovství Evropy 1895 a 1896 skifař Gustav Langhans, který zde získal pro české veslování první dvě bronzové medaile. Výborné výsledky se staly trnem v oku veslařským svazům Rakouska a Německa, které vyhlásily českým veslařům bojkot. Jako reakci na tento bojkot podal ČVK Praha žádost Pražské obci o protektorát a cenu pro závod osmiveslic. Tím byla založena tradice tohoto jedinečného závodu. Jeho I. ročník se konal v roce 1910. Uprostřed je medaile pro vítěze I. ročníku. Vpravo nahoře je fotografie vítězů II. ročníku v roce 1911 – osmy ČVK a vpravo dole je na fotografii z roku 1909 loděnice ČVK. Vlevo nahoře jsou na fotografii z roku 1896 členové VK Blesk. Fotografie vlevo dole dokumentuje velkou diváckou kulisu, která vždy byla při *Primstorkách* nejenom na nábřezích a na mostech, ale i na nejrůznějších plavidlech na vodě.

Vlevo nahoře je zachycena čtyřka s kormidelníkem ČAC Roudnice v roce 1885. Vpravo nahoře je loděnice ČAC Roudnice v roce 1888. Vlevo dole je osma ČAC Roudnice při jízdě před svojí loděnicí. Vpravo dole je původní kamenná loděnice německého veslařského klubu Germania Litoměřice v roce 1900.

Na fotografii vlevo nahoře je zachycen jarní rej slávicistických veslařů na Vltavě v roce 1905. Na fotografii vpravo nahoře, pocházející taktéž z období okolo roku 1905, jsou zachyceni veslaři na Vajgaru v Jindřichově Hradci. Na fotografii vlevo dole, pořízené při IV. ročníku *Primátorek* v roce 1913, je osma ČVK Praha vracící se po vítězném projetí cílem k čestné tribuně. Na fotografii vpravo dole je vítěz *Mezinárodních veslařských závodů* v roce 1909 – J. Polívka z ČAC Roudnice.

Na pohlednici z roku 1899 vlevo nahoře je veslařská loděnice v Břeclavi. Německý veslařský klub – Ruderverein zde byl založen v roce 1874. Na pohlednici z počátku 20. století vlevo dole jsou veslaři před loděnicí v Uherském Hradišti. V roce 1860 zde byl založen německo-český veslařský spolek Moravia, který se následně přeměnil na čistě německý a počátkem 20. století zaniknul. Jeho nástupcem se stal Český veslařský klub Uherské Hradiště založený v roce 1908. Na dopisnicích z počátku 20. století vpravo je loděnice brněnského německého veslařského spolku – Brüner Ruderverein založeného v roce 1869. Ta se nacházela u *Kamenného mlýna* na Svatce.

Bruslení. Spolu s veslováním patří k našim nejstarším sportovním odvětvím bruslení. Vlevo jsou vzácné fotografie bruslařů na kluzišti na Střeleckém ostrově v centru Prahy z roku 1865, které pořídil František Fridrich. Jedná se patrně o první u nás pořízené snímky ze sportovního prostředí. Fotografie vpravo je z roku 1871 a je na ní zachycen během pražské exhibice legendární americký krasobruslař Jackson Haines (1840–1875). Ten je všeobecně považován za otce moderního krasobruslení.

Rok po vídeňském Wiener Eislauf-Verein, který patří mezi nejstarší bruslařské kluby na světě, byl v roce 1868 v Praze založen bruslařský spolek s názvem *Lední klub*. V roce 1874 byl založen Bruslařský klub Vajgar v Jindřichově Hradci. Vlevo nahoře je na kresbě V. Barvitia zobrazeno bruslení na Vltavě u Střeleckého ostrova v roce 1869. Tři fotografie Pražanů bruslících na zamrzlé Vltavě jsou sice až z konce 19. a začátku 20. století, ale potvrzují, že bruslení zde patřilo ke skutečně masovým zábavám.

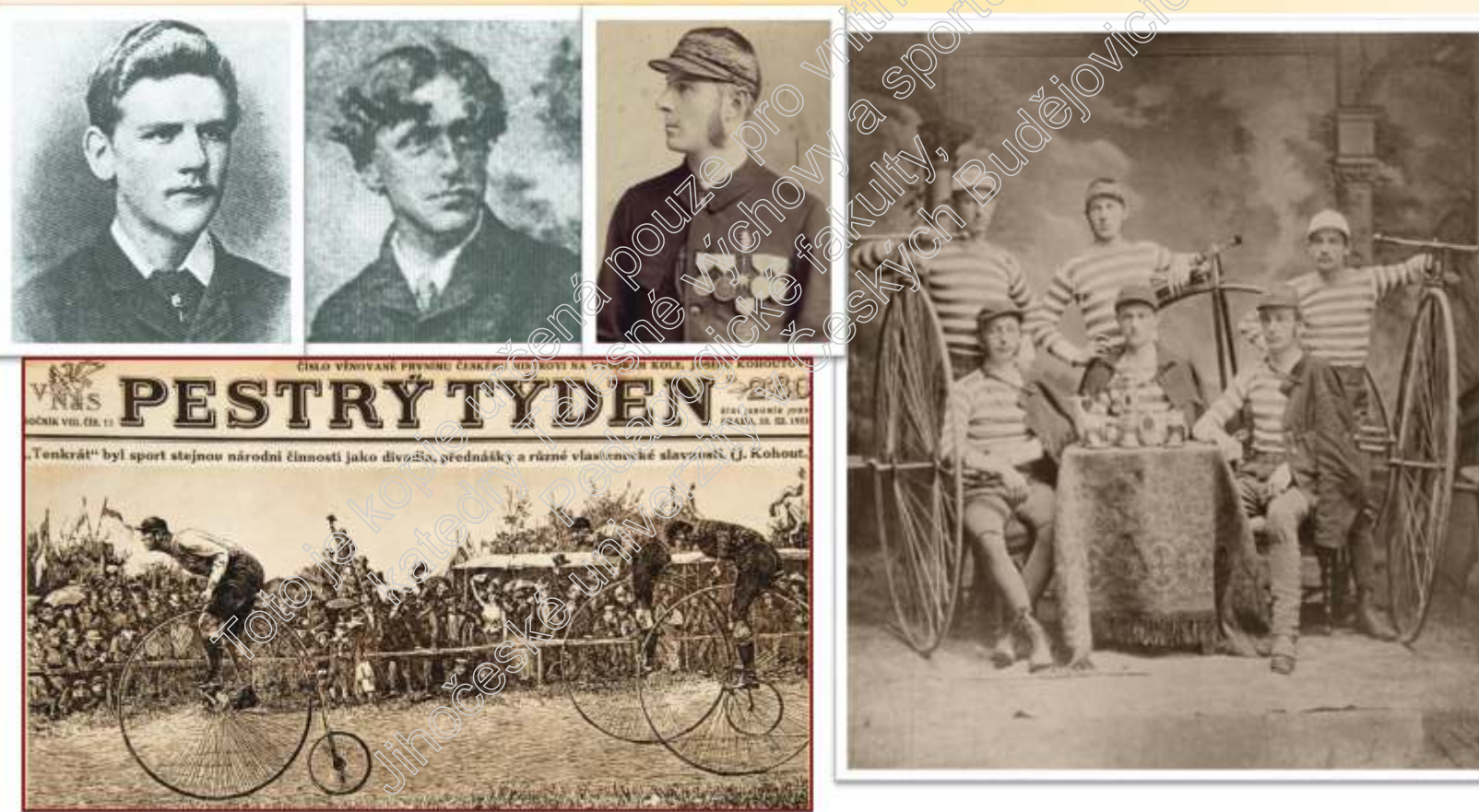
V roce 1888 byl v Praze založen Bruslařský závodní klub (BZK). Na zamrzlé Vltavě byly pořádány i skutečné rychlobruslařské závody o čemž svědčí snímky z ledna 1907 vlevo. Na fotografii vpravo jsou Bohumil a Jaroslav Potůčkové, naši nejlepší rychlobruslaři v období do I. světové války.

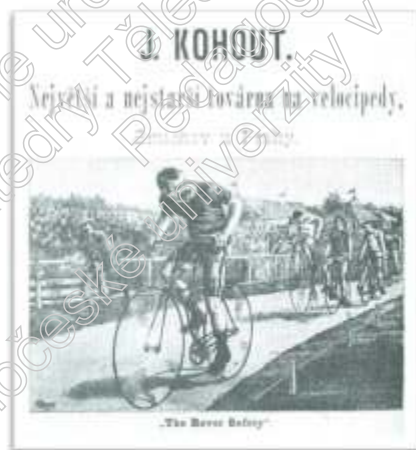
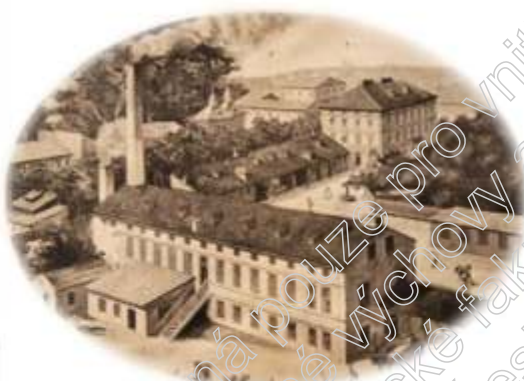
Významným centrem krasobruslení v Českých zemích byla po dlouhé období převážně německá Opava. Působil zde jeden z nejstarších a nejagilnějších bruslařských klubů v českých zemích – *Troppauer Eislaufverein* (TEV), jehož vznik je někdy datován už do roku 1868. Postupně tady bylo vybudováno jedno z největších a zázemím nejlépe vybavených přírodních kluzišť s pevným podkladem v Evropě. V lednu roku 1908 na něm TEV dokonce uspořádal mistrovství světa v krasobruslení mužů a žen. Na novinových fotografiích vpravo dole pořízených během tohoto mistrovství jsou zleva doprava vítěz a celkově desetinasobný mistr světa Švéd Ulrich Salchow, mistrně světa 1908 Lily Kronberger z Budapešti a Anna Hübler s Henrichem Burgerem z Mnichova, vítězové zde uspořádané mezinárodní soutěže sportovních dvojic.

Cyklistika. Rozvoji naší cyklistiky dali prvotní impuls Angličané. Wiliam Boe Crowl (vlevo nahoře) si v roce 1879 přivezl do Prahy vysoké kolo *Excelsior*. Theo Bock (uprostřed) se ve stejné době na své spanilé cestě Evropou na vysokém kole zastavil v Praze, a tím zde velmi přispěl k propagaci tehdy zde prakticky neznámé cyklistiky. V prvním období jejího vývoje byl našim nejlepším závodníkem Josef Kohout (vpravo). Ten patřil k tehdejší evropské závodnické špičce, když vítězil a udivoval doma i v cizině. Například v srpnu 1885 ujel zcela sám i za nepříznivého počasí na trati začínající a končící v Lipsku za 24 hodin celkem 400 kilometrů. Tím ustanovil evropský distanční rekord. Na fotografii vpravo je šestice závodníků ve Vídni v červnu 1882. Tři stojící byli z ČKV – zprava František Kohout, Josef Kohout a Dušan Popovič. Na obrázku vlevo dole je novinová fotografie, na které je zachyceno vítězství Josefa Kohouta na závodech v německém Coburgu v roce 1887. Josef Kohout přispíval k chodu úspěšné rodinné továrny na mlýnské stroje a vodní turbíny, která začala vyrábět v roce 1880 také jízdní kola.

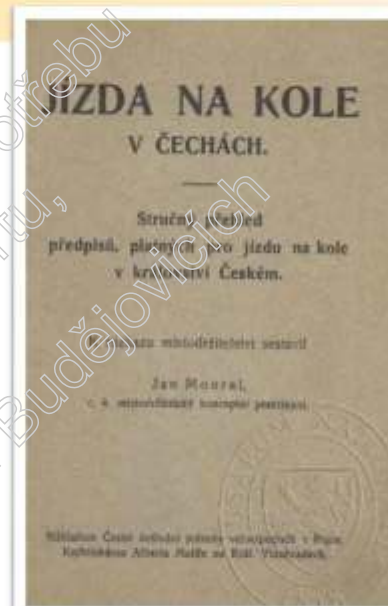
Nejstarší a v prvním období zdejšího rozvoje cyklistiky největší továrna na velocipedy v celém Rakousku sídlila na Smíchově (uprostřed nahoře). Jejím zakladatelem a majitelem byl Jan Kohout. Vlevo dole je obrázek původního vysokého kola ze Smíchova, kterému se přezdívalo *Kohoutovka*. V roce 1885 začala anglická firma Rover vyrábět zcela nové, tzv. bezpečné nízké kolo s řetězovým převodem. Nízká kola typu *rover* začala brzo nabízet také firma J. Kohouta. Koncem roku 1895 začali v Mladé Boleslavi dva nadšení členové Klubu českých velocipedistů, mechanik Václav Laurin a knihkupec Václav Klement, vyrábět vlastní jízdní kola značky *Slavia*. Vpravo je reklama na jejich velocipedy z roku 1898.

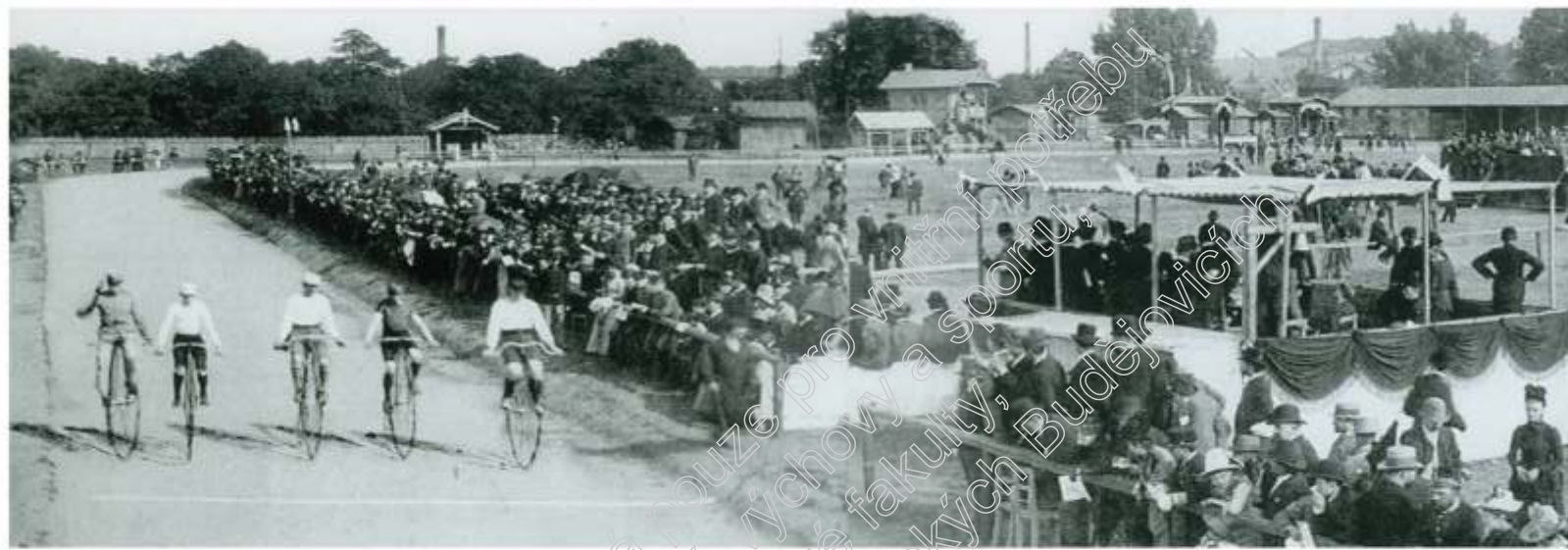
V listopadu 1880 byl hlavně zásluhou rodiny Kohoutů založen první cyklistický klub v českých zemích (a zároveň i v celém Rakousku) – Český klub velocipedistů Smíchov (ČVK Smíchov). Během tří let měl již několik stovek členů, včetně známých osobností. Následně bylo jen v Praze založeno na dvacet dalších cyklistických klubů a mimo ni více jak šedesát. Tento bouřlivý rozvoj organizované cyklistiky vedl k založení České ústřední jednoty velocipedistů (ČÚJV) v roce 1883. Ta se tak stala naším prvním národním sportovním svazem. Vpravo nahoře jsou fotografie obou stran originálu praporu Českého klubu velocipedistů Smíchov. Na pohlednici vlevo nahoře a na fotografii vpravo dole je zachycena dobová atmosféra u klubovny ČKV. Na fotografii vlevo dole pořízené okolo roku 1880 je František Kohout – nejstarší z bratrů.

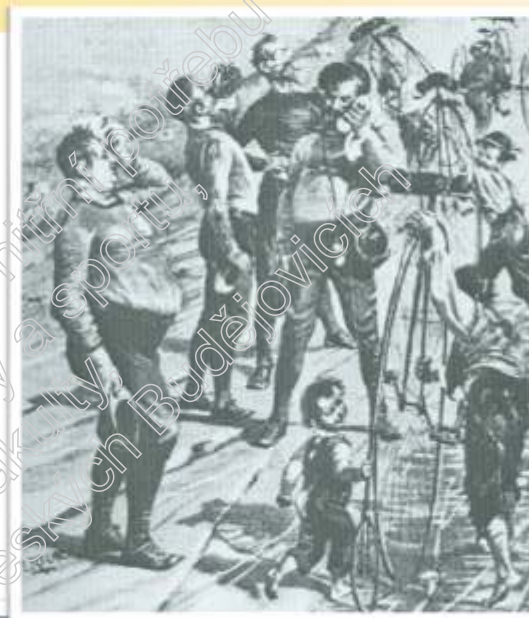
Na ateliérovém snímku z roku 1882 vlevo je Arnošt hrabě Wratislav, první předseda Českého klubu velocipedistů Smíchov. Na fotografii uprostřed datované do roku 1888 pózuje Josef Cifka, tehdejší mistr Čech v cyklistice. Vlevo dole je skupinový snímek KV Praha z roku 1883. K jízdě na kole byly v té době vydány úřední předpisy a bylo k ní nutné úřední oprávnění. Jeho tehdejší podoba je dole.

Momentky z III. mezinárodních závodů, které pořádal Český klub velocipedistů Smíchov v roce 1887 ve Stromovce. Nahoře je zachycen okamžik startu a dole dojezd jízdy, ve které zvítězil Václav Kohout.

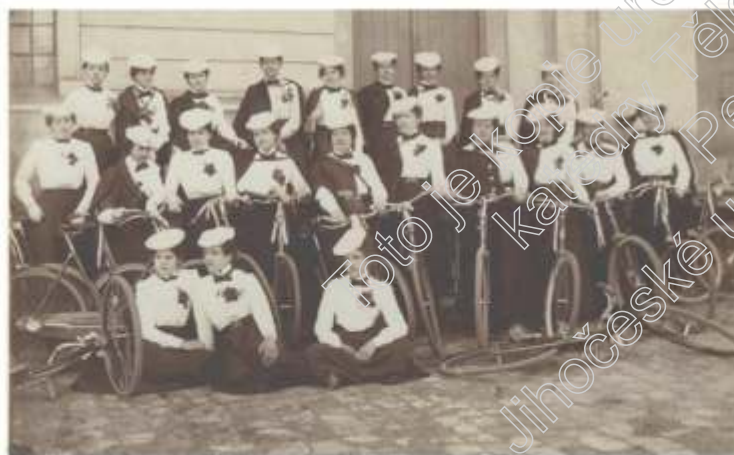
O popularizaci cyklistiky se snažil tehdy populární časopis *Velocipedista*. V článku uveřejněném v něm v roce 1889 vyšly rady zaměřené na zimní projíždky na kole doplněné kolorovanou kresbou, která je vlevo nahoře. Cyklistiku vtipně propagovaly i kresby J. Ulricha uveřejněné v tomto časopise v roce 1890. Tyto tři vybrané autor nazval: *Do kopce*, *Slavnostní uvítání* a *Nenadálý odpočinek*.

Snímek vlevo nahoře pořízený na klopené cyklistické dráze v Praze – Bubnech v roce 1899 ukazuje start jedné z jízd při *Velké ceně Prahy*. Fotografie vpravo nahoře je o málo starší a byla pořízena během závodnické školy probíhající na této dráze. Na snímku je vidět nejenom tehdy poměrně obvyklý tandem, ale i tzv. triplet. Fotografie nahraného pádu vlevo dole je z roku 1898. Na fotografii uprostřed uveřejněné v *Národních listech* jsou zakladatelé Akademického cyklistického odboru Slavia, který stál v roce 1892 u zrodu SK Slavia Praha. Na fotografii vpravo dole datované na počátek 20. století jsou zachyceni jindřichohradečtí cyklisté.

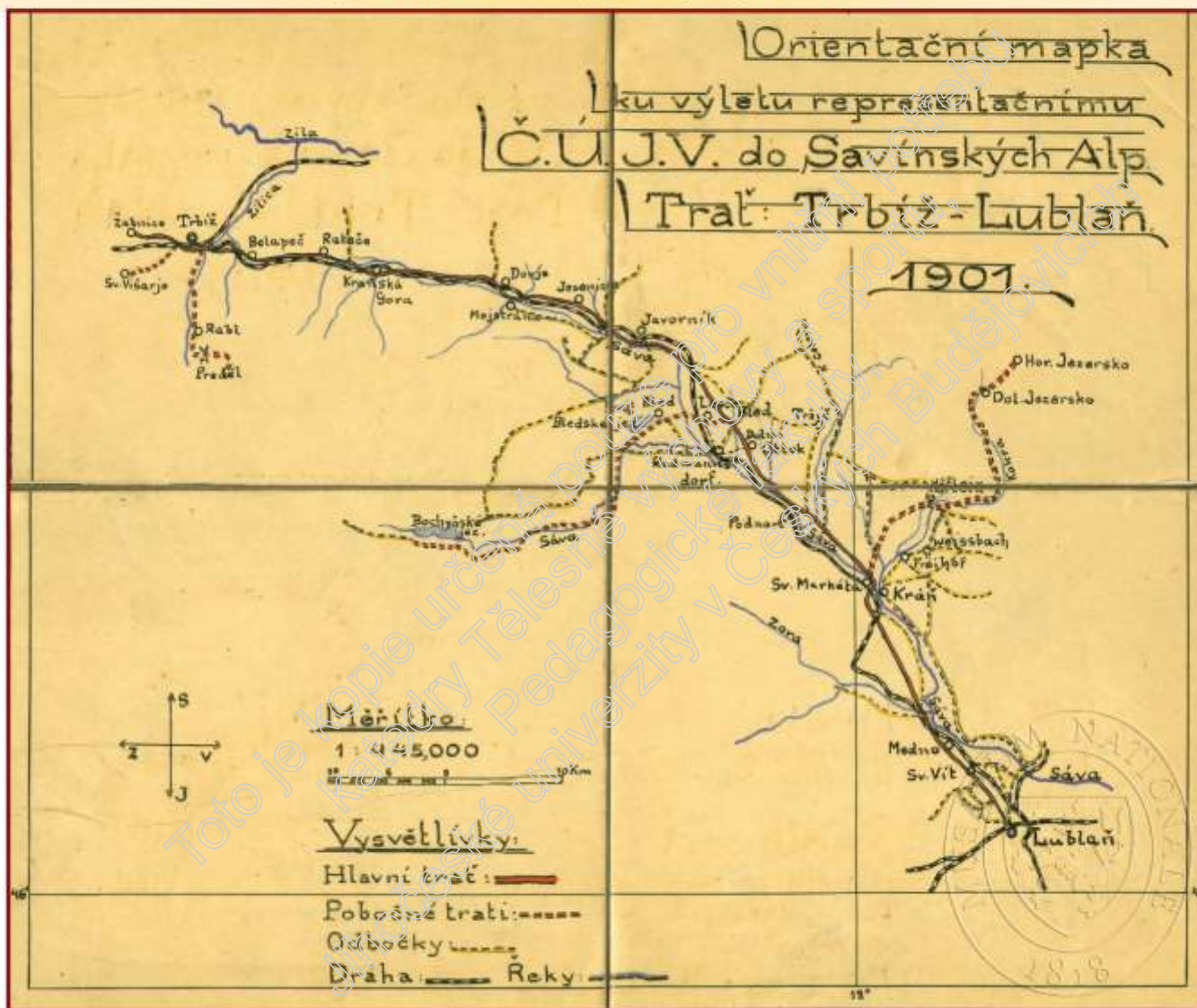
Legitimace Augustina Vondřicha pro Národní distanční závod Praha – Č. Budějovice uspořádaný v roce 1897. Na vize z roku 1897 vpravo pózují na zvláštním, a na udržení rovnováhy velmi náročném kole pro dva, závodník J. Patočka s naší tehdejší nejslavnější cyklistkou Annou Jonášovou. Ta je i na snímku dole. Nadšená cyklistka A. Jonášová údajně ujela jen v roce 1897 celkem 11 000 km! Vlevo dole jsou na skupinové fotografii členky ČKV Vinohrady připravené k uvítání císaře Františka Josefa I. v Praze 14. 6. 1901.

Na fotografiích vlevo a uprostřed dole je náš neúspěšnější cyklista konce 19. století Jindřich Vodílek. Na portrétním snímku uprostřed je jeho ctitelka a blízká přítelkyně Ema Kittlová, světoznámá pod uměleckým jménem Ema Destinová. Na ateliérové fotografii vpravo nahoře a akční fotografii vpravo dole pořízené při tréninku na dráze v Bubnech je Rudolf Vejtruba, který vybojoval v roce 1901 v Paříži na mistrovství světa amatérů 2. místo ve sprintu.

Čeští cyklisté pořádali již na konci 19. století a na začátku 20. stol. skupinové výlety do zahraničí. Zde je pečlivě připravená mapka k výletu ČÚJV do slovinských Julských Alp v roce 1901.

Koupání a plavání. Na snímku z roku 1870 vlevo nahoře je *Občanská plovárna* na Klárově, která byla postavena v roce 1840. V pozadí je na něm vidět i *Vojenská plovárna* z roku 1809, jež byla vůbec první říční plovárnou v rakouské monarchii. Vpravo je plovoucí plovárna u Žofína okolo 1900. Na obou snímcích dole jsou zbraslavské *koupelny* na Závisti. Ty později proslavil i Vladislav Vančura ve svém díle *Rozmarné léto*.

Na obou snímcích nahoře je Občanská plovárna okolo roku 1910. Na fotografii vpravo dole je plovárna v Roztokách, jedna z mnoha říčních plováren provozovaných v té době v Čechách. Pro oděvy žen na plovárnách tehdy platila přísná pravidla, což tento snímek dokumentuje. Vlevo dole je momentka z plaveckých závodů ČOS v roce 1912. K vymezení trati byly použity pramice používané tehdy v Praze hlavně na dopravu stavebního materiálu.

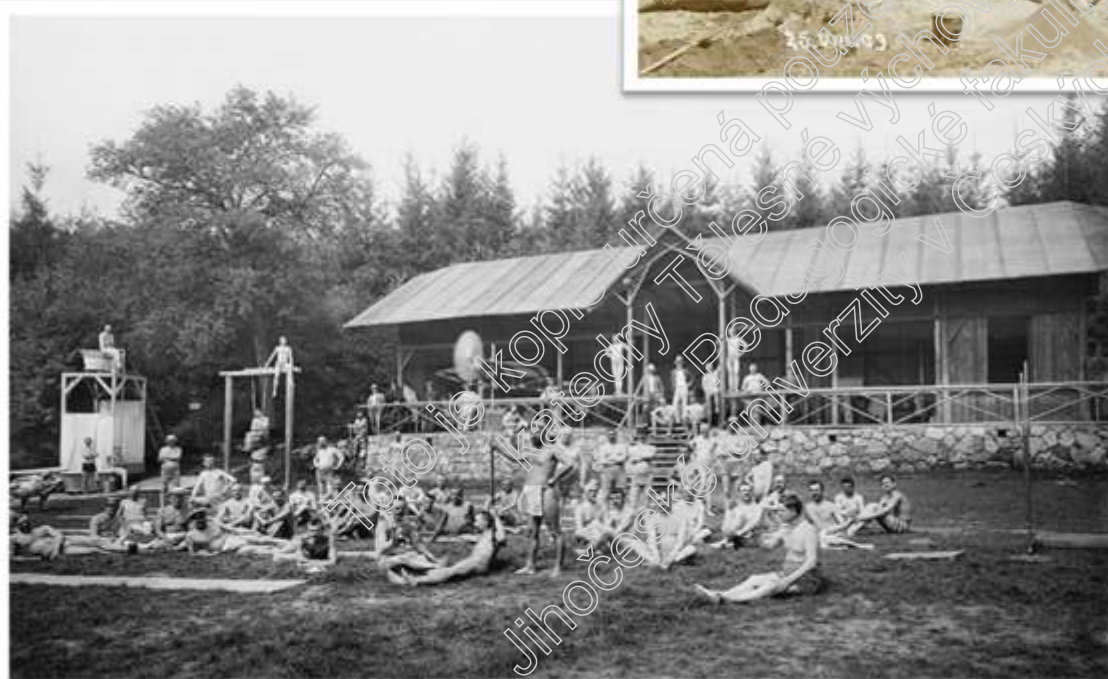

Žluté lázně v Praze Podolí sloužily Pražanům od roku 1910.

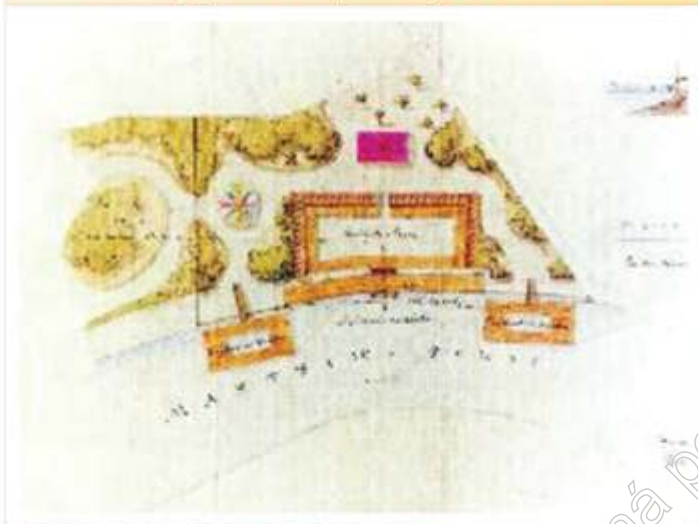

**Momentka vlevo dole byla pořízena na plovárně
v Luhačovicích v roce 1910.**

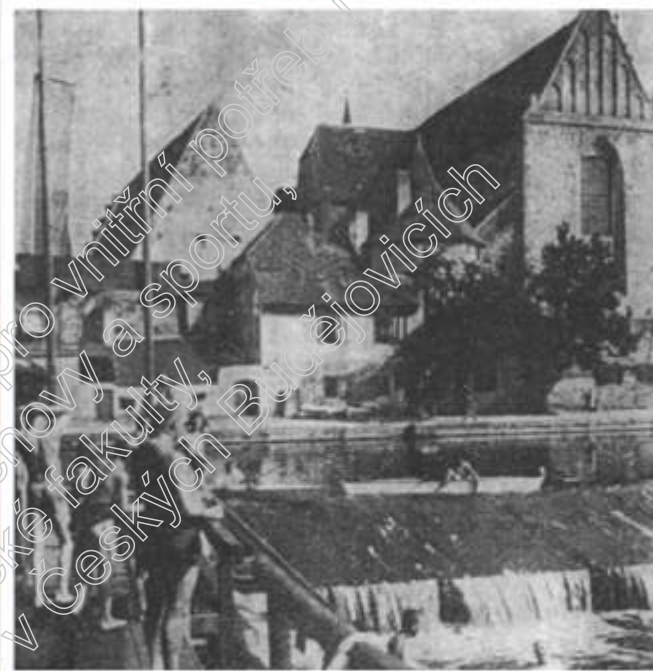
**Na fotografii vpravo nahoře je patrná pestrá
paleta tehdejších koupacích úborů. Má sice
přesné datum svého pořízení – 25. 8. 1909, ale
místo pořízení je neznámé.**

První českobudějovická říční plovárna byla postavena roku 1877 na Malši. Její plánek je vlevo nahoře. Existovala ale jen do velké povodně v roce 1888. Na pohlednici vpravo nahoře je v její levé části patrná další českobudějovická říční plovárna na Vltavě. Vlevo dole je fotografie pořízená na Vojenské plovárně v Jindřichově Hradci v roce 1905. Vpravo dole je na pohlednici z počátku 20. století celkový pohled na plavecký klub Brna na Svatce v Brně.

Na fotografiích vlevo nahoře a dole je stará sokolská plovárna v Českých Budějovicích, jež byla otevřena v roce 1899. Rozšířena pak byla v letech 1912, 1920 a 1924. Provoz v ní byl ukončen v roce 1930 v souvislosti s tehdejší velkou regulací Malše a Vltavy. Vpravo dole jsou na dobové pohlednici dnes již neexistující tzv. *Ferdinandovy lázně* v českbudějovické ulici Karla IV.

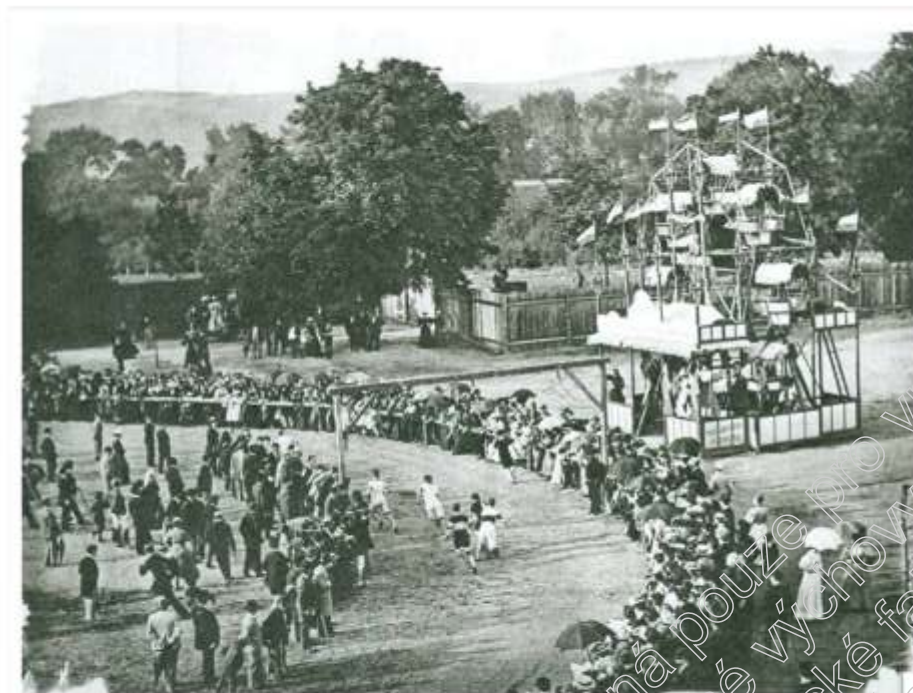

V českých zemích a následně i v Československu dlouho chyběly ve většině měst kryté plavecké bazény. První honosné stavby městských lázní s většími krytými plaveckými bazény vznikly v tehdy převážně Němci obývaných severních Čechách. Vlevo je pohlednice s motivem bazénu v krásné novorenesanční budově městských lázní v Liberci. Ty byly otevřeny v roce 1902. Jejich součástí byla dvoupodlažní hala s plaveckým bazénem o rozměrech 20×10 m. V roce 1908 byly otevřeny městské lázně v Ústí nad Labem. Jejich součástí byla hala s bazénem s rozměry 19,10×7,55 m a hloubkou v rozmezí 80–270 cm. Tento bazén je na fotografii vpravo nahoře. Městské lázně s obdobným bazénem byly otevřeny v roce 1908 i v Teplicích. Ústředním prostorem stavby byla bazénová hala, která je na fotografii uprostřed dole. Tato budova obsahovala další moderní lázeňské provozy – inhalatorium, masážní sály, odpočívárnu a samostatné místnosti pro vanové koupele. V Praze byly obdobné lázně otevřeny v paláci Koruna až v roce 1914. Velký bazén měl tvar šestiúhelníku, pojmul 415 kubických metrů vody a jeho hloubka 2,15 m umožňovala i můstky pro skoky. Vedle něj byl menší bazén pro děti a neplavce. Částečný pohled na velký bazén v Koruně je na fotografii vpravo dole.

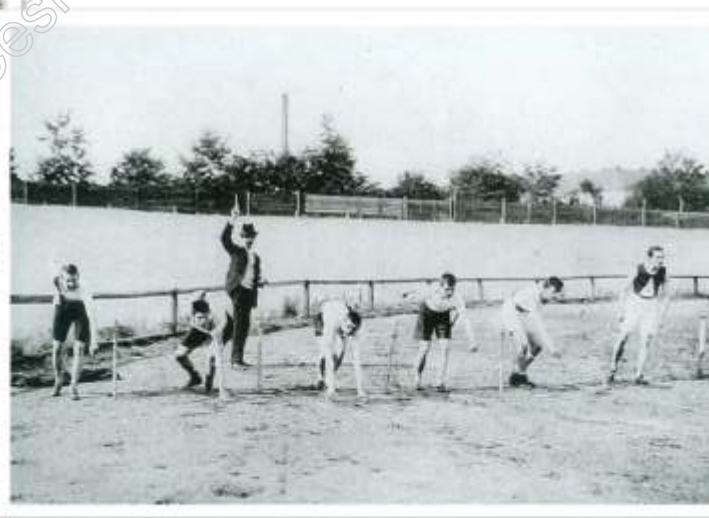

Lehká atletika. V roce 1890 se o atletiku zajímalo už tolik sportovců, že došlo k založení našeho prvního atletického klubu, který přijal název **Athletic Club Praha 1890 (AC Praha)**. Část jeho členů je zachycena na fotografiích vlevo pořízených na počátku 90. let. Z počátků AC Praha se zachovala pečlivě, téměř umělecky vedená kronika. Ukázky z ní, včetně podoby klubové vlajky a odznaku, jsou vpravo nahoře. V období do první světové války byla naším nejvýznamnějším sportovním svazem **Česká amatérská atletická unie (ČAAU)**. Ta byla založena v roce 1897 a zpočátku sdružovala kromě atletiky většinu ostatních sportovních odvětví. Na fotografii z roku 1897 vpravo dole je zachycen ustavující výbor ČAAU.

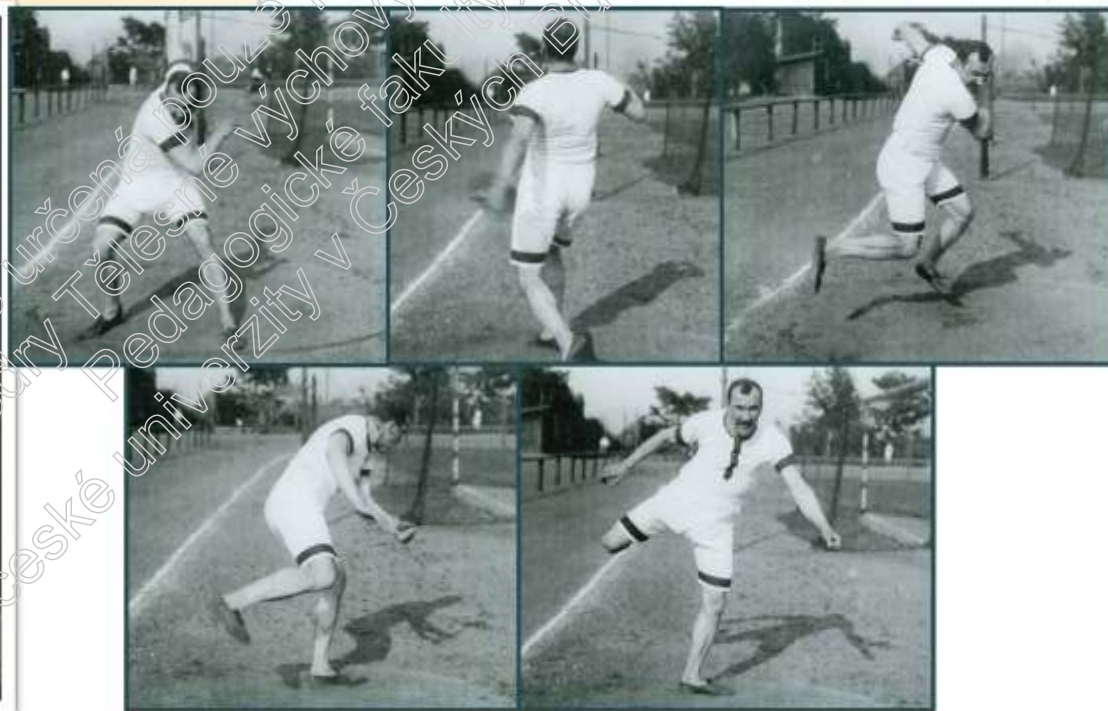
Vlevo je fotografie z běžeckých závodů pořádaných v roce 1891 v Královské oboře (Stromovce). Dole jsou snímky startu při bězích na 1 míli a na 100 yardů při závodech pořádaných AC Spartou v roce 1898 na dráze v Bubnech. Tyto závody byly tehdy vypsaný jako *Mistrovství Rakouska*.

V roce 1893 byl na trati Brandýs – Praha uspořádán první oficiální závod v silničním běhu v českých zemích. První ročník slavného závodu Běchovice – Praha, který je nejstarším nepřerušným silničním běžeckým závodem na evropském kontinentu, byl uspořádán 27. května 1897. Tehdy byl vypsan jako *Mistrovství Čech v běhu na 10 kilometrů*. Trať se startem u běchovického nádraží a cílem na žižkovské Ohradě tehdy vybrali zakladatelé závodu a první organizátoři Jan Hrazdírka a Josef Hlavsa (vlevo nahoře) z důvodů, že na start mohli závodníci dojet vlakem a z cíle odjet tramvají. Ke startu bylo přihlášeno osm závodníků (fotografie ze startu 1. ročníku je vpravo nahoře). Čas vítěze Jakuba Wolfa z AC Sparta (uprostřed nahoře) byl 39:03 min. Na snímku vpravo dole je na trati vítěz Běchovic z roku 1901 Ludvík Petzold. Na snímku vlevo dole je zachycen těsně před páskou při svém prvním vítězství v roce 1904 Arnošt Nejedlý, celkově čtyřnásobný vítěz Běchovic.

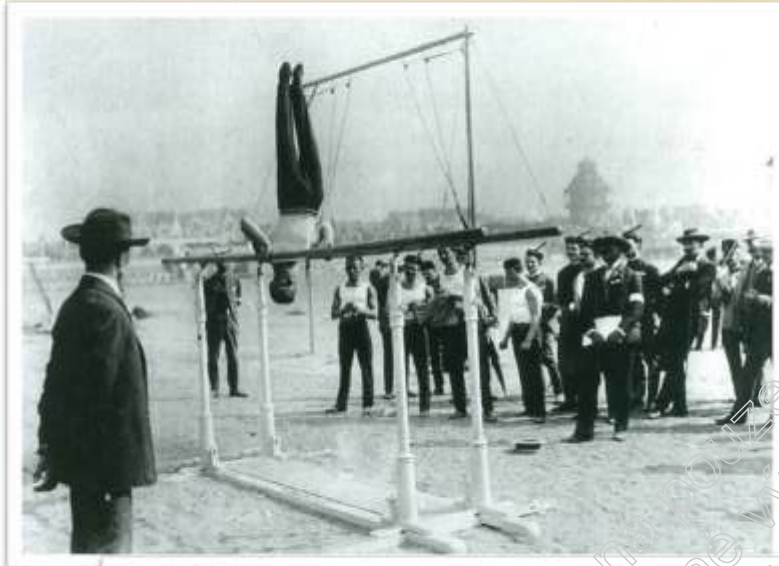
Naším prvním velkým atletem a také prvním českým olympijským medailistou byl **František Janda-Suk** (1878–1955), který jako tehdejší světový rekordman skončil na OH 1900 druhý. František Janda-Suk výrazně posunul světový vývoj techniky hodu diskem. Již v roce 1897 usoudil při studiu antické sochy Myrónova Diskobola, že antičtí diskaři házeli disk s otočkou. Nejprve vypracoval styl nízké otočky, ze které házel z tehdy pravidly předepsaného odhodového čtverce (vpravo nahoře). Postavení při otočce postupně zvyšoval a doplnil poskokem. Jako Diskobolos pózuje i na ateliérovém snímku z přelomu století vlevo dole. Kinogram jeho diskařské otočky vpravo dole byl nasnímán okolo roku 1905, kdy se již disk házel z kruhu.

František Janda-Suk skvěle zvládal i techniku hodu kladivem, hodu oštěpem a vrhu koulí. Vlevo dole je zachycen jeden ze skoků o tyči J. Jirsáka. Ten před I. světovou válkou několikrát zlepšil český rekord, a to až na hodnotu 374 cm. Vpravo dole je ukázka tehdejší techniky skoku o tyči. I na skoky přes 3 metry tehdy měli atleti k dispozici jen velmi jednoduché pískové doskočiště.

Gymnastika. K našim úspěšným sportům patřila díky Sokolu gymnastika. Reprezenační družstvo ČOS totiž tvořili nejlepší z tisíců gymnastů, kteří se zúčastňovali přeborů jednot, žup a ČOS. Fotografie jsou ze sokolských sletů 1907 a 1911. Vpravo nahoře cvičí na hrazdě trojnásobný mistr světa v soutěži družstev v gymnastice Josef Čada.

Těžká atletika. Velmi oblíbeným sportovním odvětvím se u nás stala koncem 19. a na začátku 20. století těžká atletika, tedy hlavně zápas a vzpírání, protože box byl tehdy u nás jen v absolutních počátcích. Největším odborníkem na toto odvětví byl Fridolín Hoyer. Tyto sporty šířil i pomocí několika soukromých škol, které postupně v Praze provozoval. Vlevo je plakát a vpravo nahoře fotografie z jeho odborné těžkoatletické školy v Praze. Vpravo dole je fotografie ze zápasu Fridolína Hoyera s Rudolfem Kilem v lázních v Podolí.

Vys. c. k. místopředsedstvím povolend

Hoyerova škola pro všestranný výcvik těla pro pány, dámy a dívky v každém stáří

Zaručené výsledky.
Ogacují:
**rekonstrukci
svalstva**
malými činkami
se zvláštním zřetelem
na slabé, otýlé a
dýchavičné.
1. vypracování na sport. výstavěch.

F. HOYER
máistr školy

Vysvědčení k nahlédnutí!
Zápas
řecko-římský,
žapanské
obraně chvaty,
rohování,
Zvláštní cvičení
já m jko lá (p. 20)
20 sportovních medailí.

**Škola dle anglického způsobu moderně
zařizená s veškerým pohodlím světců.**

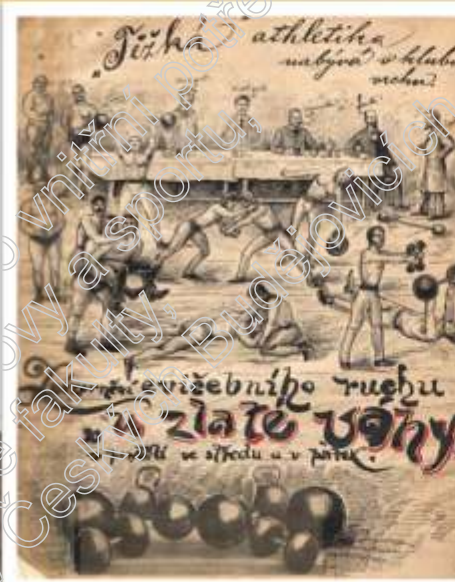
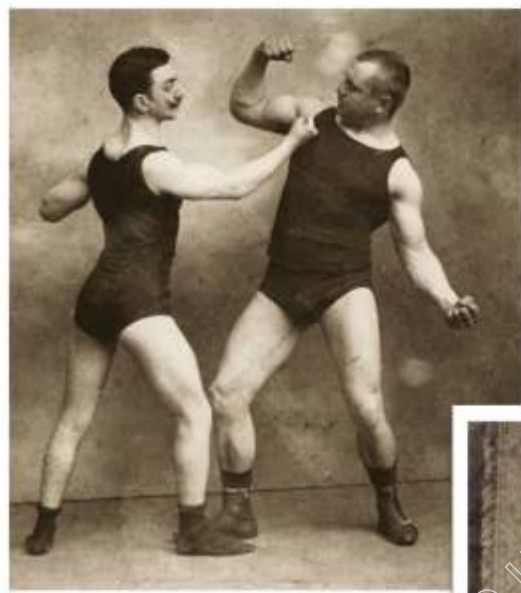
Zaručený výsledek.

Karlovo náměstí, Müllerův palác

Přihlášky denně. Přihlášky denně.

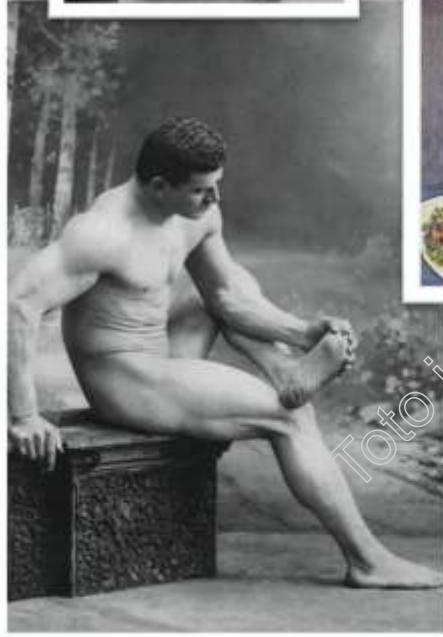
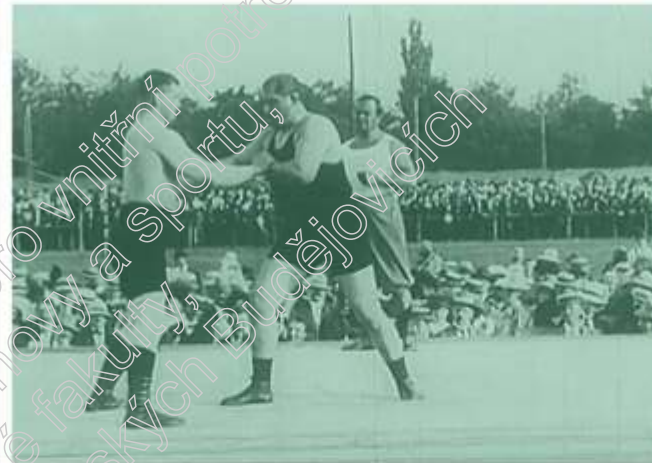
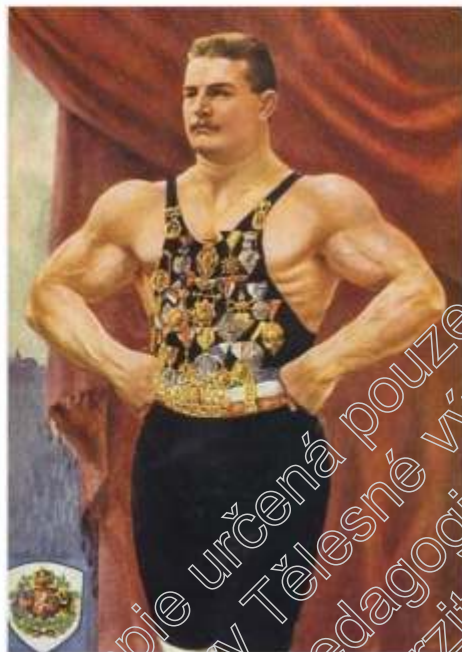

Vlevo na ateliérovém snímku z období okolo roku 1900 pózuje Fridolín Hojer se zápasníkem Wienerem. Na druhém snímku ze stejné doby je známý pražský vzpěrač a zápasník Josef Soukup, který je uváděn jako historicky první *Mistr Čech ve vzpírání* (1893). Se vzpíráním začal již v roce 1899 a od roku 1902 se věnoval i zápasu. V roce 1913 získal na mistrovství Evropy v Praze titul v řeckořímském zápase a v témže roce druhé místo na mistrovství světa ve Vídni. V té době byl největším soupeřem Gustava Frištenského. Těžkou atletiku měl ve své náplni i AC Praha. Vpravo jsou stránky z jeho kroniky obsahující na tuto tematiku.

Toto je kopie určená pouze pro vnitřní použití
Katedry Tělesné výchovy a sportu
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

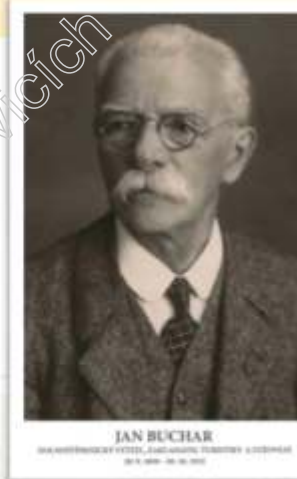
Naším vůbec nejproslulejším zápasníkem a také vynikajícím vzpěračem byl na začátku 20. stol. **Gustav Frištenský**. V roce 1903 se stal *Mistrem Evropy v zápase*, což byl vůbec první kontinentální titul získaný českým sportovcem. Jako profesionální zápasník získal obrovský věhlas. Uprostřed je na obraze od akademického malíře a ilustrátora Kamila Mutticha. Měl nádherně vypracovanou postavu, což ukazuje i ateliérový akt vlevo dole. Na fotografiích vpravo je zachycen jeho slavný a pro něho vítězný duel s obrovitým Josefem Šmejkalem, který v roce 1913 sledovalo na hřišti SK Slavia 7 tis. diváků.

Lyžování. O zavedení lyží jako sportovního nářadí se v Čechách zasloužil hlavně Josef Rössler-Ořovský. Ten nechal přivést v roce 1887 první pár lyží z Kristianie a zároveň založil při *Bruslařském klubu v Praze Lyžařský kroužek*. V roce 1893 jej přetvořil na úředně uznávaný *Český ski klub Praha*, jehož byl pak 30 let předsedou. Ten se tak stal prvním lyžařským klubem v Evropě mimo Skandinávii. Stejně tak, jako v roce 1903 hlavně z jeho popudu založený *Svaz lyžařů Království českého*, předběhl letopočtem svého vzniku lyžařské svazy všech alpských zemí. Od roku 1906 usiloval Josef Rössler-Ořovský i o založení mezinárodní federace lyžování, ve které SLKČ zastupoval (byla založena v roce 1910 jako ISC). Patřil také mezi propagátory myšlenky zimních olympijských her. Nadšeně propagoval lyžování řadou článků v dobových periodikách. Články doplňoval vlastnoručními kresbami. Jeho četné kresby se také zachovaly ve staničních knihách krkonošských hřebenových bud, které členové pražského lyžařského spolku hojně navštěvovali. Vlevo jsou tyto kresby vzniklé po výletu do Kotelních jam v roce 1907. Vpravo jsou jedny z prvních dochovaných fotografií lyžařských nadšenců v Krkonoších.

Hlavně entuziasmem hraběte **Jana Harracha** (ten je na známé olejomalbě vlevo nahoře), řídicího učitele **Jana Buchara** (vpravo nahoře) a Josefa Rösslera-Ořovského se Krkonoše, do té doby navštěvované především v létě, otevřely turistům i v zimních měsících. Roku 1892 přivezl hrabě Jan Nepomuk František Harrach na své krkonošské panství z Norska a Rakouska dva páry lyží, podle jejichž vzoru místní řemeslníci vyrobili kopie prvotně určené pro lesnický personál. Následně se ale stala jízda na *ski* oblíbenou sportovní kratochvílí zimních návštěvníků Krkonoš. Prvním českým lyžařským klubem v Krkonoších se stal *Český krkonošský spolek Ski Jilemnice*. Na fotografii vlevo dole pózují Jan Buchar a Josef Rössler-Ořovský s přáteli během výletu na Žalý v roce 1898. Stavby na jeho vrcholu nechal postavit právě hrabě Harrach. Vpravo dole je skupina lyžařů před stanicí Českého krkonošského spolku v Jilemnici na Kozinci v roce 1895.

Na konci 19. století používali lyžaři velmi dlouhé lyže. Na snímku českých lyžařů z roku 1896 vlevo nahoře má nejdelší lyže Karel Rössler (uprostřed), bratr Josefa Rösslera-Ořovského (ten je třetí zprava). Josef Rössler-Ořovský údajně dokonce vyzkoušel spolu s bratrem své první lyže na zasněženém Václavském náměstí. (Oba spolu pózuji na ateliérovém snímku uprostřed). Technika průkopníků lyžování v Čechách byla zajímavá. Na fotografii vpravo, pořízené ve Velké Chuchli, jede jako první J. Rössler-Ořovský. Na nejspíše ateliérové fotografii vlevo dole pózuje Hynek Bedrník z Jilemnice, výborný závodník v počátcích našeho lyžování a také nadšený fotograf. Na fotografii vpravo dole jsou zachyceni lyžaři při výletě z Horní Branné do Jilemnice v roce 1893.

Jedny z prvních lyžařských závodů u nás uspořádal Český krkonošský spolek Ski Jilemnice v roce 1897. Vlevo je fotografie ze startu hlavního závodu tohoto ročníku vypsaného na 6 km. S číslem 15 stojí vedle Josefa Rösslera-Ořovského známý pražský sportovec německé národnosti Emerich Rath, který byl hlavním soupeřem Bohumila Hanče při tragickém ročníku mistrovské padesátky v roce 1913. Vpravo dole je pak snímek ze stejných závodů, tentokrát ze startu soutěže dam. E. Rath je zachycen i na fotografii vpravo nahoře pořízené v cíli jednoho ze závodů v chůzi se zátěží. Na kolorované pohlednici vlevo dole jsou znázorněny zimní radovánky u tehdy velmi oblíbené Petrovky.

Na fotografii vlevo nahoře je start mistrovského závodu v Krkonoších v roce 1901. Vlevo dole je momentka ze závodu v běhu na lyžích ve Vrchlabí v březnu 1902. Na fotografii vpravo nahoře je neznámý skokan v Krkonoších v roce 1906. Na fotografii vpravo dole je patrná někdy i velmi drsná tvář zimních Krkonoš.

Naším nejznámějším závodníkem před I. světovou válkou byl Bohumil Hanč. Získal celkem sedm titulů *Mistra zemí Koruny české*. Vlevo je kolorovaná verze jeho známého ateliérového snímku z roku 1907. Hanč byl nejenom vynikajícím běžcem, ale na lyžích uměl i sjezd, skok a krasojízdu. Na fotografii uprostřed předvádí právě krasojízdu. Hanč tragicky zahynul na Labské louce během mistrovského závodu na 50 km 24. března 1913. Dole je jeho přítel Václav Vrbata, který mu tehdy šel na pomoc, ale sám také zmrznul. Vpravo dole je fotografie *Mohyly Hanče a Vrbaty* postavené na Zlatém návrší v roce 1925 a detail na ní umístěné pamětní desky.

Svaz Lyžařů v kr. Českém vypisuje
**VIII. mezinárodní lyžařský
závod distanční
na 50 kilometrů
na den 24. března 1913**
pod protektorátem J. J. knížete Thun-Hohen-
stausen, mistodržitele král. Českého atd. atd.,
o věčnou puťovní cenu
Českého Zemského Svazu ku povznesení
návštěvy cizinců v království Českém.

PANÁČEK MISTRA LYŽÁŘE
BOHUMILA HANČE
A
VÁCLAVA VRBATY
† 24. 3. 1913
V I. V. H. I.
ŘÍSKÝ KROKOVACÍ SPLEK SKI KUILEAVICH
ŘÍSKÝ LY. KLUB HANČI VRBALOVI

Velmi bohatý program a postupně i velkou tradici měly lyžařské závody pořádané od roku 1903 ve Vysokém nad Jizerou. Vlevo nahoře je momentka z těchto závodů v roce 1912. Dole jsou účastnice závodu v Merklově u Harrachova v roce 1910. Vpravo je na portrétu z roku 1911 Anna Hanušová, naše nejlepší závodnice v období před I. světovou válkou. Ta se v roce 1909 zúčastnila jako první žena mistrovské padesátky po hřebenech Krkonoš.

Nahoře jsou žánrové snímky lyžařů v Krkonoších. Na obou vždy pózuje Josef Rössler-Ořovský. Jestliže lyžování bylo v té době poměrně namáhavou záležitostí, pro ženy navíc svázané konvencemi v oblasti oblečení, pak sánkařské výlety byly oblíbenou kratochvílí i méně zdatných dam. Snímek vlevo dole je z roku 1903 a zachycuje členstvo ČSK před sjezdem na saních z Petrovy boudy do Špindlerova Mlýna. Lyžař za sáněmi vpravo je opět Josef Rössler-Ořovský. Sáně a lyže se v Krkonoších na začátku 20. stol. často doplňovaly. O tom svědčí i fotografie vpravo dole.

Fotografie stránek ze staniční knihy Českého ski klubu Praha umístěné na Sněžce. Do řady staničních knih, které ale tehdy měly spíše povahu kronik, často přispíval i Josef Rössler-Ořovský. Dovednosti v jízdě na lyžích rozvíjela i Rakousko-Uherská armáda, a to nejenom u speciálních horských jednotek. Na fotografii z roku 1912 vpravo dole jsou zachyceni vojáci 25. zeměbranceckého pěšího pluku z Kroměříže během lyžařského kurzu na Bílém Kříži v Moravskoslezských Beskydech.

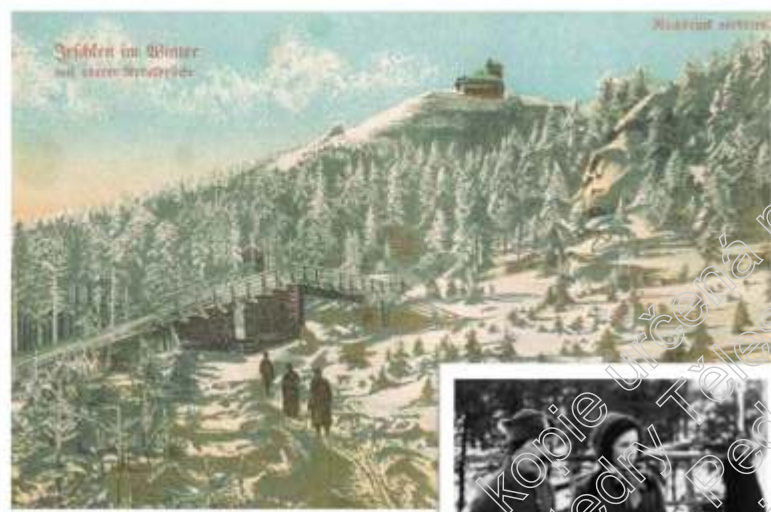
Již v době před I. světovou válkou se těšily velké oblibě lyžařské kurzy. Nejčastěji je vedli instruktoři z Norska. Jeden z nich, pořádaný v Jilemnici, je zachycen na pohlednici vlevo nahoře. Vlevo dole je momentka ze vzorně organizovaného výletu Českého ski klubu v Krkonoších. Na obou pohlednicích vpravo je motiv ze závodů ve skoku ve Špindlerově Mlýně.

O rozvoj lyžování dětí v Krkonoších se velmi zasloužil Jan Buchar. K němu se přidávali i další učitelé. Fotografie vlevo nahoře je z přelomu století a zachycuje školáky z Vysokého nad Jizerou. Fotografie vpravo nahoře byla pořízena při lyžařské výuce dětí v roce 1908. Od prvního ročníku závodů ve Vysokém nad Jizerou zde soutěžily i děti. Na snímku vlevo dole jsou účastníci těchto závodů v roce 1912. Na fotografii vpravo dole jsou účastníci lyžařských závodů dětí v roce 1914.

Saně a boby. Tradice soutěžního sáňkování sahá v Českých zemích do poloviny 90. let 19. století, a to hlavně na Liberecku a Jablonecku. Nejvýznamnější sáňkařskou událostí u nás před I. světovou válkou bylo bezesporu **I. mistrovství Evropy**, které se konalo na Ještědu v roce 1914 s účastí 88 jednotlivců, 33 dvojic a až 25 000 diváků. Tuto velkolepou sportovní akci pečlivě a do všech detailů připravil Německý horský spolek se sídlem v Liberci. Sáňkařská dráha z Ještědu byla otevřena na přelomu let 1909/1910 a údajně se jednalo o první umělou sáňkařskou dráhu na světě. Její původní délka byla 3 300 m, převýšení 440 metrů a šířka konstrukce 4–8 metrů. Bylo na ní 6 velkých a 12 malých zatáček s dřevěnými mantinely a byla vybavená signalizačním zařízením pro záznam časů. Dráha křížovala ještědské horské cesty, z nichž jednu podcházela tunelem a ostatní byly přemostěny, přičemž někde závodníci projížděli až ve výšce sedmi metrů nad okolním terénem. Prvním mistrem Evropy v jízdě jednotlivců se zde stal všestranný liberecký sportovec Rudolf Kauschka. Také v jízdě dvojic zůstalo prvenství v severočeském regionu, když vyhráli Karl Löbel a Erwin Posselt z Jablonce nad Nisou. Na dobových pohlednicích nahoře je sáňkařská dráha na Ještědu. Na fotografii dole je první mistr Evropy v sáňkování Rudolf Kauschka spolu s manželkou Mathildou během tohoto ME.

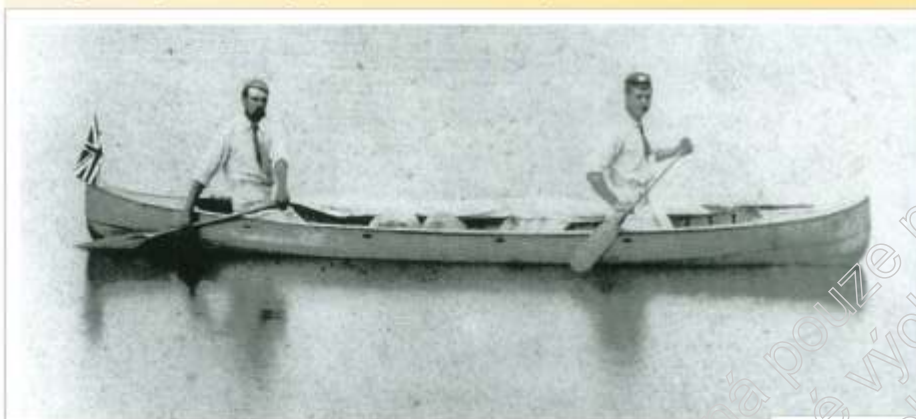

Dalším centrem sáňkování a posléze i jízdy na bobech byly Mariánské Lázně. Zde se jezdilo na více místech. První dráha tady byla otevřena již v roce 1907. Nejznámější zdejší umělá sáňkařská a bobová dráha vedla od Krakonoše k tržnici. Počátkem 20. století zde byl založen sáňkařský klub nazvaný *Rodelclub*, později přejmenovaný na Winter Sport Club (WSC), který sdružoval všechny zimní sportovce ve městě. Nejúspěšnějšími se brzy stali bobisté. V zimní sezóně 1912/1913 se například stal Leo Wagner se svou posádkou vítězem *Mistrovství Německa v jízdě na bobech* uspořádaném v Oberhofu. Na fotografiích nahoře jsou zachyceny počátky sáňkování a bobování v Mariánských lázních. V roce 1911 byly otevřeny sáňkařské dráhy z Černé Studnice do Jablonce nad Nisou a do Smržovky. Tato se postupně stala jednou z nejvýznamnějších u nás. Novinová fotografie z jejího otevření je dole.

Toto je kopie učebnice pro vyučování a sportu, katedry Tělesné výchovy a sportu, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Kanoistika a vodní turistika. První skutečně věrohodná zmínka o kanoistice v českých zemích pochází z června 1875, kdy angličtí obchodníci Stevens a Bradley (na obrázku vlevo nahoře) sjeli Malši z Kaplice do Českých Budějovic, odkud pak pokračovali dále do Prahy a po Labi až do Německa. Sporadicky se tyto akce, většinou však v podání cizinců, opakovaly i v následujících desetiletích. Mekkou českých kanoistů se později stala hlavně střední Vltava se svými vyhlášenými proudy. Nejznámější z nich byly Svatojánské nad Štěchovicemi. Na fotografii vlevo dole je Císařský sloup na počátku Svatojánských proudů okolo roku 1905. Dnes je toto místo hluboko pod hladinou Slapské přehrady. Na snímku vpravo nahoře je plavba kanoistů Svatojánskými proudy v roce 1912 a na fotografii vpravo dole je pohled na začátek proudů.

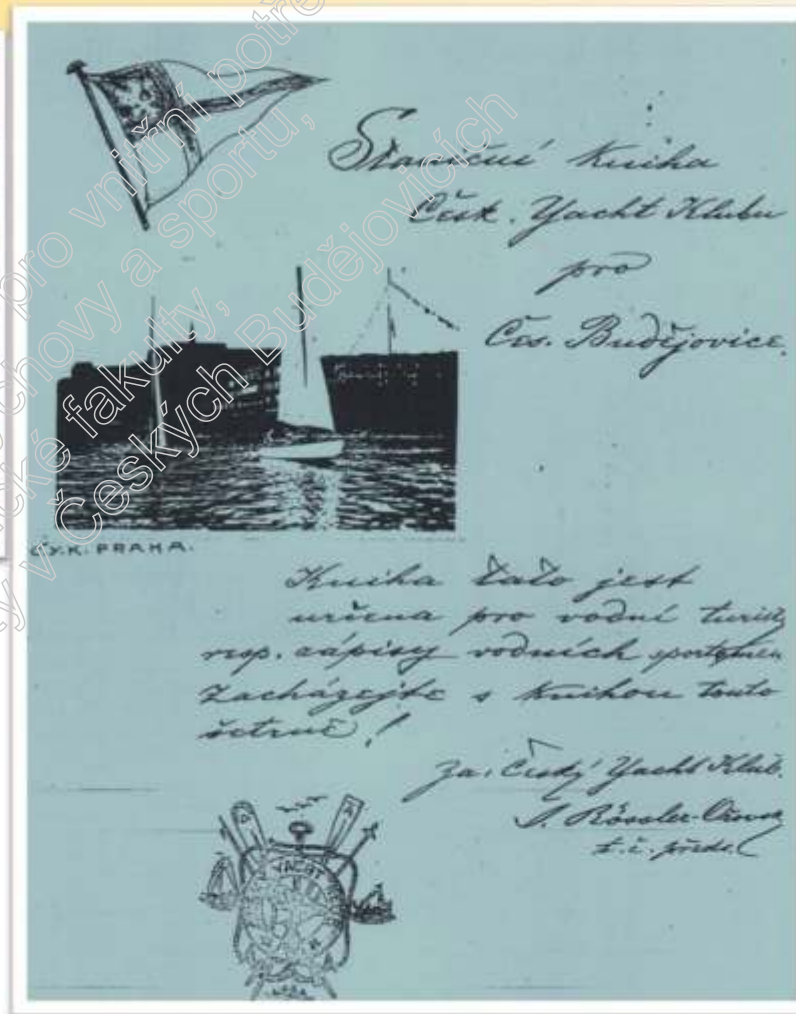
Na počátku 20. stol již byla v Čechách jízda na všemožných plavidlech poměrně oblíbená. Na fotografii vlevo jsou zachyceny pražské dámy na maňáscích pod Střeleckým ostrovem v roce 1905, vpravo je pak zvětšeno sjíždění vrat Staroměstského jezu na stabilní veslici následované maňáskem. Maňásek byla dříve oblíbená jednoduchá loďka, zhotovená ze tří prken a ovládaná dvoulistým pádlem. Fotografie kanoistů na vícemístné kánoi zvané šarpie vlevo dole je taktéž z roku 1905.

V srpnu 1910 sjely tři kánoe zvané *Commager*, *Mickigen* a *Tulák* jihočeské řeky Černou, Malší a Vltavu. Na *Comageru* jeli J. R. Ořovský a J. Buchar. Účastníci této akce si veškeré potřebné vybavení, jako stany, příkrývky, potřeby na vaření a potraviny vezli na lodích. Tento styl vodní turistiky nazývaný *river camping* byl pak dlouho v Čechách nejrozšířenější. V roce 1912 J. R. Ořovský jihočeskou plavbu zopakoval se svojí dcerou Mášou. Fotografie z této výpravy jsou vlevo. Vpravo nahoře je fotografie tábora výpravy ČYK u Svatojánských proudů v roce 1910. Vpravo dole sjíždí J. R. Ořovský za velké vody propust jezu v Červené nad Vltavou.

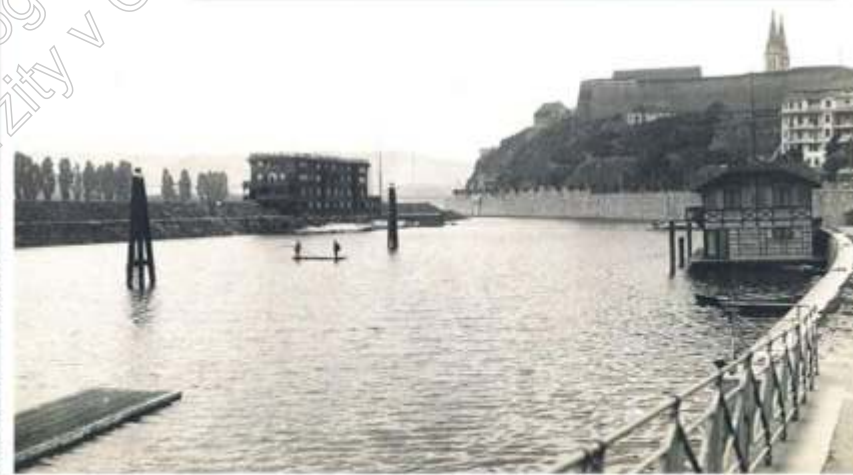
Vodní turistika a kanoistika na Vltavě má zvláště na úseku mezi Č. Budějovicemi a Prahou dlouhou a slavnou tradici. V roce 1913 se českobudějovický ČYK stal spolu s ČYK Praha a Veslařským klubem Blesk Praha zakládajícím členem Svazu kanoistů království Českého. Vpravo je titulní list tzv. staniční knihy ČYK Č. Budějovice, který podepsal J. R. Ořovský. Vlevo nahoře je kolorovaná pohlednice s motivem Vltavy pod Předním mlýnem. Českobudějovický ČYK měl ve svých začátcích, laskavostí tehdejšího společenství majitelů Předního mlýna (hlavně sportovního nadšence Hynka Kotta), loděnici právě v jeho prostorách. Vlevo dole je na kolorované pohlednici půjčovna loděk na Malši.

Jachting. V Čechách se záhy objevil i jachting. Jeho velkým propagátorem byl opět J. R. Ořovský. Ten v roce 1893 založil Český Yacht Klub Praha (ČYK), který se ale kromě jachtingu věnoval hlavně kanoistice a vodní turistice. Na fotografii vpravo nahoře je jachta Forward, kterou J. R. Ořovský zakoupil a věnoval ČYK. Snímek vlevo nahoře byl pořízen při prvních jachtařských závodech v Praze. Ty zde uspořádal ČYK už v roce 1895. Vlevo dole je filmový snímek z dalších jachtařských závodů uspořádaných v Praze pod Vyšehradem. Na fotografii vpravo dole je zachyceno obtížné spouštění kýlové jachty ČYK na hladinu Vltavy. V pozadí snímku je sotva patrný Palackého most.

První plovoucí klubovna ČYK Praha byla ukotvena u smíchovského břehu Vltavy před Palackého mostem v roce 1898 (vlevo nahoře). Později byla přestěhována do Podolí (vpravo nahoře). Již skutečně reprezentativní loděnice ČYK byla nakonec vybudována v roce 1912 pod Vyšehradem na navigaci přístavu v Podolí (vpravo dole). Ta zde stojí dodnes. Vlevo dole jsou na snímku z roku 1900 zachyceny plachetnice u Malé Chuchle.

Tenis. Ten patří k našim nejstarším sportovním odvětvím. Na soukromých kurtech vyšší společnosti se v českých zemích hrál již v 70. letech 19. stol. Už v 80. letech zde vycházela o tenise řada článků a byla tištěna i jeho pravidla. Tenisové kurty byly zakládány nejen na soukromých, ale i na veřejných pozemcích, a to jak v Praze, tak např. v Teplicích, Litoměřicích, Plzni a také několika místech na Moravě. Na fotografii vlevo nahoře z přelomu 70. a 80. let je zachycena rodina Frissových při čtyřhře na kurtu v Černé Hoře u Brna. Tenis pěstoval i pražský sportovní klub Český Sculling Cercle. Vpravo nahoře je na snímku jeho členů z roku 1896 i Josef Rössler-Ořovský (stojící vlevo v tmavém svetru). Na snímku z roku 1897 vlevo dole jsou tehdejší vyznavači tenisu v Plzni. Vpravo dole jsou zachyceni při hře tenisté v Pardubicích na počátku 20. stol. V roce 1906 byla založena Česká lawn-tennisová Asociace.

Vlevo nahoře je fotografie účastníků turnaje, který uspořádal ČLTK Praha v roce 1896. Vlevo dole je momentka z turnaje, který uspořádal v roce 1898 na Letné DLTC Praha. Vpravo nahoře jsou na skupinovém snímku tenisté v Pelhřimově v roce 1906. Na mezinárodní scéně se prosadily zprvu dvě ženy – pražská Němka Hedwiga Rosenbaumová a plzeňská hráčka Hermína Kaslerová. Úspěšnější Rosenbaumová (dole uprostřed je na jediné dostupné fotografii jako dobrovolnice za I. světové války) v letech 1899 a 1900 vyhrála mistrovství Německa v Berlíně a na OH 1900 získala dvě bronzové medaile ve dvouhře a smíšené čtyřhře. Na fotografii vpravo dole je vynikající tenista a první česká tenisová hvězda Ladislav Žemla (1887–1955). Ten se stal 8x *Mistrem zemí Koruny české* ve dvouhře a 11x ve čtyřhře. Na olympijských mezihrách 1906 v Aténách získal bronzovou medaili ve čtyřhře, na OH v roce 1912 ve Stockholmu se umístil na 4. místě ve dvouhře i čtyřhře. Jeho bohatá a úspěšná kariéra ale vyvrcholila až po I. světové válce.

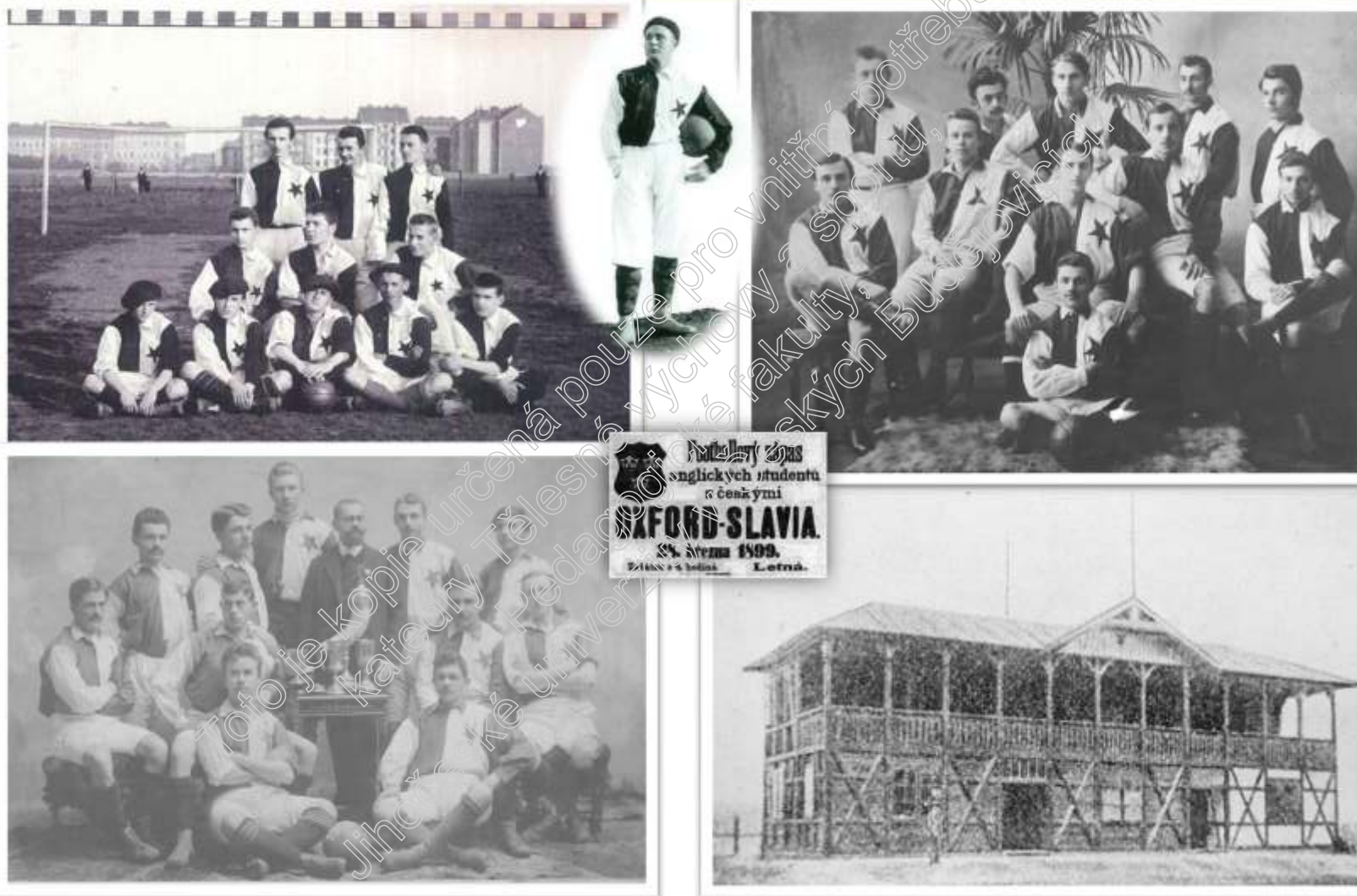

Počátky fotbalu v Českých zemích. Historicky první doložený fotbalový zápas v Čechách se odehrál 15. srpna 1892 v Roudnici nad Labem, kde se střetli místní veslaři ČAC se členy Sokola. Stejného roku vyšel i český překlad pravidel zhotovený Josefem Klenkou. První ryze fotbalové kluby vznikaly na území Čech na konci 19. století. Naším nejstarším klubem je SK Slavia Praha, která byla založena roku 1892. O rok později vzniknul její největší rival AC Sparta Praha, který byl následován dalšími. První organizovaná fotbalová utkání ale pořádal německý klub RRC Regatta. Český svaz fotbalový (ČSF) byl založen 19. října 1901. V roce 1905 již bylo v Čechách více než 100 českých a německých fotbalových klubů. Na jaře roku 1896 vznikla první oficiální soutěž s názvem **Mistrovství Čech a Moravy**. Přes tento název se jí zúčastnily pouze kluby z Prahy a blízkého okolí. Postupem času se však soutěž rozrůstala a zúčastňovaly se jí již i vzdálenější kluby.

Vpravo nahoře je mužstvo AC Sparta Praha v roce 1896,
vpravo dole pak její mužstvo v roce 1907
a vlevo dole AC Sparta Praha jako finalista Charity Cup 1909.

Fotografie našeho nejstaršího fotbalového klubu – Slavie Praha. Vlevo nahoře je z roku 1898. Byla pořízena na Letné a hráči jsou již v sešíváných dresech s hvězdou. Vpravo nahoře je z roku 1901 a byla pořízena u příležitosti otevření nového hřiště na Letné. Vlevo dole je z roku 1903 a je na ní již Jan Košek (první zprava v prostřední řadě). Vpravo dole je původní tribuna na hřišti Slavie na Letné z roku 1901. Byla to vůbec první tribuna na fotbalovém hřišti u nás. Na výřezu uprostřed je první kapitán SK Slavie Karel Freja.

Vlevo nahoře je mladý Edvard Beneš v dresu SK Slavia, ve které pravidelně hrával v letech 1901–1904. Vpravo nahoře je mužstvo SK Slavia Praha v roce 1910. Na fotografii SK Slavia z roku 1911 vpravo dole sedí nejblíže k poháru tehdy již její legendární kanonýr Jan Košek. Vlevo dole je momentka z derby Sparty a Slavia v roce 1913.

Tradice rudých dresů a bílých trenýrek sahá u Sparty do roku 1906, kdy její funkcionář Otakar Petřík při návštěvě Londýna zakoupil sadu, ve které tehdy nastupoval slavný Arsenal. Na fotografii vpravo nahoře je mužstvo Sparty v rudých dresech v roce 1912. Známy komik Vlasta Burian byl v mládí náruživým sportovcem. V letech 1914–1918 dokonce hájil branku Sparty Praha, pak na krátko přestoupil do Viktorie Žižkov, ale vrátil se do Sparty, kde pak působil v její rezervě až do roku 1924. Vpravo dole je fotografie fotbalové Sparty z roku 1915, uprostřed je v brankářském dresu Vlasta Burian. Druhý zleva je pozdější slavný tenista Karel Koželuh a třetí zleva je spartánská legenda Karel Káďa-Pešek. Ten je i na portrétním snímku uprostřed nahoře.

Deutscher Fussball-Club Prag (DFC) byl fotbalovým klubem pražských Němců. Založen byl v roce 1896 fotbalisty, kteří odešli z klubu Regatta Prag. Koncem devatenáctého století a před první světovou válkou patřil DFC k nejlepším fotbalovým klubům na evropském kontinentu. Díky národnostní řevnivosti zprvu těžko hledal v Čechách soupeře, a tak nastupoval hlavně proti rakouským a německým týmům. Postupně byly při DFC vytvořeny i sekce ledního hokeje, atletiky, plavání a zimních sportů. V letech 1938/39 se DFC odmítl arizovat a proto byl nacisty v roce 1939 úředně rozpuštěn. DFC hrál své zápasy na hřišti na Letné, které se nacházelo hned vedle stadionu Slavie. Na fotografii vlevo je fotbalové mužstvo DFC Prag v roce 1904. Na olejomalbě vpravo je vchod na hřiště DFC na Letné a na fotografii z roku 1907 vpravo dole je zachyceno kropení hřiště před utkáním, do kterého byla zapojena i armáda s vozíky taženými psy.

Lední hokej. Češi patřili k úspěšným průkopníkům ledního hokeje v Evropě. U jeho začátků u nás stál Bruslařský závodní klub Praha, který v letech 1890–1892 bruslival pod Vyšehradskou skálou a zde také jeho členové v čele J. Rösslerem-Ořovským začali hrát novou hru s holemi a míčkem – tzv. bandy hokej. Vlevo nahoře je jedna z prvních zachovaných hokejových momentek z Prahy. Vpravo nahoře jsou na fotografii z počátku 20. stol. hokejisté Slavie. Vpravo uprostřed je hokejový tým I. ČLTK Praha z roku 1905. Vlevo dole je mužstvo Čech na turnaji v Chamonix v roce 1909. Ten byl prvním turnajem reprezentačních mužstev v ledním hokeji. Pozvána byla klubová mužstva z Anglie, Francie, Belgie, Švýcarska a Čech. Naši hokejisté zde skončili poslední, když v každém utkání utrpěli debakl. Vpravo dole je momentka ze zápasu Čechy – Francie 1:8. Turnaj ale měl takový úspěch, že se LIHG rozhodla uspořádat již v roce 1910 ve Švýcarsku I. mistrovství Evropy. Toho se ale ještě hokejová reprezentace Čech nezúčastnila.

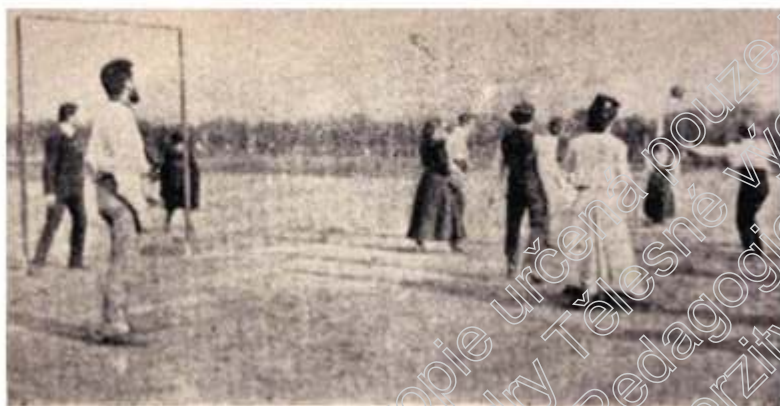
Vlevo nahoře je snímek z Berlína 1911, kde se hokejové mužstvo reprezentující Čechy stalo poprvé mistrem Evropy. Mužstvo Čech zvítězilo i na ME v Praze v roce 1912, ale tento turnaj byl anulován. V roce 1913 získalo mužstvo Čech na ME stříbrné medaile a v následujícím roce na ME opět zvítězilo. Hokejová reprezentace *Království českého* se tak stala před I. světovou válkou v Evropě neúspěšnější. V tomto období byly položeny základy následných mnohaletých úspěchů československé a české hokejové reprezentace. Vpravo nahoře je mužstvo SK Slavia Praha na turnaji Chamonix v roce 1912. Vpravo dole je mužstvo Sparty v roce 1913. Třetí zleva stojí vynikající fotbalista Káďa-Pešek, čtvrtý zleva je mladý Karel Koželuh, pozdější reprezentant Československa ve fotbale, hokeji a hlavně tenisu. Vlevo dole jsou čeští hokejisté v Chamonix v roce 1914.

První česká medaleta, mistři Evropy v roce 1911 v Berlíně: Jankovský, Čížek, Lajba, Šimek, Prachnický, Hamáček, M. Páček, Páček, J. Páček, Šedivý, Jankovský a Rabl

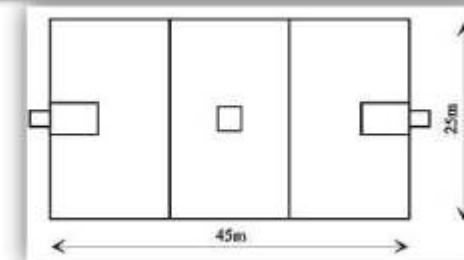
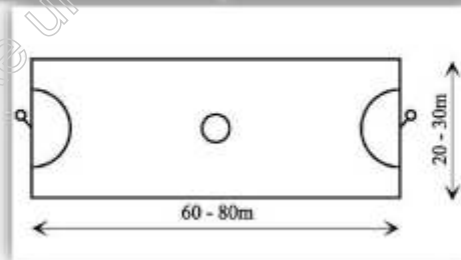
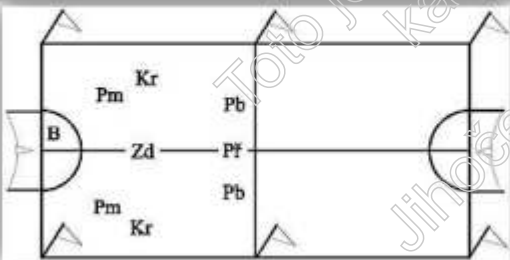
Národní házená (Česká házená). Kořenů tohoto ryze českého sportu je několik. U prvního byl Václav Karas, který popsal v roce 1905 v jednom brněnském odborném časopisu hru nazvanou *vrhaná s přenášením*. Hřiště bylo rozděleno na čtyři části. Devět hráčů, kteří nesměli ze svých čtvrtin vycházet, se snažilo vstřelit branku do zmenšených branek na kopanou. To vše pomocí dvou trojic útočníků, dvou pomezních obránců a brankáře. Druhou hrou, která ovlivnila vznik národní házené, byla *cílová (terčová)*. Tu popsal Josef Klenka v roce 1906 v příručce *Tělocvičné hry*. Dalším, kdo zasáhl do jejího vývoje, byl Klenkův spolupracovník Antonín Křištof, který cílovou dále propagoval a upravoval. Její pravidla byla inspirována i americkým basketbalem a anglickým fotbalem. Cílová byla předváděna členy Spolku pro pěstování her české mládeže i na V. všesokolském sletu. Přibližně ve stejné době vytvořil Antonín Křištof pravidla další hry, kterou nazýval zpočátku rovněž *cílová, později házená*. V roce 1908 sehrála dvě družstva Strakovy akademie ukázkové utkání o němž referoval i tisk. Ve stejném roce byla v nakladatelství B. Kočího v Praze vydána pravidla hry pod názvem *Házená (cílová)*. Následně získala házená (cílová) poměrně rychle sportovní charakter. V roce 1911 zařadil Český olympijský výbor tuto hru do programu svých sportovních slavností. V roce 1912 byla předváděna na VI. všesokolském sletu. Dole jsou doporučené podoby a rozměry původních hřišť z období 1905–1908 pro zleva: vrhanou s přenášením, cílovou (terčovou) a házenou (cílovou).

A. Křištof (druhý zleva) nasvičuje v roce 1909 házenos.

Házená smíšených družstev v roce 1909.

Šerm. Tradice šermu a šermířských škol u nás sice sahá až do středověku, ale jako sport se v šermířnách klubů a soukromých šermířských škol etabloval až v 90. letech a zejména na samotném začátku nového století. Momentka vlevo byla pořizena v sále pražského šermířského klubu Riegel v Jilské ulici. Momentka vpravo je z šermířské školy v Karlově ulici. Obě jsou z let 1902–1903. Na tablu dole je většina našich nejlepších šermířů v počátečního období sportovního šermu v Čechách.

Na žánrovém ateliérovém snímku vlevo je zachycen Vilém Goppold z Lobsdorfu (stojí vpravo), náš nejúspěšnější šermíř období do I. světové války. Byl *Mistrem Čech v šermu šavlí* 1909, 1910 a 1913. Na OH 1908 získal bronzovou medaili v šermu šavlí jak v jednotlivcích, tak ve družstvech. Na OH 1912 byl ve družstvech čtvrtý. Na momentce z roku 1910 vpravo pořízené v šermířském klubu Riegel, přihlíží cvičení dam učitel šermu Paoli Foresto. Český šermířský klub Riegel (ČŠK) byl založen v roce 1902. Jeho kořeny však sahají až do roku 1890, kdy vzniknul utrakvistický česko-německý šermířský klub Riegel pojmenovaný po svém prvním učiteli šermu, nadporučíkovi Dominiku Rieglovi. Tento spolek se však v roce 1907 rozpadnul a následně jeho členové české národnosti založili ČŠK Riegel. Jeho členem byl i Vilém Goppold. ČŠK Riegel se v roce 1913 stal jedním z devíti zakládajících členů Mezinárodní šermířské federace – FIE. Bezprostředně po vzniku FIE založili zástupci tehdy existujících českých šermířských klubů Český šermířský svaz.

Čeští šermíři na OH v Londýně v roce 1908. Na fotografii vlevo jsou Vlastimil Lada-Sázavský, Vilém Goppold z Lobsdorfu a Bedřich Schejbal – většina z bronzového družstva v šermu šavlí na těchto hrách. Na fotografii vpravo jsou opět čeští šermíři při přípravě na tyto hry, dole je akční fotografie z jejich tréninku.

Sportovní střelba. Střelectví je jednou z nejstarších součástí tělesné výchovy a sportu. Na našem území prošlo dlouhým vývojem a bylo ovlivněno řadou specifik. Tím, že bylo spojeno s držením a ovládním střelné zbraně, měl napříč časem každý spolek zaměřený na střelectví striktně vymezená pravidla svého vzniku a své činnosti. Do roku 1918 zde byly hlavními povolenými střeleckými spolky *městské ostrostřelecké sbory*, jejichž tradice sahá až do středověku. Ve druhé polovině 19. století se jednalo již o poměrně velká sdružení mající v jednotlivých městech značný vliv a význam. Jejich členstvo se rekrutovalo jen z občanů loajálních k monarchii a často bývalo pověřováno strážní a pořádkovou službou. Naproti tomu vzniku českých střeleckých spolků byly rakouskými úřady kladeny všemožné překážky. Přesto v některých, převážně českých městech, byla pěstována sportovní střelba ve střeleckých odborech při sokolských jednotách, či zde dokonce byly založeny samostatné české střelecké jednoty. V Praze byla založena první česká střelecká jednota až v roce 1895 na Žižkově, a to zásluhou propagátora střelectví Antonína Svobody. V roce 1897 pak byla založena Česká obec střelecká (ČOS), která sjednotila postupně vznikající české střelecké jednoty. Na pohlednici vlevo je vstup na střelnici *Městského c. k. privilegovaného ostrostřeleckého sboru* (Bürgerlicher k. k. privilegierter Scharfschützenkorps) na *Střeleckém ostrově* v Českých Budějovicích před rokem 1900. Na obrázku z období okolo roku 1845 uprostřed, je uniformovaný příslušník tohoto sboru. Vpravo je pohár použitý jako cena při jedné z četných střeleckých soutěží pořádaných tímto sborem.

Golf. Počátky našeho golfu spadají do prvního desetiletí 20. století, kdy vznikla první golfové hřiště v českých zemích v Karlových Varech a v Mariánských Lázních. Jednalo se o jedny z prvních golfových areálů v celé střední Evropě. Před I. světovou válkou ještě vzniklo soukromé hřiště rodiny Ringhofferů v lokalitě Olešovice (Volešovice) u Štířina. Návštěvníky obou hřišť v západočeských lázních byli v rozhodující míře zahraniční hosté a dále pak příslušníci zdejší německy mluvící honorace. Češi tehdy o tomto sportu věděli velmi málo a až na výjimky se mu nevěnovali. Počátky golfových hřišť v obou našich nejvyhlášenějších západočeských lázních spadají shodně do roku 1905. Ve stejné době v nich vznikly i golfové kluby. Vlevo jsou momentky z otevírání golfového hřiště u Zádubu v Mariánských Lázních v roce 1905. O jeho vznik se zasloužil i tehdejší britský panovník Eduard VII. a hojně jej navštěvovala významná anglická klientela. Toto původně devítijamkové hřiště, vybudované z velké části na neúrodných a zamokřených slatinách, se postupně proměnilo v náš historicky nejvýznamnější golfový rezort. Vpravo jsou zachyceny počátky golfu v Karlových Varech. Taktéž v roce 1905 zde nechala městská rada vybudovat na svůj náklad v údolí říčky Teplé u kavárny Kaiserpark devítijamkové golfové hřiště o rozloze 2,3 ha. V letech 1906–1910 na něm bylo pětkrát za sebou uspořádáno *Amatérské mistrovství Rakouska v golfu*.

Jezdecký sport. Ten má u nás tradici sahající až do středověku. Jízda na koních patřila především k životnímu stylu a zábavě vyšších společenských vrstev. Na krásné žánrové fotografii vlevo od známého fotografa Rudolfa Brunera-Dvořáka, je zachycena neznámá dvojice na koních okolo roku 1900. Snímek vpravo byl pořízen při jednom z četných parforsních honů pořádaných na Pardubicku. K novodobému rozvoji jezdeckého sportu u nás přispělo zejména otevření dostihového závodiště ve Velké Chuchli v roce 1906. Jeho snímek vpravo dole je z roku 1912. Ale již v roce 1899 bylo otevřeno dostihové závodiště v Karlových Varech. To je na pohlednici z roku 1905 vlevo dole.

Naším mezinárodně nejslavnějším dostihem je však Velká Pardubická steeple-chase. Její oficiální historie sahá až do roku 1874, kdy byl vypsan první ročník Velké. Obě pohlednice nahoře jsou z roku 1899. Blíže neurčený snímek vlevo dole je z počátků Velké, fotografie vpravo dole je z roku 1907 a zachycuje situaci na proslulém Taxisově příkopu.

Motoristické sporty. Koncem 19. stol. a zejména pak na počátku 20. stol. se začaly v Čechách rozvíjet i aktivity a sporty založené na technických prostředcích. O počátky automobilismu u nás se zasloužil bohatý továrník z Liberecka baron Theodor Liebig. Ten si v roce 1893 zakoupil automobil Benz Victoria a tímto se stal prvním automobilistou v Čechách. Podnikal dálkové jízdy a později se zúčastňoval automobilových závodů. Šestnáctého července 1894 vykonal jednu z prvních dálkových jízd na světě. Trasu z Liberce do Gondorfu u Koblenze v Porýní dlouhou 939 km ujel za 7 dní, což odpovídá na tu dobu neuvěřitelným 134 kilometrům za den. Na fotografii vlevo je zachycen před touto první dálkovou cestou. T. Liebig také v roce 1897 významně přispěl k výrobě prvního továrního sériového automobilu nejen u nás, ale v celém R-U. Tím se stal NW Präsident vyrobený v Kopřivnické vozovce (Nesselsdorfer Wagenbau-Fabriks-Gessellschaft A. G. – později automobilka Tatra). Byl také prvním závodníkem jezdícím na voze vyrobeném na našem území. Jednalo se o NW 12 HP z roku 1900. Na fotografii vpravo dole je T. Liebig právě na tomto voze.

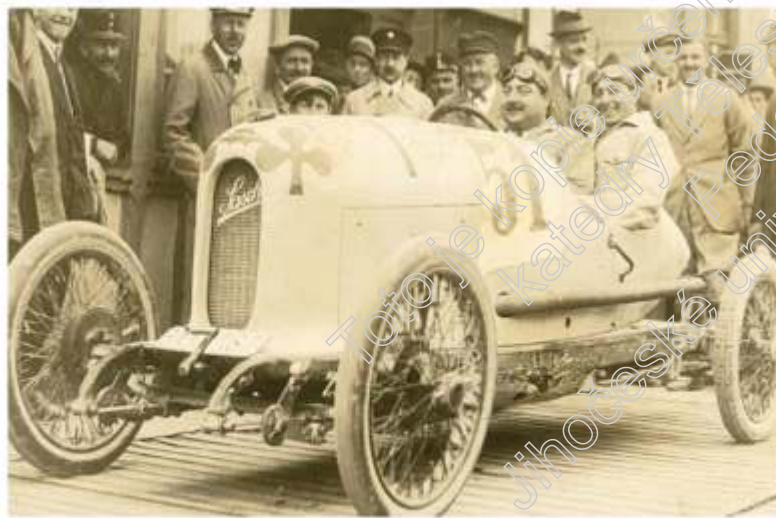
Počátky našeho závodního motorismu jsou hlavně spjaty se značkou Laurin & Klement, která byla založena v roce 1895. V roce 1901 firma vyslala svého jezdce Narcise Podsedníčka na svůj premiérový silniční vytrvalostní závod mezi Paříží a Berlínem. Ten v něm překvapivě zvítězil. Na fotografii vlevo pózuje N. Podsedníček u původního závodního motocyklu L&K typ C s jednoválcovým čtyřdobým motorem. Uprostřed je již u následujícího typu závodního motocyklu L&K, který měl jako první v Evropě napříč uložený dvouválec uspořádaný do V. S tím, jak rostly obavy o bezpečnost jezdců i diváků, byly stále častěji meziměstské maratony nahrazovány závody, jež se konaly na uzavřených okruzích. V roce 1904 se firma L&K přihlásila do I. ročníku poháru Gordona Bennetta (Coup Internationale des motocyklettes), který je považován za první neoficiální motocyklové mistrovství světa. Tento závod byl uspořádán na 54 km dlouhém okruhu vytýčeném kolem Dourdanu nedaleko Paříže. Vedle nejlepších jezdců z Anglie, Francie, Dánska, Německa a Rakouska se ho zúčastnili také František Toman a Václav Vondřík na motocyklech L&K. F. Toman zde zajel nejrychlejší čas na jedno kolo a v celkové klasifikaci skončil na druhém místě. F. Toman je na fotografii vpravo. Český klub motocyklistů byl založen v lednu 1904. U příležitosti jeho založení byl v zahradní verandě na Žofíně uspořádán I. český salon motocyklů a příslušenství. Za jediný den jej navštívilo přes 2 500 zvědavců. Fotografie z této výstavy je vpravo dole. Uprostřed dole je následný typ úspěšného napříč uloženého vidlicového dvouválce L&K.

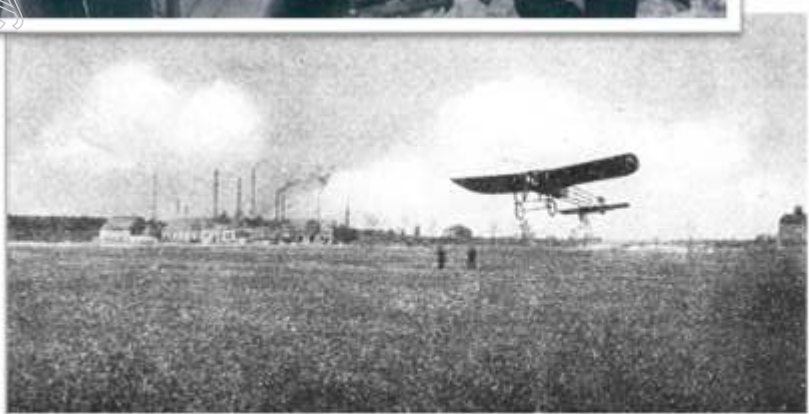
Nejznámější závodníkem byl v počátcích našeho motorismu Václav Vondřich (1874–1943). Jeho kariéra cyklistického, motocyklového a nakonec i automobilového závodníka je spjata se značkou Laurin & Klement. Na fotografii vlevo nahoře stojí V. Vondřich u motocyklu jako první zleva na startu kritéria ve vídeňském Prátru v roce 1903. V roce 1905 V. Vondřich vyhrál II. ročník poháru Gordona Bennetta. Na fotografii vlevo dole je zachycen na trati tohoto závodu, a vpravo nahoře pak pózuje po vítězství mezi svými. Nejblíže u něj stojí šéf a spoluzakladatel značky Václav Klement. Na fotografii vpravo dole je V. Vondřich s motocyklem L&K na hřišti na Letné v roce 1905.

Český klub automobilistů (ČKA) byl založen také v roce 1904. Na fotografii vlevo nahoře je ing. Otto Hieronimus Semmering na závodním voze Laurin & Klement jako úspěšný účastník závodu Petrohrad – Moskva v roce 1908. Na fotografii vpravo je v cíli tohoto závodu společně s druhým vozem L&K, který řídil další úspěšný český automobilový závodník Saša Kolowrat (hrabě Alexander Joseph Kolowrat-Krakowský). V roce 1908 stanovil O. Hieronimus s vozem L&K FCS na prvním stálém okruhu světa v Brooklands nový rychlostní rekord 118,72 km/h. V roce 1911 zvítězil s L&K FCR na našem nejznámějším závodě do vrchu Zbraslav – Jíloviště. O. Hieronimus byl nejenom úspěšným jezdcem, ale jako šéfkonstruktor vtisknul automobilce Laurin & Klement v letech 1909–1911 novou tvář. Na fotografii vlevo dole je Saša Kolowrat při závodě do vrchu Ries a vpravo dole v cíli Karpatské jízdy 1914.

Letectví. Klasickému létání předcházely lety balonem. Na fotografii vlevo nahoře je zachycena příprava balonu na výstavišti v Královské oboře během *Národopisné výstavy československé* v roce 1895. Na fotografii vpravo nahoře pózuji před dobovým strojem naši první aviatci, bratrance Evžen Čihák a ing. Jan Kašpar (vpravo). E. Čihák se snažil zkonstruovat vlastní letadlo, J. Kašpar nakonec vsadil na osvědčený francouzský stroj *Blériot XI* a právě jemu je přiznán první prokázaný let aviatika české národnosti, když 16. 4. 1910 v Pardubicích souvisle uletěl cca 2 km ve výšce 20–25 m. Již mnohem sledovanější let z Pardubic do Velké Chuchle, uskutečnil 13. května 1911. Vzdálenost 121 km tehdy překonal za 92 minut, a to ve výšce okolo 800 m. Na fotografii vlevo dole pořízené v Pardubicích v březnu 1911 je zachycen spolu s přáteli u svého letounu *Blériot*. Na fotografii vpravo dole je zaznamenán okamžik startu jeho slavného letu z Pardubic do Velké Chuchle.

Další sporty, jež byly v českých zemích do I. světové války méně rozvinuté.

Pozemní hokej. Ten patří k nejstarším sportovním hrám, které se u nás začaly rozvíjet. První informace a potřebnou výstroj pro tuto hru přivezl ze zahraničí v roce 1888 Josef Rössler-Ořovský. Dlouho se zde hrálo stylem *bandy*. Bandyhokej se stal základem pro vznik ledního hokeje i *landky*, tedy pozemního hokeje o 11 hráčích. O přeložení pravidel této hry se již na počátku 20. století zasloužil pozdější předseda ČOV Josef Gruss. Český svaz pozemního hockeye byl založen v roce 1908. Pozemní hokej hraný podle mezinárodních pravidel ale u nás zdomácněl až na začátku 20. let.

Ragby. Tato mužná sportovní hra je nazvaná podle anglického města Rugby, kde vznikla již ve 40. letech 19. století. Jeho prvopočátky u nás lze datovat do roku 1895, kdy Josef Rössler-Ořovský přivezl z Anglie ragbyový míč a následně se pokoušel se skupinou nadšenců z ČYK nacvičit základy této hry. Ta se zde na rozdíl od jiných evropských států příliš nerozšířila. K jejímu rozvoji zde došlo až po roce 1925.

Stolní tenis. Ten se v českých zemích objevil na začátku 20. století, tedy nedlouho po svém vzniku v Anglii. U nás se začal hrát zejména zásluhou tenistů a šermířů. Již v dubnu 1902 byl sice v Praze sehrán honosně nazvaný turnaj *O mistrovství královského hlavního města Prahy a zemí Koruny české*, ale charakter klasického sportovního odvětví zde v té době ještě neměl. Jednalo se jen o zpestření či doplněk jiných sportů, nebo příležitostnou společenskou zábavu. Hlavní vlna jeho rozvoje u nás nastala až počátkem 20. let.

Box. Přestože kořeny boxu sahají až k antickým hrám, v Anglii patřil k populárním sportům již v 18. století a v roce 1908 byl zařazen do programu olympijských her, u nás jsou první nesmělé zmínky o něm spojeny až s Fridolínem Hoyerem, který jej začal propagovat ve své proslulé tělocvičné škole. Sporadicky pořádané boxerské utkání zde tehdy měla pouze podobu exhibic. První oficiální utkání Fridolína Hoyera s Němcem Valdemarem Sandem se konalo v budově Plodinové burzy v Praze v roce 1911. Prvním sportovním klubem, u kterého byl založen specializovaný boxerský odbor, se stal ČAK Vinohrady. Boxery zde vedl František Menšík a s boxem zde začal i později proslulý borec František Růžička (Frank Rose). Tento klub již tehdy pořádal své tréninky a zápasy v regulérním ringu. Diváci však v té době navštěvovali spíše exhibiční utkání. Ta byla pořádána v hospodách, v cirkusech a v arénách, kdy zpravidla zvítězil ten z borců, který zůstal na nohou. Jako plnohodnotné samostatné sportovní odvětví se u nás box rozvinul až po I. světové válce.

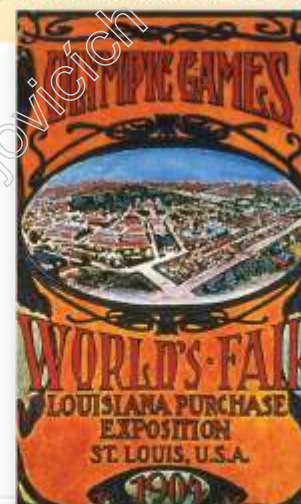
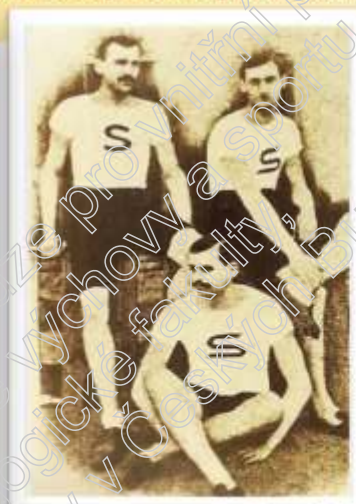
Kuželkářský sport. Ten má má předchůdce v různých zábavných podobách hry v kuželky sahajících až do středověku. Kuželník byl u řady restaurací a hospod. Počátkem 20. století začaly stavět kuželničky ve svých objektech i některé tělovýchovné a sportovní korporace. Způsob hry v jednotlivých kuželkách se liší a neexistovala žádná jednotná pravidla. K velkému rozvoji kuželek jako sportu u nás došlo až po skončení I. světové války.

Vodní Motorismus. Několik motorových člunů bylo před I. světovou válkou provozováno v ČYK. Mimo jiné byly používány i k tažení kánoí proti proudu Vltavy do Štěchovic nebo na dolní Sázavu. V říjnu 1913 byly v Praze uspořádány *Mezinárodní závody motorových člunů*, jejichž pořadatelem byl ČYK. Ty však měly spíše propagační než sportovní význam.

Vznik českého olympismu. První pokusy založit Český olympijský výbor (ČOV) v roce 1896 i 1899 byly neúspěšné. V tomto období plnila funkci centrální organizace českého sportu ČAAU. Teprve na třetí pokus byl na *všeobecné schůzi sportovní svolané ČAAU* na 18. ledna 1900 založen Český výbor pro hry olympijské. Za zakladatele a nejvýznamnější funkcionáře ČOV jsou pokládáni Jiří Stanislav Guth-Jarkovský (ten je vlevo na portrétní fotografii v uniformě profesora gymnázia v Klatovech), Josef Rössler-Ořovský a Václav Rudl (1874–1913), jeden ze zakladatelů české lehké atletiky a fotbalu, stál u kolébky klubu AC Sparta Praha a v letech 1900–1913 generální tajemník ČOV (uprostřed). Prvním předsedou ČOV byl zvolen Jiří Guth-Jarkovský (1861–1943), který byl již od roku 1894 členem Mezinárodního olympijského výboru (MOV). Stál také u vzniku Klubu Českých turistů a České amatérské atletické unie. Zejména zásluhou diplomatických schopností jeho a J. R. Ořovského měl náš sport na mezinárodním poli nevídanou samostatnost, včetně účasti našich sportovců a družstev na Olympijských hrách a mistrovstvích Evropy, již dlouho před vznikem samostatného Československa. Na fotografii vpravo dole, která je pro historii našeho sportu velmi prestižní, je část členů MOV na OH 1896 v Athénách. Sedící zleva: Pierre de Coubertin (Francie), D. Bikélas (Řecko), A. Butovskij (Rusko). Stojící zleva W. Gebhardt (Německo), Jiří Guth (Čechy), F. Kemény (Uhry) a V. Balck (Švédsko). MOV měl ovšem v té době celkem 16 členů.

Na I. OH 1896 v Athénách jsme nevyslali žádného sportovce. Zúčastnil se jich jen člen MOV Jiří Stanislav Guth-Jarkovský. Na II. OH 1900 do Paříže vyslal ČOV pět sportovců. Z nich jeden zde pro nemoc nakonec nestartoval a tři další skončili hluboko v poli poražených. Zato František Janda-Suk obsadil v hodu diskem druhé místo a jako první český sportovec stanul na olympijských stupních vítězů. Ve výsledkových listinách soutěží v tenisu je na 3. místě ve dvouhře žen a ve smíšené čtyřhře uvedeno jméno pražské Němky Hedwigy Rosenbaumové, která se však her zúčastnila mimo rámec výpravy ČOV. Na III. OH 1904 v Sanit Louis v USA nevyslal ČOV žádného sportovce, a to z důvodů finanční náročnosti účasti na těchto, tehdy pro Evropany těžce dostupných hrách. Zúčastnil se jich jen člen MOV Jiří Stanislav Guth-Jarkovský. Na fotografii uprostřed nahoře jsou čeští atleti – účastníci olympijských her v Paříži. Zleva stojí František Janda-Suk a O. Pukl, sedí K. Nedvěd. Dole je Hedwiga Rosenbaumová ve dvouhře žen a František Janda-Suk.

Na IV. OH 1908 v Londýně česká výprava čítající 22 sportovců nastupovala pod bíločervenou vlajkou a tabulkou s názvem Bohemia. Tyto symboly jsou vidět na pohlednici vlevo nahoře. Uprostřed je fotografie odznaku ČOV pro OH 1908. Vpravo nahoře je fotografie, na které je zachycena výprava českých olympioniků při projíždce Londýnem. Vlevo dole je nejúspěšnější člen výpravy Vilém Goppold z Lobsdorfu, jenž zde byl v šermu šavlí třetí jak v jednotlivcích, tak ve družstvech. Vpravo dole je část českých šermířů s vedoucím české výpravy Josefem Rösslerem-Ořovským. Účast samostatné české výpravy v Londýně 1908 byla ale především dílem diplomatické aktivity Dr. Františka hraběte Lützowa. Dole uprostřed je fotografie jeho odznaku čestného člena výboru (Comité D'Honneur) OH 1908.

Na V. OH 1912 ve Stockholmu musel ČOV po složitých diplomatických jednáních pro svoji výpravu použít název *Rakousko – Čechy*. Na těchto OH měla naše velká výprava čítající 50 sportovců jednotné apartní slamáky. Výsledkově však naši sportovci příliš úspěšní nebyli. Na fotografiích dole jsou vlevo čeští těžcí atleti a vpravo cyklisté. VI. OH měl v roce 1916 pořádat Berlín. Podle rozhodnutí pařížského olympijského kongresu z června roku 1914 by se jich směli Češi zúčastnit pouze v rámci rakousko-uherské výpravy. V důsledku vypuknutí I. světové války se však tyto hry nakonec vůbec nekonaly.

Turistika. Za jeden z kořenů naší organizované turistiky je možno považovat i organizované výlety sokolských jednot, které často patřily k jejich prvním činnostem. Vlevo je známá litografie výletu členů Sokola Pražského do Šárky v roce 1864. Dole je fotografie skupin sokolů na Kozím Hrádku v roce 1902. Vpravo je titulní strana *Výletních listů Sokola pražského* z roku 1886.

Jedinečná celonárodní organizace **Klub českých turistů (KČT)** byla založena v roce 1888. Ta se starala nejenom o značení turistických cest, ale i o ubytovací zařízení, rozhledny a památkové objekty. První turistická cesta s tzv. pásovým značením v Česku, vznikla v květnu 1889. Vedla ze Štěchovic okolo peřejí Svatojánských proudů na Vltavě (uprostřed nahoře). V roce 1920 bylo v Československu těchto cest již 25 000 km, v roce 1938 pak 40 000 km. Dnes má naše síť značených turistických cest téměř 70 000 km. Jde o patrně nejhustší síť značených turistických cest na světě. Spoluzakladatelem byl KČT byl známý vlastenec Vojtěch Náprstek. Ve vedení KČT byl dlouho i Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, jež redigoval spolkový časopis. Na obrázku vpravo je značkovací družstvo KČT v době jeho založení. Dole je fotografie na které je patrná výstroj turistů používaná na přelomu 19. a 20. stol.

Výstroj a výzbroj turistů na přelomu 19. a 20. století

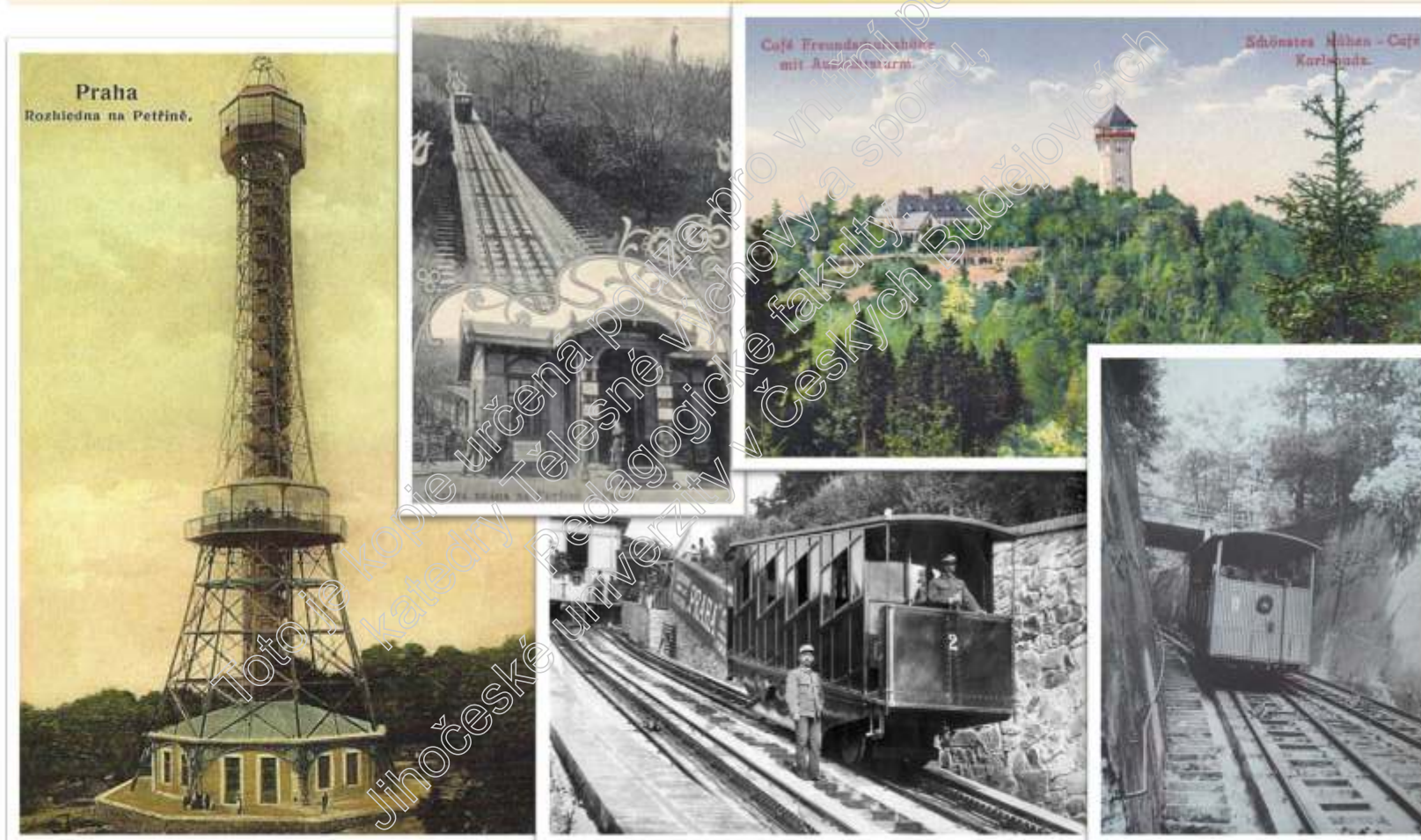
Do roku 1918 postavil Klub českých turistů rozhledny na Dědu, Šibeníku, Kopanině, Čerchově a na Svatoboru, turistickou útulnu u Macochy, Jiráskovu chatu na Dobrošově v Orlických horách, chatu na Ondřejníku v Beskydech, koupil chalupu u pomníku Jana Sladkého Koziny na Hrádku, pronajal hrad Štramberk, chatu na Řípu a další. Během I. sv. války byly prakticky zastaveny investice a omezení železniční dopravy komplikovalo pořádání výletů. Odchodem mladších členů do armády poprvé od založení klesl počet jeho členů, a to na cca 5 000. Hlavní snahou se tak stalo alespoň nouzové přežití válečných let. Na portrétních fotografiích jsou postupně zleva předsedové KČT do roku 1918. Vojtěch Náprstek 1888–1989, Jaroslav Zdeněk 1889–1990, arch. Vratislav Pasovský 1890–1914 a Dr. Jiří Stanislav Guth-Jarkovský 1914–1926. Na pohlednici z roku 1908 vlevo dole je zříceninu hradu Štramberk u Kopřivnice, kterou si KČT pronajal v roce 1899. Ze 40 m vysoké a 10 m široké gotické válcové věže zřídil v roce 1903 rozhlednu zvanou *Trúba*. Na fotografii vpravo je rozhledna na kopci Děd u Berouna v nadmořské výšce 492 m. Slavnostně byla otevřena 17. září 1893 a stala se tak vůbec první rozhlednou vybudovanou KČT.

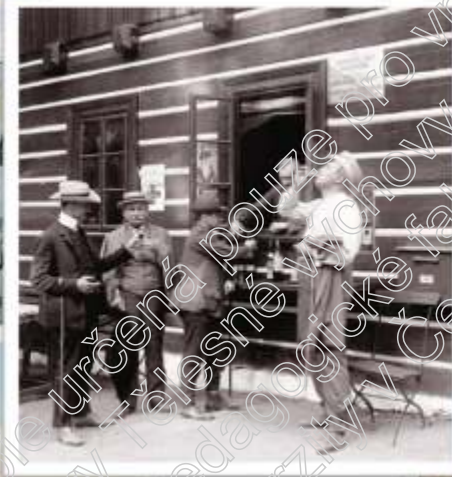
Již od 60. let 19. stol. byly turisty postupně objevovány Svatojánské proudy. První výletní parník z Prahy do Štěchovic, kde proudy končily, připlul roku 1865. V roce 1889 byla ze Štěchovic k Hořejšímu slapu, kde proudy začínaly, vytýčena vůbec první značená turistická trasa KČT. Od konce 19. století také probíhalo velmi oblíbené komerční turistické splouvání Svatojánských proudů na velkých pramicích.

V roce 1889 byli členové Klubu českých turistů na světové výstavě v Paříži, kde se tak nadchli pohledem na Eiffelovu věž, že se rozhodli iniciovat výstavbu podobné dominanty v Praze. Pro pětkrát menší napodobeninu Eiffelovy věže vysoké 60 m byl vybrán vrch Petřín v nadmořské výšce 318 m. Rozhledna byla spolu s lanovou dráhou na Petřín otevřena v roce 1891 při příležitosti *Jubilejní zemské výstavy*. Ještě o málo starší byla pozemní lanová dráha na Letnou. Ta je na fotografii uprostřed dole. Počátkem 20. století byla hned trojice pozemních lanovek postavena v Karlových Varech. Na barevné fotografii vpravo nahoře je vidět rozhlednu na *Výšně přátelství* (dnes Diana) s přílehlou výletní restaurací, které byly slavnostně otevřeny v květnu 1914. Na tuto vyhlídku vedoucí lanovka, dlouhá 453 m, byla dokončena v roce 1912. Vpravo dole je fotografie této lanovky s původními vagony.

Velmi lákavým turistickým cílem je již velmi dlouho nejvyšší místo českých zemí – 1 602 m vysoká Sněžka. Nejstarším dosud stojícím objektem na jejím vrcholu je rotundová kaple sv. Vavřince stojící na slezské straně hory, která byla vysvěcena v roce 1681. Od té doby se na vrcholu Sněžky konaly bohoslužby, kterých se účastnily stovky poutníků. Vlevo nahoře je obrázek kaple sv. Vavřince s turisty v srpnu roku 1800. Česká bouda byla na Sněžce postavena v roce 1868. Na fotografii uprostřed se u ní občerstvují turisté. Většina staveb na vrcholu Sněžky ale byla na její slezské straně. Ty jsou včetně observatoře vidět na pohlednici vpravo nahoře. Na pohlednici vlevo dole je Sněžka a dnes již neexistující Obří bouda na jejím úpatí. Vpravo dole je fotografie turisty při sestupu se Sněžky pořizená na konci 80. let 19. stol.

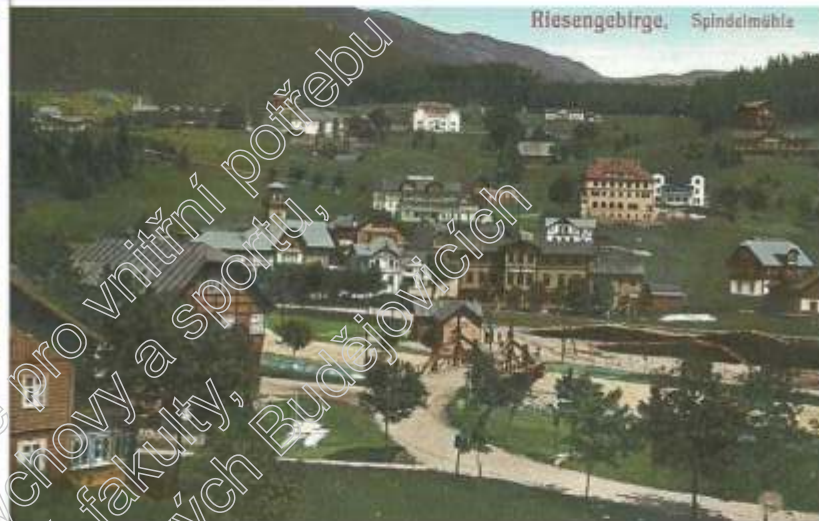
Jedním z významných cílů turistů v Krkonoších bývala také Luční bouda nacházející se v nadmořské výšce 1 410 m. Její původní objekt pocházel již z roku 1821 a je zpodobněn na obrázku vlevo nahoře. Okolí Luční boudy připomínající arktickou tundru patří ke klimaticky absolutně nejdrsnějším místům v českých zemích. Návštěvy na ní za špatného zimního počasí si vyžádaly v její historii řadu obětí. Přesto byla i v zimě a především pak na jaře vyhledávaným cílem vyznavačů zimních radovánek. Svědčí o tom i pohlednice z roku 1902 vpravo dole. Objekt Luční boudy se skládal z několika budov, a to jak hospodářských, tak ubytovacích. Tyto byly často přestavovány a hlavně zvětšovány. O tom svědčí i pohlednice z období těsně před I. světovou válkou vlevo dole, na které se v popředí již vypíná velká budova.

Pro pozvednutí turistického ruchu na svém panství nechal hrabě František Harrach v součinnosti s jilemnickým odborem KČT v roce 1890 na vrcholu Předního Žalého dřevěnou restauraci a v roce 1892 místo přilehlé železné rozhledny německého *Krkonošského spolku*, kamennou rozhlednu v podobě hradní věže. Ta slouží svému účelu dodnes a jsou z ní krásné panoramatické pohledy na Krkonoše i daleko do českého vnitrozemí (nahore vlevo a uprostřed). Pro pozvednutí turistického ruchu také inicioval vybudování místní železniční trati vedoucí přes Jilemnici a Horní Pojizeří do centra západních Krkonoš – Rokytnice nad Jizerou (vlevo dole). V létě někdy přepravovali turisty v Krkonoších i nosiči. Ti jsou na fotografii z 90. let vpravo nahore. V zimě zde byly hlavním dopravním prostředkem saně tažené koňmi.

Vlevo nahoře je pohlednice s motivem pramene Labe. Vpravo nahoře je pohlednice ze Špindlerova Mlýna z roku 1910. Vlevo dole pak pohlednice z Janských Lázní ze stejné doby a vpravo dole je na fotografii Petrova bouda kolem roku 1895.

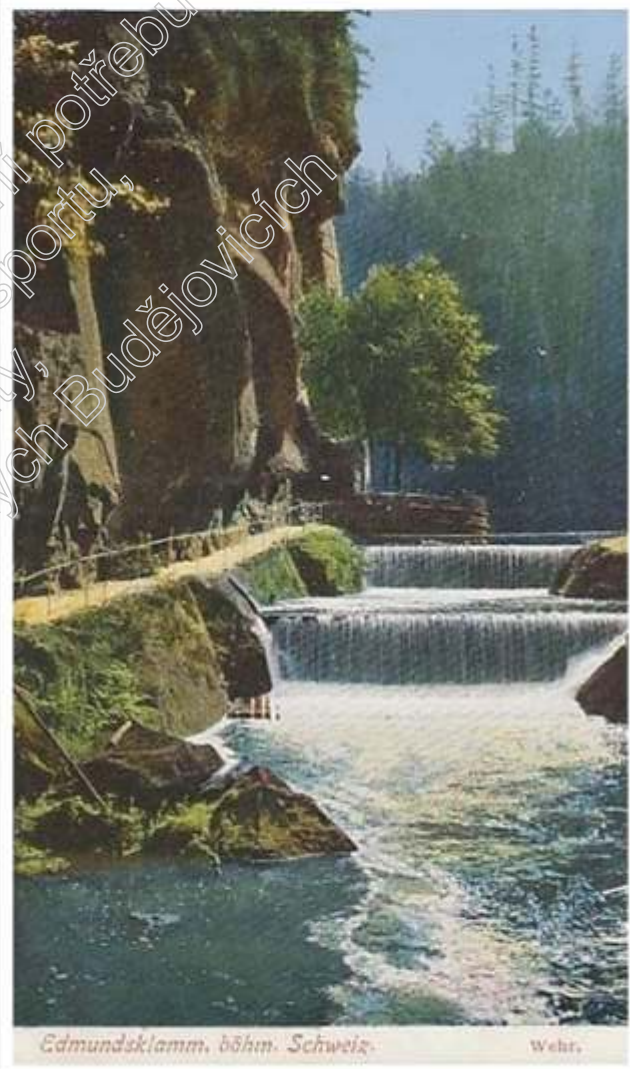

Typická krkonošská horská chalupa s ubytováním – Dvoračky na Lysé hoře okolo 1912. V pozadí 1 434 m vysoký Kotel. Dvoračky byly výborným východištěm jak letních, tak zimních túr. Vpravo je pohlednice s motivem horského hotelu s rozhlednou na Ještědu otevřeného v roce 1907. Vlevo dole je rozhledna a meteorologická observatoř na Milešovce otevřená v roce 1904.

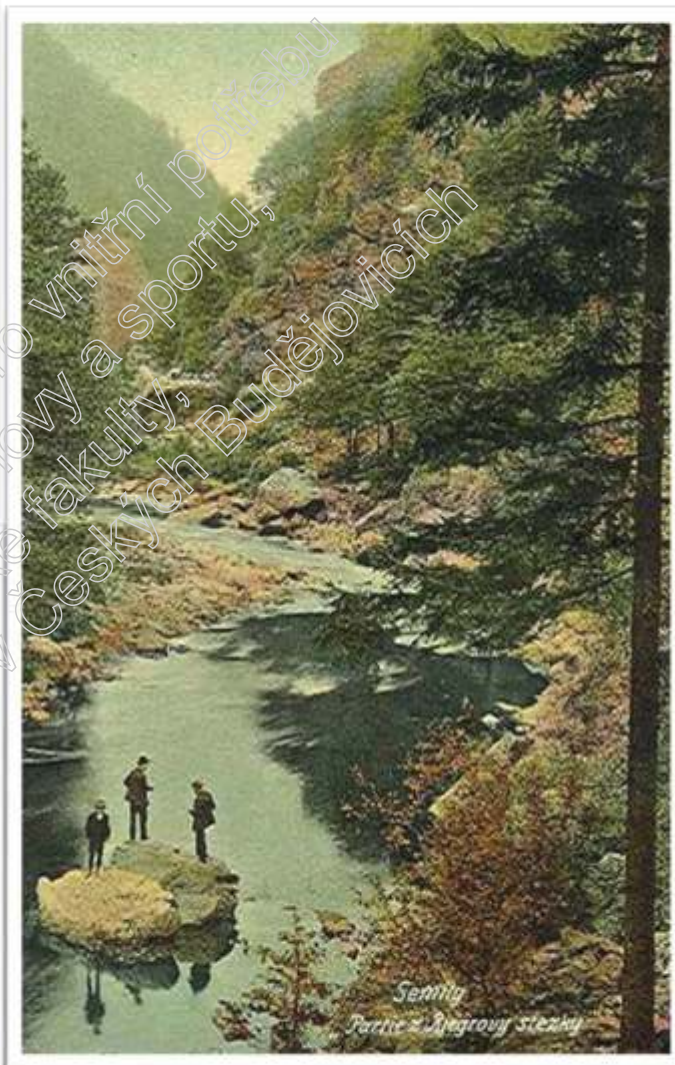

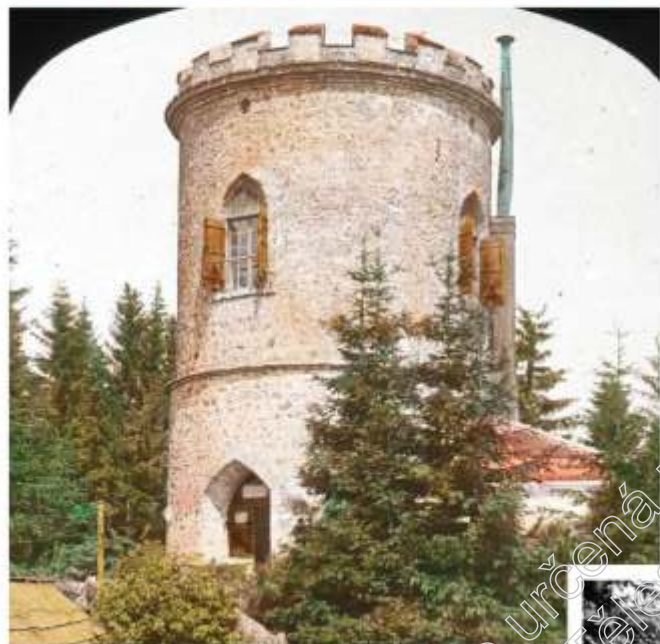
Na kolorovaných pohlednicích z Českého Švýcarska z období před I. světovou válkou jsou Hřensko, Pravčická brána a Edmundova soutěska.

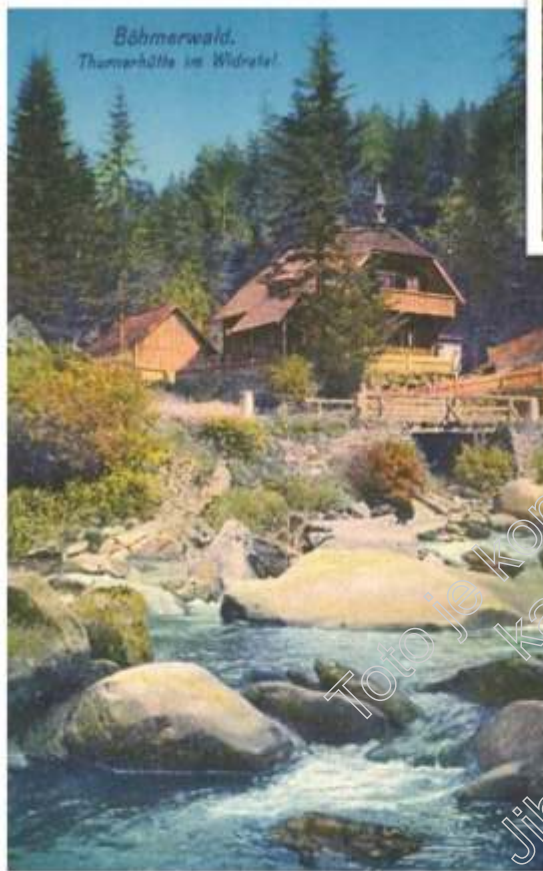
Na pohlednici vlevo nahoře je motiv z Adršpašských skal, vlevo dole je hotel u Skalního města v těchto skalách a vpravo je partie z horního Pojizeří se známou Riegrovou stezkou.

Nejstarší funkční kamenná rozhledna v Čechách je na Kleti. Byla postavena již v roce 1825. Vlevo je barevný diapositiv této rozhledny z roku 1901. Vpravo je pohled na Alpy z Kleti pořízený známým českokrumlovským fotografem Josefem Seidlem. Na pohlednici vpravo dole je tzv. *Lucemburská chata* u Plešného jezera, jež byla otevřena v roce 1911 a vlevo dole je její stylový vnitřek. Uprostřed dole je na fotografii pomník Adalberta Stiftera nad Plešným jezerem, který byl slavnostně odhalen v roce 1877.

Na pohlednici vlevo je *Turnerova chata* na Vydře před I. světovou válkou. Uprostřed je na diapozeitivu z roku 1901 pramen Vltavy a na diapozeitivu vpravo ze stejného období, je pohled na Lenoru a její známý pláštový most přes Vltavu. Na pohlednici vpravo dole je turistická útulna na vrcholu Ostrého nacházejícího se na západ od Železné Rudy.

Králický Sněžník je svoji nadmořskou výškou 1 424 m nejvyšším vrcholem třetího nejvyššího pohoří v českých zemích. V roce 1899 na něm nechal postavit *Moravskoslezský sudetský horský a turistický spolek* (Mährisch-Schlesische Sudetengebirgsverein) – MSSGV rozhlednu s názvem *Kaiser Wilhelm Thurn* a v roce 1912 několik set metrů pod vrcholem také turistickou chatu, kterou nazval *Fürst Johan Lichtenstein Schutzhaus*. Obě stavby však byly začátkem 70. let 20. století zbořeny. Již hluboko v 19. století lákaly turisty díky své konfiguraci a velmi čistému ovzduší Jeseníky. Na jejich nejvyšším vrcholu Pradědu, který je s nadmořskou výškou 1 491 m nejvyšší horou celé Moravy, byla v letech 1903–1912 postavena 32,5 m vysoká kamenná turistická rozhledna nazvaná *Habsburgwarte*. Za její stavbou provedenou v romantickém duchu starého gotického hradu, stál také MSSGV. Tato rozhledna se však v roce 1959 vinou špatné údržby zřítla. Významným turistickým cílem byl již v 19. století nejvyšší vrchol Beskyd – 1348 m vysoká Lysá hora. První jednoduchá turistická útulna na ní vznikla v roce 1880. V letech 1894–1895 zde nechal postavit německý turistický spolek *Beskyden Verein* novou chatu s názvem *Erzherzog Albrecht Schutzhaus*, která byla později několikrát přestavěna a přejmenována na *Slezskou chatu*. Ta bohužel v roce 1972 do základů vyhořela. Na Pohlednici vlevo je rozhledna na vrcholu Králického sněžníku, uprostřed je rozhledna na Pradědu a vpravo někdejší německá chata na Lysé hoře v podobě těsně před I. světovou válkou.

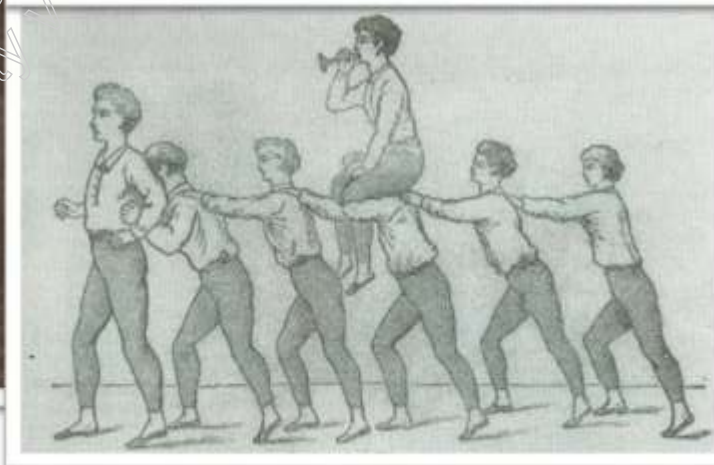
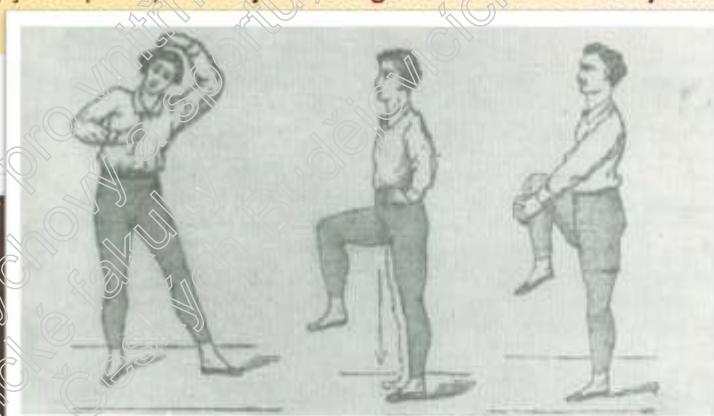
Vůbec nejstarší český turistický spolek v českých zemích – Pohorská jednota Radhošť, byl založen v roce 1884 ve Frenštátě pod Radhoštěm. Oblast Radhoště a nedalekých Pustevn ovládl, na rozdíl od převážně Němci navštěvované Lysé hory, český živel. Celé oblasti byl vtisknut výrazný národní charakter, který nejvíce vystihují dvě, v roce 1898 dokončené horské chaty, nazvané *Maměnka* a *Libuřin*. Ty pro Pohorskou jednotu Radhošť navrhl ve stylu lidové secese architekt Dušan Jurkovič. Jedná se o srubové stavby s bohatým dekorem typickým pro Valašsko a slovanskou lidovou architekturu vůbec. Jsou postavené ze dřeva, jen s podezdívkou z přírodního kamene, kryté jsou šindelem a hýří mnoha výraznými architektonickými prvky jako jsou skládaná okna, pavlače, zvoničky, vikýře, komíny či schodiště. Na pohlednici z přelomu 19. a 20. století vlevo nahoře je vrchol Radhoště s kaplí a turistickou chatou, na pohlednici ze stejného období vlevo dole je vidět celkový charakter a rozmístění staveb na Pustevnách, na pohlednici vpravo dole je chata *Maměnka* a na novější fotografii uprostřed je detail části jejího interiéru.

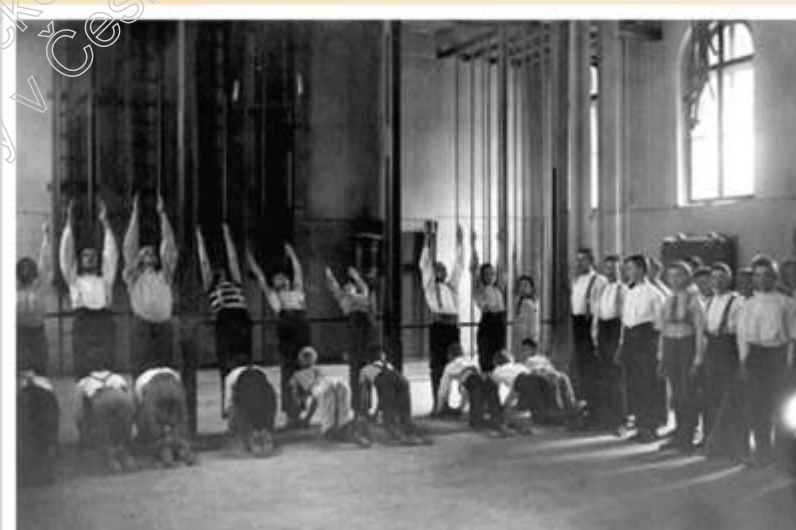
Školní tělesná výchova. Jednou z reformních reakcí na rakouské vojenské porážky v Itálii v roce 1859 a zejména pak na drtivou porážku Rakouska Pruskem v roce 1866, bylo přijetí *Základního říšského školského zákona* v roce 1869. Tím byla zavedena povinná školní docházka, zřízeny školy obecné a měšťanské, zavedeny nové předměty – mimo jiné i 2 hodiny tělocviku týdně a zavedeno čtyřleté vzdělávání učitelů na učitelských ústavech. První osnovy tělocviku v Rakousku vycházely zcela z německé tzv. *Spiess-Maulovy soustavy*. Na fotografiích nahoře a vpravo dole je zachycena praxe tělocviku podle *Spiess-Maulovy soustavy*. Na fotografii vlevo dole je nácvik šermu krátkými tyčemi na školním dvoře v Brně. Právě šerm tyčemi je typický pro německý turnerský systém.

Vzdělávání učitelů tělesné výchovy. S tím, jak byla v českých zemích od konce 60. let 19. století do škol postupně zaváděna povinná tělesná výchova, vznikla samozřejmě potřeba náležitého vzdělání učitelů tohoto značně specifického oboru. Tomu ale nebyla, zejména v prvním období po jejím zavedení, věnována příliš velká pozornost. Buď ji začali učit stávající učitelé obecných a měšťanských škol, nebo byli k jejímu vyučování využíváni cvičitelé dobrovolných tělovýchovných organizací, tedy na školách českých Sokola a na německých Turnvereinu. Na učitelských ústavech se sice tělesná výchova nově stala součástí vzdělávání budoucích učitelů, ale úroveň její výuky byla jak co do rozsahu, tak i obsahu nízká. Tento neradostný stav se nepodařilo po celé toto období zásadně změnit, ale pouze částečně zlepšovat krátkodobými kurzy a metodickými příručkami. Autor několika z nich byl František Xaver Beneš. Ten sestavil vůbec první českou metodiku tělocviku s názvem *Návod ku prostocviku, čili důvěrný rádce a vůdce při vyučování tělocviku na školách obecných* (ilustrace z této knihy jsou vpravo). Vlevo je na fotografii z roku 1886 zachycena školní mládež při hře zvané *Pešek v kole*.

Špatná byla zpočátku i úroveň vzdělání učitelů tělesné výchovy na středních školách. I tam byla zprvu vyučována neaprobovaně, nebo pomocí externistů, ale na rozdíl od přípravy učitelů tělesné výchovy pro základní školy, se vzdělávání budoucích učitelů tělesné výchovy na středních školách postupně zlepšovalo a v závěru tohoto období se již dostalo na slušnou vysokoškolskou úroveň. Prvním krokem k jeho zlepšení bylo vydání předpisu o zkouškách učitelů tělocviku pro střední školy a učitelské ústavy. V roce 1878 byla v Praze zřízena *Zkušební komise pro učitelství tělocviku na středních školách a učitelských ústavech*. K prvním examinátorům patřili Jan Malypetr a František Xaver Beneš. Ucelené kurzy ale byly zpočátku zřízeny jen při vídeňské univerzitě a ve Štýrském Hradci. Až v roce 1891 vydalo *Ministerstvo kultu a vyučování* nařízení o zřízení dvou kurzů v Praze. Vzhledem k tehdejšímu rozdělení pražské univerzity zde totiž musel být založen zvlášť český a zvlášť německý kurz. Oba kurzy začaly fungovat v roce 1892 a byly organizačně začleněny k lékařským fakultám (české a německé) Karlo-Ferdinandovy univerzity. Zprvu byly dvouleté. Jejich materiálně technické zabezpečení ale bylo nedostatečné, když neměly nejen vlastní budovu, ale ani tělocvičnu a dokonce ani hřiště. Také jejich učitelské sbory nebyly kmenové. Výuku na nich zajišťovali kromě profesorů, docentů a asistentů lékařských fakult, také vybraní zkušení učitelé tělesné výchovy působící na pražských středních školách. Prvním ředitelem *Českého kurzu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy na středních školách a učitelských ústavech* byl jmenován ředitel I. české reálky v Praze Jan Štátný. V roce 1906 pak byl jeho ředitelem ustanoven význačný anatom prof. MUDr. Jan Janošík (1856–1927). Ten je na portrétním snímku vlevo. Velmi špatná situace zůstala v přípravě učitelů tělesné výchovy. Ženy se sice mohly hlásit ke zkouškám kandidátů učitelství tělesné výchovy na středních školách a učitelských ústavech již od roku 1889, ale kurz nesměly navštěvovat. Ke zkouškám tedy přicházely většinou bez náležité přípravy. Teprve v roce 1913 se zejména zásluhou Josefa Klenky (1853–1932) podařilo zřídit dvouletý kurz pro vzdělání učitelů tělesné výchovy na středních školách. Josef Klenka pózuje v sokolském kroji na snímku uprostřed. Vpravo dole je dobová fotografie z hodiny tělesné výchovy na gymnáziu v Brně. Jeho budova byla dokončena v roce 1884, a to již včetně této tělocvičny.

V roce 1892 byl v Praze založen *Spolek ku pěstování her české mládeže*. Ten vznikl na základě aplikace na tu dobu velmi pokrokového výnosu tehdejšího ministra školství Paula Gautsche – *Spielerlass* (O hrách) z roku 1890, který zavedl na střední školy v Předlitavsku nepovinné *pohybové hry*. Na Letné tehdy vznikla nebývalá soustava celkem 20 hřišť o rozměrech 50x70 m a 40 tenisových kurtů. Fotografie hřiště Spolku pro pěstování her české mládeže v Praze na Letné z období těsně po úpravách v roce 1909, kdy bylo rozšířeno na celkem 8 hektarů, je vlevo nahoře. Naším prvním odborným tělovýchovným časopisem byla *Výchova tělesná – List věnovaný tělesným cvičením mládeže*. Tento časopis vychází dodnes pod názvem *Tělesná výchova a sport mládeže*.

Hřiště spolku pro pěstování her Čes. mládeže v Praze, na Letné. II. část pro hru Lawn-tennis, obsahuje 41 polí.

VÝCHOVA TĚLESNÁ

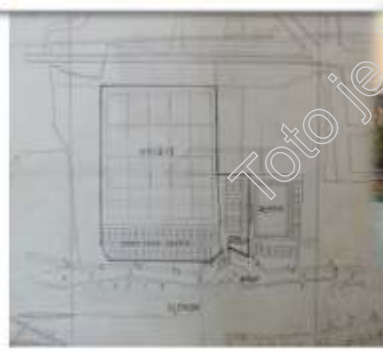
LIST VĚNOVANÝ TĚLESNÝM CVIČENÍM MLÁDEŽE.

Vychází jednou měsíčně, vyjímaje měsíce srpen a září.

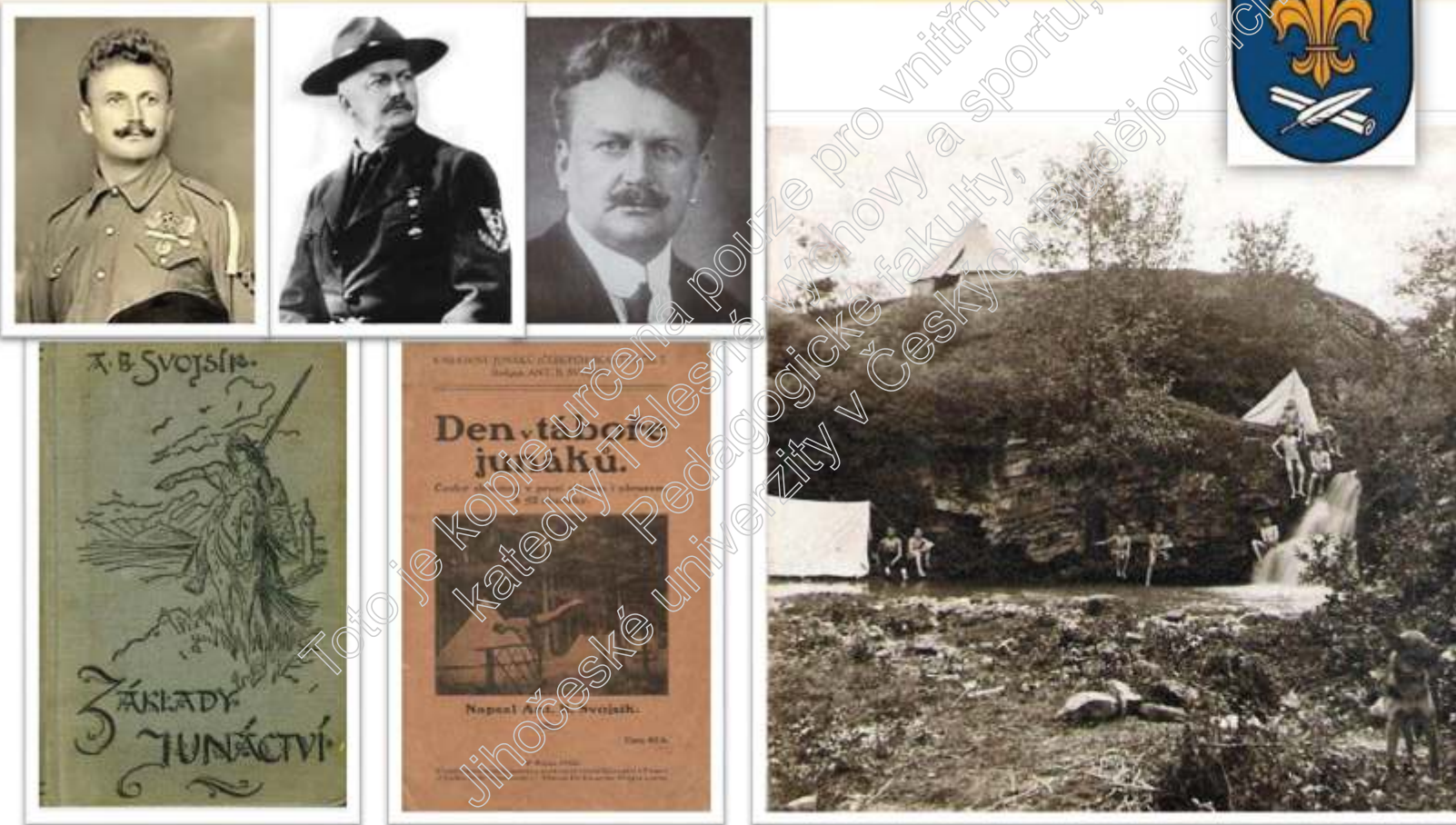
Předplatné celoročné K 5:50, půročné K 2:80, Kdč neředplácí, pro toho stojí ročné K 5:30, půročné K 3:--.

Jednotlivá čísla po 60 haléřích.

Vysokoškolský sport. Na fotografii uprostřed vlevo je Antonín Křištof (1882–1910), který byl v roce 1908 jmenován vůbec prvním učitelem tělocviku na české části Karlo-Ferdinandovy univerzity. Byl velkým propagátorem sportovních her. Na fotografii vedle něj je František Smotlacha (1884–1956), který byl po Křištofově předčasné smrti pověřen vedením univerzitního *Lektorátu tělovýchovy a her*. Smotlacha univerzitní kurzy obohatil o lehkou atletiku, skauting a lední hokej. V roce 1910 založil organizaci *Vysokoškolský sport (VS)*, ze které se postupně vyvinul náš jedinečný systém tělesné výchovy a sportu na vysokých školách. Hned v prvním roce existence VS si zapsalo činnost v jeho kroužcích více jak 180 studentů. Zpočátku se cvičení konala na hřišti Spolku pro pěstování her české mládeže v Praze na Letné a v tělocvičně *Českého reálného gymnázia v Křemencově ulici*. Vlevo jsou fotokopie původních plánků soustavy hřišť na Letné. Fotografie vpravo byly pořízeny při původní tělesné výchově stipendistů ve Strakově akademii na Klárově. Její budova byla na svoji dobu velmi moderní a je na výřezu pohlednice z období okolo roku 1910 dole. Například v ní byly lázně s malým bazénem, letní a zimní tělocvična a šermírna. Tyto prostory později získal *Vysokoškolský sport*.

Český skauting. Jeho zakladatelem je Alois Benjamin Svojsík (1876–1938). Nahoře jsou jeho podobenky v mladším i v pokročilejším věku. V roce 1911 se A. B. Svojsík seznámil s anglickým skautingem, následně přeložil knihu *Scouting for boys* a založil první družinu skautů v Čechách. V roce 1912 vydal knihu *Základy junáctví*, ve které se přihlásil k Baden-Powellovu pojetí skautingu. V roce 1912 organizoval ve Vorlovských lesích u Lipnice první oficiální skautský tábor u nás. Výchovnou organizaci Junák – český skaut založil v roce 1914. V roce 1915 byl v Junáku – Českém skautu ustanoven odbor pro dívčí výchovu a také se konal první tábor skautek. Vpravo dole je fotografie skautů v Prokopském údolí v počátečním období českého skautingu, jejímž autorem je sám A. B. Svojsík.

Vlevo nahoře je fotografie z tábora vedeného A. B. Svojsíkem v roce 1914, na němž si náčelník prověřoval skautskou praxi s žáky žižkovské reálky. Činnost českých skautů mohla vzhledem k jejich mladému věku pokračovat i během války. V polovině ledna 1915 vyšlo první číslo časopisu Junák (vlevo dole). Snímky vpravo jsou vystříženy z filmu *Jarní dny pražských junáků*, který byl natočen v roce 1915.

I. světová válka 1914–1918 přinesla miliony mrtvých a obrovské utrpení stovkám milionů. Bezprostřední pohnutkou k jejímu vypuknutí byl atentát na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este spáchaný 28. června 1914 v bosenském Sarajevu. Z dopisu francouzského vojáka: *...„Je to hrůza, jeden trychtýř vedle druhého, v každém z nich leží 3 nebo 4 mrtví, Francouzi i Němci, jeden přes druhého. Jsou tu mrtví z října, pod nimi ti, kteří zemřeli v červnu, a pak už jen holé kostry těch březnových ...“* (1918).

I. světová válka také znamenala utlumení, či úplné přerušení tělovýchovné a sportovní činnosti. V českých zemích postupně narůstal odpor proti monarchii a v závěru války se vše schylovalo k vyhlášení samostatnosti. Jako symbol blížící se naší státní samostatnosti nechal vztyčit Josef Rössler-Ořovský dvacátého října 1918 na hlavní stožár loděnice Českého Yacht Klubu olympijskou vlajku českých účastníků OH 1912 ve Stockholmu. Fotografie z této slavnosti je vlevo. Jednalo se o jednostranný praporek z bílého kašmíru s českým lvem a svatováclavskou korunou. Je umístěn ve sbírkách Národního muzea a jeho fotografie je uprostřed. Blížící se konec monarchie symbolizoval i zertovný jídelní lístek sepsaný k této slavnosti.

Výsledkem I. světové války bylo zcela nové uspořádání zejména střední, jižní a východní Evropy. Mohutná manifestace na Václavském náměstí 28. 10. 1918 ohlásila vznik samostatného Československa a předznamenala konec Rakousko-Uherska. Velké manifestace proběhly 28. 10. 1918 i v jiných českých městech. Fotografie vpravo dole je z náměstí v Č. Budějovicích.

